

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

5 (37) ' 2007

УДК 347.(77+78)

Журнал засновано у лютому 2002 року,
переіменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
ВАК України з юридичних наук

Зміст

Авторське право

- В. Дроб'язко** Міжнародна охорона авторського права і суміжних прав 3

Захист прав

- В. Ковальський** Кримінально-правова охорона права інтелектуальної власності. Загальні питання 12
- І. Полуєтков** Засоби індивідуалізації в мережі Інтернет: питання меж здійснення прав 24
- А. Шабалін** Застосування судового наказу у справах, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності 33

Право промислової власності

- Б. Прахов** Патентно-правовое обеспечение коммерческой деятельности 39

Науковий погляд

- О. Штефан** Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності 45

Міжнародно-правові аспекти

- Л. Комзюк** Деякі питання гармонізації охорони
суміжних прав у контексті
Європейської інтеграції 53

Право та інновації

- В. Нежиборець** Інноваційна інфраструктура:
проблеми, перспективи,
рішення 60
- В. Бєлєвцева** Принципи функціонування та
удосконалення державного
управління у сфері інноваційної
системи в Україні 70
- С. Ревуцький** Негативна практика щодо
порушення та невиконання
основних положень при
реалізації законодавства про
науково-технологічну та
інноваційну діяльність в Україні 79

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

У 2007 році науково-практичний журнал Теорія і практика інтелектуальної власності виходитиме один раз на два місяці. Передплату нашого журналу ви зможете здійснити у будь-якому поштовому відділенні України.

Вартість передплати на 2008 рік					
	Індекс	2 міс/грн	4 міс/грн	6 міс/грн	12 міс/грн
Фізичні та юридичні особи	23594	12,84	25,78	38,47	76,44

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

З глибокою повагою
редакційна колегія

МІЖНАРОДНА ОХОРОНА АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Володимир Дроб'язко,
*завідувач сектору суміжних прав НДІ
інтелектуальної власності АПРН України, кандидат
філологічних наук*

1. Міжнародно-правове визнання охорони суміжних прав

У 1934 р. Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів підписала угоду з Міжнародною федерацією виробників фонограм, відповідно до якої на наступній конференції з перегляду Бернської конвенції мали порушити питання про включення до Конвенції положення про охорону фонограм від недовольного тиражування та виплату справедливої винагороди за передачу фонограм в ефір і використання їх у кінематографії.

Питання про охорону прав виконавців було розглянуте у 1939 р. на сесії Міжнародної організації праці (МОП) у Самадені.

Бюро Бернського союзу підготувало відповідні проекти, розглядові яких перешкодив початок Другої світової війни.

Питання про охорону прав виконавців і виробників фонограм було знову порушене у 1948 р. на Брюссельській конференції з перегляду Бернської конвенції, проте спроби надати виконавцям і виробникам фонограм права, аналогічні правам авторів, не увінчалися успіхом.

Різні комітети експертів свого часу підготували проекти конвенцій, що передбачали охорону інтересів

організацій ефірного мовлення: Римський протокол (1951), протокол, підготовлений під егідою МОП (1957), Монахський протокол (1957), підготовлений групою експертів, яку скликали ВОІВ і ЮНЕСКО.

У 1960 р. у Гаазі Комітет експертів ВОІВ, ЮНЕСКО та МОП, підготував проект конвенції, який взяли за основу на Дипломатичній конференції в Римі, де було погоджено остаточний текст Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римської конвенції) від 25 жовтня 1961 р.

Існують також інші міжнародно-правові договори, що стосуються окремих видів суміжних прав:

- Женевська конвенція про охорону прав виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (1971);
- Брюссельська конвенція про розповсюдження сигналів-носіїв програми, що передаються через супутники (1974);
- Договір ВОІВ про виконання і фонограми (1996).

2. Багатосторонні конвенції й договори про суміжні права

2.1. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення

26 жовтня 1961 р. у Римі була підписана Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція).

Для Римської конвенції характерна гнучкість, яка є результатом того, що стосовно її застосування вибір неодноразово залишається на розсуд договірних держав. Крім основної формули базового характеру, що становить собою договірний мінімум, ця Конвенція надає кожній державі вибір і можливість нюансування сфери тих зобов'язань, які вона на себе бере. Даний міжнародний акт несе на собі характерні ознаки еволюції, якої за останні десятиліття зазнали характер і роль конвенцій, що забезпечують у сфері міжнародних відносин регулювання охорони інтелектуальної власності.

Якщо конвенції, укладені в кінці XIX ст., становили собою спробу знайти загальний знаменник між різними концепціями і системами законодавства і ставили перед собою завдання уточнити взаємні права та обов'язки держав, то для пізніших конвенцій характерна тенденція до визначення тих норм, які всі держави повинні потім включати до свого внутрішнього законодавства. Вони мають першопрохідний характер відносно національних законодавств, зокрема це стосується Римської конвенції, яка у зв'язку з її прийняттям стала основою для розробки багатьох внутрішніх законів.

Принцип національного режиму. Охорона, яка надається Римською конвенцією, в основному полягає в тому, щоб гарантувати громадянам інших держав такий самий режим охорони, яким користуються громадяни даної держави.

У ст.2 міститься визначення того, що є національним режимом відносно кожної з трьох категорій бенефіціарів Конвенції. Стаття встановлює наступне: "Для цілей цієї Конвенції національний режим охорони означає режим, що надається внутрішнім законодавством Договірної держави, в якій запитується охорона:

- а) артистам-виконавцям, які є її громадянами, відносно здійснюваних на її території виконань, їх передачі в ефір або першого запису;
- в) виробникам фонограм, які є її громадянами, відносно фонограм, вперше записаних або вперше опублікованих на її території;
- с) організаціям мовлення, штаб-квартири яких розташовані на її території, відносно передач в ефір, що здійснюються за допомогою передавачів, розташованих на її території".

Це визначення доповнюється пунктом другим ст.2, де встановлено наступне: "Національний режим надається відповідно до вимог охорони і умов, що передбачають її обмеження, прямо застереженими цією Конвенцією".

Йдеться про мінімальну охорону, яку держави зобов'язуються надавати — поза рядом дозволених застережень і обмежень, навіть якщо вони не надають цієї охорони національним виконавцям, виробникам фонограм і організаціям мовлення. В конкретнішому плані цій мінімальній охороні присвячені ст.7 (відносно виконавців), 10 (відносно виробників фонограм) і 13 (відносно організацій мовлення).

Незважаючи на те, що Римська конвенція при визначенні націона-

льного режиму і різних критеріїв її використання спирається на виконавців, на фонограми і організації мовлення, проте вона як об'єкт охорони розглядає не виконання як такі, а права, що забезпечують інтереси різних бенефіціарів. Бернська конвенція, навпаки, як конкретний об'єкт охорони називає сам твір.

Критерії охорони: критерії застосовності Конвенції. У Конвенції містяться конкретні критерії застосовності залежно від різних категорій користувачів — артисти-виконавці (ст.4), виробники фонограм (ст.5) і організації мовлення (ст.6). Конвенція допускає, що держави не застосовують певні критерії.

У трьох згаданих статтях (4,5 і 6) питання полягає в тому, чи повинна Конвенція застосовуватися виключно до міжнародних ситуацій або її дія також поширюється на національні ситуації. Було вирішено, що Конвенція поширюється тільки на міжнародні ситуації за зразком Бернської конвенції.

Критерії застосовності Конвенції щодо охорони прав виконавців, визначені у ст.4, в якій мовиться, що Договірні держави надають їм режим охорони в наступних випадках:

- коли виконання має місце в іншій Договірній державі;
- коли виконання включене до фонограми, що охороняється відповідно до ст.5 Конвенції;
- коли виконання, не будучи записаним на фонограму, поширюється шляхом передачі в ефір, що охороняється відповідно до ст.6.

Отже, відносно виконавців Конвенція включає тільки реальні критерії застосовності. Критерій громадянства виконавця (персональний критерій особистої застосовності)

був включений через складнощі у разі колективного виконання (оркестр, хори тощо).

У ст.5(1) мовиться, що кожна Договірна держава надає виробникам фонограм національний режим охорони у разі, якщо: виробник фонограми є громадянином іншої Договірної держави; перший звукозапис здійснений в іншій Договірній державі; фонограма вперше опублікована в іншій Договірній державі.

Ст.5(2) Конвенції розширює сферу фонограм, що охороняються встановлюючи критерій **одночасної публікації** (запозичений з Бернської конвенції). Якщо фонограма вперше опублікована в державі, що не є учасницею даної Конвенції, й протягом 30-ти років від дня її першої публікації вона також опублікована в Договірній державі (одночасна публікація) вона розглядається як вперше опублікована в Договірній державі.

У ст.6(1) передбачені необхідні умови надання Договірними державами організаціям мовлення національного режиму охорони за дотримання принаймні однієї з наступних умов:

- штаб-квартира організації мовлення розташована в іншій Договірній державі;
- передача в ефір здійснена за допомогою передавача, розташованого на території іншої Договірної держави.

Ст.6(2) передбачає, що будь-яка Договірна держава може заявити в будь-який момент, що вона здійснюватиме охорону, якщо будуть виконані обидві умови, передбачені ст.6(1).

Зміст конвенційного права. Держави зобов'язуються визнавати крім національного режиму деякі міні-

мальні права, які вони повинні застосовувати у своїх взаємних відносинах, незалежно від приписів свого внутрішнього законодавства. Ці мінімальні права можуть бути об'єктом застережень і винятків.

Зміст конвенційного права, застосовного до виконавців. Ст.7 встановлює мінімальну охорону майнового характеру, гарантовану виконавцям. Конвенція не визнає за виконавцями виключного права дозволяти або забороняти деякі види використання їх виконання, передбачаючи, що охорона, надана виконавцям, включає можливість вчинення певних дій без їх згоди. Виконавці мають можливість запобігати здійсненню без їх згоди передач їх виконання в ефір або для загального відома. Це положення охороняє виконавця у разі, коли "безпосереднє виконання" (театральний показ, концерт тощо) сповіщується для загального відома без його згоди, за допомогою ефірного мовлення, гучномовця, кабеля тощо, тобто коли воно доводиться до відома ширшої публіки ніж та, для якої воно було призначено.

У ст.7(1) перераховуються випадки, коли згода виконавця для передачі в ефір або сповіщення для загального відома не вимагається, якщо використане для передачі в ефір виконання вже було передане в ефір або здійснюється з використанням запису. Виконавець не може вимагати застосування Конвенції, щоб перешкодити:

- ретрансляції, якщо первинна передача в ефір була здійснена з його згоди;
- передачі в ефір з використанням запису, зробленого з його згоди;
- використанню для передачі в ефір запису, зробленого з його

згоди;

- сповіщенню для загального відома ефірної передачі, здійсненої з його згоди (наприклад, за допомогою приймачів або телевізорів, розташованих у громадських місцях);
- використанню для загального відома записів, зроблених з його згоди.

Виконавець може запобігати здійсненню без його згоди запису виконання, що не було призначене для запису.

Виконавець має право запобігати відтворенню без його згоди запису його виконання:

- якщо первинний звуковий запис був здійснений без його згоди;
- якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку виконавець дав свою згоду.

У ст.7(2) Конвенції Договірним державам надається право регулювати внутрішнім законодавством деякі питання стосовно відносин виконавців з організаціями мовлення таким чином, щоб визнані за першими прерогативи обмежувалися в інтересах других. Ці питання стосуються ретрансляції запису, зробленого для передачі в ефір, і відтворення такого запису з тією ж метою.

Якщо передача в ефір здійснюється зі згоди виконавців або якщо йдеться про використання організаціями мовлення записів, зроблених з метою передачі в ефір, то Договірні держави можуть регулювати це питання, при цьому залишається тільки дізнатися, якою мірою виконавці володіють правом перешкодити ретрансляції запису, зробленого з метою передачі в ефір, і відтворення такого запису з метою передачі в ефір.

У випадках, передбачених попередніми положеннями, внутрішнє

законодавство не повинне позбавляти виконавців можливості контролювати відповідно до угод їх відносини з організаціями мовлення.

Стаття 8 надає Договірним державам право визначати порядок, відповідно до якого будуть представлені інтереси виконавців у зв'язку із здійсненням ними своїх прав, якщо в одному й тому ж виконанні бере участь декілька виконавців. Це право повинне обмежуватися регулюванням того, в якій формі будуть представлені інтереси виконавців, що входять до групи, при здійсненні ними своїх прав.

На підставі ст.19 Конвенції конвенційна охорона перестає застосовуватись, якщо виконавець дав свою згоду на включення свого виконання до запису зображення або запису звуків і зображень.

У Конвенції відсутня згадка про особисті немайнові права виконавців (головними атрибутами яких є право на ім'я, право на недоторканність виконання, якщо воно відтворюється).

Зміст норм Конвенції, що стосуються виробників фонограм. У ст.10 за виробниками фонограм визнається виключне право дозволяти або забороняти пряме чи непряме відтворення своїх фонограм. Пряме або непряме відтворення включає в себе, зокрема, відтворення за допомогою наступних процедур:

- виготовлення матриці і штампування; запис звуків з уже існуючої фонограми;
- запис шляхом прийому хвиль, звуків, що передаються в ефір радіостанцією з грамплатівок або стрічок.

Йдеться як про повне відтворення фонограми, так і про часткове її відтворення.

Римська конвенція не містить положень, які конкретним способом передбачали б охорону фонограм від ввезення або недозволеного розповсюдження для загального відома.

Зміст норм Конвенції, застосовних до організацій мовлення. У ст.13 за організаціями мовлення визнається виключне право дозволяти або забороняти пряме або непряме відтворення своїх фонограм. Право дозволяти або забороняти ретрансляцію своїх передач в ефір охоплює лише одночасну передачу в ефір. Передбачена Конвенцією охорона також не поширюється на ретрансляцію проводами або кабельною мережею чи, загалом, за допомогою систем замкнутого контуру.

Організації мовлення користуються правом дозволяти або забороняти запис своїх передач на матеріальному носіїві.

За організаціями мовлення визнається право дозволяти або забороняти: відтворення виготовлених без їх згоди записів їх передач в ефір; відтворення записів їх передач, виготовлених відповідно до винятків, передбачених ст.15, якщо вони були здійснені з іншою метою, ніж ті, задля яких були встановлені ці винятки.

Організації мовлення мають право дозволяти публічний прийом їх телевізійних передач, тобто право забороняти сповіщення своїх телевізійних передач для загального відома, якщо таке сповіщення здійснюється у громадських місцях, де стягується плата за вхід. Визначення умов, за якими може здійснюватися це право, належить національному законодавству країни, де запитується охорона.

До положень стосовно різних категорій бенефіціарів належать:

- вторинне використання фонограм (ст.12);
- застереження, допустимі відносно ст.12;
- застереження, допустиме відносно ст.13(d);
- формальності стосовно фонограм (ст.11);
- мінімальний строк охорони (ст.14);
- інші допустимі обмеження (ст.15).

Вторинне використання фонограм. Стаття 12 встановлює, що, якщо фонограма, опублікована з комерційною метою, або відтворення такої фонограми використовується безпосередньо для передачі в ефір або для передачі будь-яким способом для загального відома, разова справедлива винагорода виплачується користувачем виконавцям або виробникам фонограм чи їм обом. Ці особи мають тільки право на одержання справедливої винагороди за подібне використання фонограм. Конвенція встановлює недобровільну ліцензію на вторинне використання, результатом якої є просто право на винагороду.

Обов'язок платити за "вторинне використання" поширюється не на всі категорії фонограм, а залежить від двох наступних умов:

- він поширюється на опубліковані фонограми, до того ж тільки в тих випадках, якщо публікація була здійснена з комерційною метою;
- використання повинне мати безпосередній характер (використання у вигляді ретрансляції не є безпосереднім).

Якщо зазначене право визнане одночасно і за виконавцями і за виробниками фонограм, за відсутності згоди між зацікавленими сторонами держава може взяти на себе визначення умов розподілу цієї винагороди.

Застереження, допустимі відносно ст.12. Відповідно до ст 16(1), Договірна сторона може заявити, що вона:

- не застосовуватиме жодних положень ст.12;
- не застосовуватиме положень ст.12 відносно певних видів використання. Це положення означає наступне: та або інша сторона може прийняти рішення, що вона не виплачуватиме винагороду у разі використання при передачі в ефір, сповіщення для загального відома або у разі використання в певних формах ефірних передач чи сповіщень для загального відома;
- не застосовуватиме положення ст.12, якщо виробник фонограми не є громадянином іншої Договірної держави;
- обмежить охорону прав на вторинне використання фонограм, надану відповідно до свого національного законодавства, навіть якщо фонограма була записана виробником, що є громадянином іншої Договірної держави, стосовно фонограм, вперше записаних громадянином держави, яка зробила про це повідомлення.

Застереження, допустиме ст.13(d), стосується права організацій мовлення на передачу для загального відома своїх телевізійних передач. Якщо Договірна держава зробить це застереження, інші Договірні держави не зобов'язані надавати дане право організаціям мовлення, штаб-квартира яких розташована в цій державі (положення стосовно матеріальної взаємності).

Формальності стосовно фонограм. Згідно зі ст.11, формальності, що вимагаються внутрішнім законодавством Договірної держави, як

умови для надання відносно фонограм охорони прав виробників фонограм або виконавців чи тих і інших, вважаються дотриманими, якщо всі наявні в продажу примірники опублікованої фонограми або їх упаковки мають напис, що складається із знака ®, обведеного колом (із зазначенням року першої публікації, розміщеним таким чином, щоб чітко показати, що фонограма охороняється).

Якщо на примірниках або на їх упаковці не зазначений виробник фонограми або власник ліцензії, виданої виробником (шляхом згадування його прізвища, торговельної марки або іншого відповідного позначення), напис повинен також включати прізвище власника прав виробника фонограми. Якщо на примірнику або упаковці не зазначені основні виконавці, то в напису повинне також зазначатися прізвище особи, яка володіє правами таких виконавців у країні, де був здійснений запис.

Мінімальний термін охорони. Згідно зі ст.14, термін охорони повинен становити не менше 20-ти років. Цей термін є однаковим для всіх трьох категорій бенефіціарів Конвенції й обчислюється від кінця року, проте точка відліку цього терміну різна для кожної категорії:

- для фонограм і включених до них виконань — рік після здійснення запису;
- для виконань, що не входять до фонограми, — рік після виконання;
- для передачі в ефір — рік після передачі.

Інші допустимі обмеження. За аналогією з конвенціями про авторське право, ст.15 Римської конвенції дозволяє договірним державам передбачати в своєму національ-

ному законодавстві винятки з правил охорони, встановлені Конвенцією. Винятки, що дозволяються, однакові щодо трьох категорій бенефіціарів Конвенції.

Ст.15(1) передбачає чотири випадки, які традиційним чином враховуються в конвенціях про авторське право. Йдеться про наступне:

- про використання в особистих цілях;
- про використання коротких уривків з метою сповіщення про поточні події;
- про короткостроковий звуковий запис, зроблений організацією мовлення за допомогою власного обладнання і для своїх потреб;
- про використання з навчальною або науково-дослідною метою.

Будь-яка Договірна держава може передбачати ті ж обмеження охорони інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, які встановлені відносно охорони авторського права на літературні й художні твори. Це відсилання до авторського права спрямоване на те, щоб права, які охороняються Римською конвенцією, не мали більш сприятливого режиму, ніж авторське право. Зазначене положення переслідує мету створення єдиного правового режиму і недопущення такого становища, за якого власники суміжних прав користувались би більш сприятливим режимом, ніж власники авторського права, у світлі тих обмежень, які покладені на права останніх.

Примусові ліцензії можуть передбачатися лише в тому обсязі, в якому це допустимо Конвенцією. Можна назвати приклади примусових ліцензій, які були б несумісними з положеннями Конвенції. Так, стосовно виконавців такий режим був

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

би несумісним, якби він відносився до їх права запобігати здійснення без згоди виконавців запису на матеріальному носіїві виконання, яке не було предметом запису тощо. Режим примусових ліцензій може бути прийнятий відносно випадків, якщо виконавець дав згоду на передачу в ефір його виконання.

Дія Конвенції включає наступне:

- відносини між Римською конвенцією і авторським правом;
- відсутність у Конвенції зворотної сили;
- чинність Конвенції відносно інших положень стосовно охорони;
- спеціальні угоди.

Відносини між Римською конвенцією і авторським правом. У ст.1 проголошується, що охорона, надана Конвенцією, "жодним чином не зачіпає і не завдає жодної шкоди охороні авторського права на літературні й художні твори", що "відповідно жодне з положень цієї Конвенції не може бути тлумачене як таке, що завдає шкоди цій охороні". У разі, коли здійснення виключних прав авторів на твір, який виконується, записується або передається засобами мовлення, перешкоджають права, визнані Римською конвенцією, повинна переважати охорона авторського права.

У ст.23 мовиться, що Римську конвенцію може підписати держава, яка відповідає двом умовам: вона повинна бути запрошена на Дипломатичну конференцію (проте без зобов'язання дійсно брати в ній участь) і бути учасником Всесвітньої конвенції про авторське право або членом Бернського союзу.

У ст.24(2) зазначено, що Конвенція відкрита для приєднання будь-якої держави-члена ООН за умови, що така держава є учасницею однієї

з вищезазначених конвенцій про авторське право.

Відсутність у Конвенції зворотної сили, передбачена ст.20, стосується двох аспектів:

- Конвенція не обмежує прав, що виникли в будь-якій Договірній державі до дати набуття чинності цією Конвенцією для такої держави;
- Договірні держави не зобов'язані застосовувати положення даної Конвенції до виконань або передач в ефір, які відбулися, а також до фонограм, перший запис яких було здійснено до набуття чинності цієї Конвенції для таких держав. Це положення є факультативним, оскільки держава може надати охороні зворотну силу.

Чинність Конвенції відносно інших положень стосовно охорони. Стаття 21 передбачає, що охорона, надана Конвенцією, не обмежує будь-якої іншої охорони, наданої іншими джерелами, якими можуть користуватися виконавці, виробники фонограм і організації мовлення. Це положення підкреслює, що конвенційна охорона не є перешкодою для застосування будь-яких інших внутрішніх або міжнародних нормативних актів — чинних або майбутніх, — що передбачають більш високий ступінь охорони в інтересах бенефіціарів Конвенції.

Стаття 22 передбачає, що Договірні держави зберігають право вступати між собою у **спеціальні угоди**, якщо такі угоди передбачають надання ширших прав, ніж надані цією Конвенцією, або містять інші положення, що не суперечать цій Конвенції.

Римська конвенція набула чинності на Україні 12 червня 2002 року.

2.2. Інші спеціальні конвенції в галузі суміжних прав

Римська конвенція 1961 р. надає на міжнародному рівні охорону всім трьом категоріям власників суміжних прав: виконавцям, виробникам фонограм і організаціям ефірного мовлення. Крім цієї основоположної Конвенції існують два інших міжнародно-правові документи, що поширюються на певні особливі види суміжних прав — Конвенція про охорону виробників фонограм від незаконного відтворення примірників їхніх фонограм (Фонограмна конвенція), укладена в Женеві 29 жовтня 1971 р., і Конвенція про розповсюдження сигналів-носіїв програми, що передаються через супутники (Конвенція про супутники), підписана в Брюсселі в травні 1974 р. Мета конвенцій — надати охорону виробникам фонограм і органі-

заціям ефірного мовлення відповідно до певних дій, що завдають шкоди, таких, як контрафакція або піратство.

З точки зору Римської конвенції, Конвенція про фонограми і Конвенція про супутники можуть розглядатися як **спеціальні конвенції**, приєднання до яких відкрите для договірних держав через те, що ці угоди надають виконавцям, виробникам фонограм і організаціям ефірного мовлення права ширші, ніж ті, які надані Римською конвенцією, або ж містять додаткові положення, що не суперечать їй (ст.22 Римської конвенції). ♦

(продовження статті у наступному номері)

Література:

1. Всемирная организация интеллектуальной собственности. Общая характеристика. — Публикация ВОИС № 400 ® — Женева, 1997.
2. Липчик Д. Авторское право и смежные права/ Пер. с фр. — М.: Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002.
3. Минков А.М. Международная охрана интеллектуальной собственности — СПб.: Патер, 2001.
4. Введение в интеллектуальную собственность — ВОИС, 1998.
5. Интеллектуальна власність в Україні: Правові засади та практика. — Наук. — практ. вид.: У 4-х т. Т.1: право інтелектуальної власності. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 1999.
6. Всемирная организация интеллектуальной собственности: Общая характеристика. — Женева, 1997.
7. Бернская конвенция об охране литературных и художественных произведений. Парижский акт от 24 июля 1971 года, изменённый 2 сентября 1979 года. — Женева: ВОИС, 1990.
8. Конвенция об охране интересов производителей фонограмм от незаконного воспроизводства их фонограмм от 29 октября 1971 г. — Женева: ВОИС, 1972.
9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. — Результат Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. — К.: 1998.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Віктор Ковальський,
*президент видавничої організації “Юрінком Інтер”,
кандидат юридичних наук*

Правові функції, зокрема й охоронна, є сутнісним проявом напрямів внутрішньої політики держави, що знаходить законодавчий вираз у її завданнях, предметі й реалізації. В українській державі відбуваються різноманітні тенденції, що свідчать про посилення ролі охоронної функції. Сьогодні спостерігається інтенсифікація та диференціація правового життя, при цьому різні соціально-правові організації, явища і системи одержують дедалі більшу автономію і значення. Проведення політики реформування у різних сферах, тим більш формування нової системи відносин між різними гілками влади підкреслює роль і функції держави. Вони трансформуються у певну правову реальність, у системну організацію, яка має як внутрішню так і зовнішню конструкцію, фіксується у правоохоронній діяльності держави, що має власну динаміку, механізм і ефективність. У той же час відчувається взаємозалежність функцій держави, в тому числі з охорони суспільних відносин, перехід до їх нової регуляції. Певне уявлення про юридичний зміст правових функцій можна отримати, аналізуючи текст чинної Конституції України, в якому відокремлюються та перемешовуються

саме соціальна, організаційна, регулятивна, інформаційна, виховна, економічна та охоронна функції. Зокрема, про

- соціальну функцію йдеться у змісті 1, 13, 16, 21, 35, 36, 44, 46, 47, 85, 92, 115, 116, 119, 132, 138, 143 статтях Конституції;
- про інформаційну — 17, 31, 32, 34, 50, 92;
- виховну — 52, 92, 12, 11, 35, 36, 49, 53, 54, 66, 85, 92, 116, 119, 132, 137, 138, 143;
- економічну — 13, 15, 16, 32, 36, 42, 44, 49, 85, 92, 95, 116, 119, 132, 138, 143;
- охоронну — 8, 13, 16, 17, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 39, 42, 44, 46, 51, 54, 55, 59, 63, 65, 85, 92, 116, 127, 129, 145;
- регулятивну — 6, 20, 24, 26, 29, 30, 33, 36, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 54, 57, 67, 72, 75, 77, 76, 82, 85, 88, 91, 92, 95, 103, 106, 117, 127, 128, 137, 140, 252;
- організаційну — 3, 10, 13, 16, 17, 18, 23, 24, 44, 45, 46, 49, 52, 53, 54, 59, 91, 99, 106, 107, 116, 119, 126, 129, 130, 138, 143 статтях Конституції України.

Втілюються функції держави у законодавчих рішеннях або державних програмах, які приймає Верховна Рада України відповідно до ч. 4

ст. 144 Конституції України, а розробляє новоутворений Кабінет Міністрів. На рівні місцевого самоврядування право розробляти відповідні програми надано органам місцевого самоврядування. Програмами керується у своїй діяльності і Президент України. В нашій державі розроблено й прийнято більше тридцяти програм соціального, економічного, екологічного, правового, інформаційного та іншого розвитку суспільства.

Охоронна функція визначає спрямованість держави з наближення до людини й суспільства, забезпечення гармонізації соціальних і приватних інтересів, до певних державних пріоритетів, які з'являються у перехідний період і потребують не тільки впорядкування, але й усунення конфліктів, колізій, локалізації соціальних і правових протиріч.

При визначенні сутності держави як соціальної і правової, ми виходимо з того, що саме функції держави у поєднанні із формами і методами їх здійснення утворюють певну систему, яка, з одного боку, має інституціональне походження, оскільки є неодмінною складовою самої держави, а з іншого — субінституціональне походження, яке має забезпечити спрямований розвиток правової політики, гармонічне поєднання публічних та приватних, національних та відомчих, політичних, економічних та соціальних інтересів, які стосуються охорони правового порядку, зокрема захисту інтелектуальної власності в нашій державі. Реалізація охоронної функції, щодо системи інтелектуальної власності має бути певним каталізатором розвитку економіки, правових приписів у цій царині. Охоронна функція має конституційне забезпечення та відповідну юридичну силу. У той же час

цією функцією охоплює не найширше за обсягом, але досить важливе для існування людини коло конституційних цінностей. Аналізуючи конституційні завдання охоронної функції, можна відокремити п'ять напрямів її реалізації. По-перше, це державна охорона абсолютних конституційних цінностей (*життя та здоров'я особи, державна безпека, безпека миру та людства*), по-друге, забезпечення охорони та захисту цінностей буття (*власність, навколишнє середовище, воля та недоторканність особи, безпека виробництва права тощо*), по-третє, охорону та захист правових цінностей (*правосуддя, правопорядок, авторитет державної влади, право інтелектуальної власності тощо*). Четверте завдання складає шлях, яким має реалізуватися три попередні завдання, а саме лише у кримінальному законі визначається, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, і п'яте — запобігання злочинам. Аналіз результатів виконання цих завдань безумовно, складає предмет іншого дослідження, хоча в загальному розумінні цього питання зважимо на те, що судова статистика дає підстави розуміти, що саме останнє завдання належним чином не виконується. Логіка формулювання завдань КК України будується як органічне поєднання предмета та методу правового регулювання. При цьому одна із функцій кримінального закону (*охоронна*) є головною, а інші є похідними (*регулятивна, запобіжна, інформаційна*). В загальному розумінні механізму реалізації цих завдань можна уявити, що охорона від злочинних посягань означає, що вони або не були вчинені завдяки існу-

ЗАХИСТ ПРАВ

ванню та застосуванням на практиці відповідних норм кримінального закону, або вчинені злочини належним чином розслідувані й потерпілі отримали захист завдяки дії кримінального закону. Звичайно, захищаючи конкретних потерпілих, Кримінальний кодекс ставить у захист певним чином й інших осіб або й інші цінності, виконуючи таким чином місію охорони. Тому якщо визнати, що чисельність осіб, які піддані охороні, дорівнює кількості частини населення, що не вчинили злочинів, та кількості потенційних жертв за вирахуванням тих осіб, які вже стали реальними жертвами злочинів, то під дію кримінального закону потенційно підпадають практично усі громадяни держави.

Тому наголошуючи на відмінності між поняттям "охоронна функція" та "правовий захист" потрібно виходити з того, що поняття "охоронна функція" дозволяє досліджувати динаміку, оптимальну ефективність діяльності уповноважених органів, а поняття "правовий захист" дозволяє відмежувати види діяльності певних органів держави та й власне правозахисні органи, зокрема, з так званими "особливими функціями" з контролю, виконання, реалізації та надання допомоги в питаннях охорони прав та обов'язків, аналізувати охоронювані та квазі-правові інтереси суб'єктів соціальних відносин. Склад охоронної функції визначається структурою та юридико-технічним станом правових норм, призначених до застосування у певній галузі правового регулювання. А отже, з точки зору ефективності реалізації цієї функції зміст має поєднуватися з призначенням. Як і будь-яка складова правової дійсності охоронна функція ха-

рактеризується складом учасників (*суб'єктами, що мають певний правовий статус*), об'єктом, змістом та межами застосування. Тому ознаки охоронної функції як істотної, необхідної і достатньої складової кримінального закону мають бути наступними:

- охоронна функція це органічна частина політики держави в певній галузі (підгалузі) охорони прав людини і правопорядку; як публічна діяльність вона розповсюджується на правові відносини, які вимагають спеціальної компетенції уповноважених органів держави та службових осіб (оперативних працівників, дізнавачів, слідчих, працівників органів прокуратури, суддів, державних виконавців тощо);
- ця функція має офіційний характер, а отже її реалізація має певні правові наслідки для визначеного кола учасників відносин, що виконують певні правові ролі, зокрема в системі захисту права інтелектуальної власності (правоохоронця, індивідуального автора, члена авторського колективу або керівника авторського колективу, праворозпорядника, володільця або користувача об'єкта права інтелектуальної власності, винахідника, раціоналізатора учасника окремих процесуальних дій тощо);
- охоронна функція обумовлена взаємодією конституційного, кримінального та цивільного законів, що вимагає при застосуванні норм кримінального закону кумулятивної взаємодії усіх регулятивних та охоронних норм, які стосуються предмета охорони.

Реалізацію охорони права інтелектуальної власності як важливої

правової цінності можливо структурно представити як сукупність норм кримінального і цивільного права, завдання яких збігаються, проте є суттєва різниця щодо меж цієї охорони та незбігання спрямованості цієї охорони.

Виходячи із вимог Книги четвертої ЦК України, в якій зазначаються завдання з охорони права інтелектуальної власності, слід, на нашу думку, при визначенні функцій охорони права інтелектуальної власності в кримінальному законі виходити із загального визначення його об'єктів (ст. 420 ЦК), суб'єктів (ст. 420 ЦК), визначення складових особистих немайнових (ст. 423 ЦК) та майнових прав інтелектуальної власності (ст. 424 ЦК), наслідків порушення (ст. 431 ЦК) та захисту права інтелектуальної власності судом (ст. 432 ЦК), а також забезпечення недоторканності твору (ст. 439 ЦК), використання твору за згодою автора (ст. 443 ЦК), правомірне використання твору без згоди автора (ст. 444 ЦК).

Важливе значення має також визначення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав (ст. 452 ЦК), їх використання (статті 453, 454, 455), права на наукове відкриття (ст. 458 ЦК), засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок (ст. 462 ЦК), на компонування інтегральної мікросхеми (ст. 472 ЦК), а також зміст майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми (ст. 474 ЦК).

У визначенні меж кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності мають значення й особливості цивільно-правової охорони окремих об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема об-

сяг правової охорони раціоналізаторських пропозицій (ст. 482 ЦК), майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом (ст. 487), правової охорони комерційного найменування (ст. 489 ЦК), майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування (ст. 490 ЦК) на торговельну марку (ст. 495 ЦК), на географічні зазначення (ст. 503 ЦК), майнові права (ст. 506 ЦК) та здійснення охорони комерційної таємниці органами державної влади (ст. 507 ЦК).

Таким чином, загальне уявлення щодо реалізації функцій з охорони права інтелектуальної власності можливо представити у вигляді *таблиці*, в якій простежуються взаємозалежні кореспондуючі зв'язки між нормами Кримінального та Цивільного кодексів, норми яких мають як регулююче, так і охоронне призначення.

Виходячи із складеної таблиці, головним питанням охорони є множинність об'єктів права інтелектуальної власності, що ускладнює формування єдиної системи кримінально-правової охорони та ускладнює формування чіткої класифікації цих об'єктів. Безперечно, що існуюча класифікація об'єктів інтелектуальної власності є дискусійною, виходячи із сучасного рівня законодавства у галузі авторського права та суміжних прав. Так, автори сучасного підручника з права інтелектуальної власності небезпідставно вважають, що є сумнівним об'єднання в одну групу об'єктів авторського права та суміжних прав. Додамо, що загострюється питання віднесення конкретних об'єктів права інтелектуальної до таких, що мають беззаперечний захист, а також відомча

ЗАХИСТ ПРАВ

розпорошеність зусиль у цій царині. Захист права інтелектуальної власності здійснюють два міністерства (МОН та МВС), чотири цивільних відомства та СБУ. У державі практично не існує єдиної статистики охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності. Проте відомча статистика притягнення до відповідальності за порушення права інтелектуальної власності свідчить про те, що значно збільшилася кількість виявлених злочинів (2005 рік — 483, 2006 — 812, 7, а в 2007 — вже 807 злочинів). Щодо адміністративних правопорушень, то тут зміни ще більш різкі, оскільки за 2006 рік виявлено всього близько 3500 правопорушень, а в поточному році вже майже 5200 адміністративних правопорушень. У той же час, за даними Міжнародного альянсу інтелектуальної власності, Україну вважають державою, яка не забезпе-

чує охорону прав авторів і виконавців і яка очолює найбільші ринки піратської продукції, що, у свою чергу, перешкоджає вступу України в СОТ. На нашу думку, для виконання зобов'язань у сфері інтелектуальної власності нашій державі потрібно впровадити усі необхідні заходи, включаючи заходи адміністративно- та кримінально-правового характеру. І хоча існує думка, що посилення кримінально-правових заходів проти порушників права інтелектуальної власності створює ілюзорне й необґрунтоване уявлення про їх ефективність ми вважаємо, що найбільш правильним є системні рішення у сфері захисту та охорони права інтелектуальної власності. Такі рішення повинні мати наслідком ефективний захист права інтелектуальної власності на державному, відомчому та індивідуальному рівнях правозастосування.

Таблиця норм КК та ЦК, які спрямовані на захист права інтелектуальної власності, що мають кореспондуючі зв'язки

Стаття Кримінального кодексу України	Стаття Цивільного кодексу України
<i>Ст. 176 Порушення авторського права і суміжних прав</i> 1. Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі 2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали	<i>Ст. 431. Наслідки порушення права інтелектуальної власності</i> 1. Порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором. <i>Ст. 432. Захист права інтелектуальної власності судом</i> 1. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до статті 16 цього Кодексу. 2. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких

продовження таблиці

матеріальної шкоди у великому розмірі. 3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі. Примітка. У статтях 176 та 177 цього Кодексу матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі — якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.	здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення. Стаття 433. Об'єкти авторського права 1. Об'єктами авторського права є твори, а саме: 1) літературні та художні твори, зокрема: • романи, поеми, статті та інші письмові твори; • лекції, промови, проповіді та інші усні твори; • драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; • музичні твори (з текстом або без тексту); • аудіовізуальні твори; • твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; • фотографічні твори; • ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; • переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; - збірники творів, якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори. 2. Твори є об'єктами авторського права без виконання будь-яких формальностей щодо них та незалежно від їх завершеності, призначення, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження. 3. Авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі. 4. Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.
---	---

ЗАХИСТ ПРАВ

продовження таблиці

	5. Компіляції даних (бази даних) або іншого матеріалу охороняються як такі. Ця охорона не поширюється на дані або матеріал як такі та не зачіпає авторське право на дані або матеріал, що є складовими компіляції. <i>Ст. 449 Об'єкти суміжних прав</i> 1. Об'єктами суміжних прав без виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів та незалежно від їх призначення, змісту, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження є: а) виконання; б) фонограми; в) відеограми; г) програми (передачі) організацій мовлення. <i>Ст. 458. Право на наукове відкриття</i> 1. Автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву. 2. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.
<i>Ст. 177 Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію</i> 1. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі. 2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі. 3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі.	<i>Ст. 462. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок</i> 1. Набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом. 2. Обсяг правової охорони визначається формулою винаходу, корисної моделі, сукупністю суттєвих ознак промислового зразка. 3. Умови та порядок видачі патенту встановлюються законом. <i>Ст. 472. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми</i> 1. Набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми засвідчується свідоцтвом. 2. Обсяг правової охорони компонування інтегральної мікросхеми визначається зображенням цього компонування на матеріальному носіїві. 3. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюються законом. <i>Стаття 474. Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми</i> 1. Майновими правами інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми є: 1) право на використання компонування інтегральної мікросхеми; 2) виключне право дозволяти використання компонування інтегральної мікросхеми; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню компонування інтегральної мікросхеми, в тому числі забороняти таке використання;

продовження таблиці

	4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. 2. Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми належать володільцю відповідного свідоцтва, якщо інше не встановлено законом чи договором. Ст. 482. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції 1. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані <i>Ст. 487. Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчені патентом</i> 1. Майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідченими патентом, є: 1) право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні; 2) виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. 2. Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин належать володільцю патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом.
Ст. 203-1 Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва 1. Незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинені у значних розмірах, 2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або вчинені у великих розмірах. Примітка. Під значним розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у двадцять разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян; під великим розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, мат-	Ст. 452. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав 1. Майновими правами інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав є: 1) право на використання об'єкта суміжних прав; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав; 3) право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. 2. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав належать відповідно виконавцеві, виробнику фонограми, виробнику відеограми чи організації мовлення, якщо інше не встановлено договором чи законом. <i>Ст. 453. Використання виконання</i> 1. Використанням виконання є: 1) доведення виконання до відома публіки під час його здійснення; 2) записування (фіксування) виконання під час його здійснення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та передачі виконання за допомогою технічних засобів;

ЗАХИСТ ПРАВ

продовження таблиці

риць, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у сто разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян.	3) пряме чи опосередковане відтворення запису виконання будь-яким способом та у будь-якій формі; 4) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника запису виконання; 5) оренда оригіналу чи примірника запису виконання; 6) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до записаного виконання з місця та в час, обраних нею. 2. Використанням виконання є також інші дії, встановлені законом. <i>Стаття 454. Використання фонограми, відеограми</i> 1. Використанням фонограми, відеограми є: 1) пряме або опосередковане відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі відеограми, фонограми; 2) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника фонограми, відеограми; 3) оренда оригіналу чи примірника фонограми, відеограми; 4) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до фонограми, відеограми з місця та в час, обраних нею. 2. Використанням фонограми, відеограми є також інші дії, встановлені законом. <i>Стаття 455. Використання передачі (програми) організації мовлення</i> 1. Використанням передачі (програми) організації мовлення є: 1) здійснення (трансляція, ретрансляція) передачі (програми) організації мовлення; 2) записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів; 3) відтворення запису передачі (програми) організації мовлення; 2) записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів; 3) відтворення запису передачі (програми) організації мовлення; 4) представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату. 2. Використанням передачі (програми) організації мовлення є також інші дії, встановлені законом.
<i>Ст. 229 Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару</i>	<i>Ст. 489. Правова охорона комерційного найменування</i> 1. Правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість відрізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

продовження таблиці

1. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі. 2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі. 3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі. Примітка. Матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі — якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.	2. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. 3. Відомості про комерційне найменування можуть вноситися до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом. 4. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються. <i>Ст. 490. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування</i> 1. Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є: 1) право на використання комерційного найменування; 2) право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання; 3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. 2. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною. <i>Ст. 495. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку</i> 1. Майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку є: 1) право на використання торговельної марки; 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. 2. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать володільцю відповідного свідоцтва, володільцю міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором. <i>Стаття 503. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення</i> 1. Правами інтелектуальної власності на географічне зазначення є: 1) право на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням; 2) право на використання географічного зазначення;
--	---

ЗАХИСТ ПРАВ

продовження таблиці

	3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання. 2. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення, що належать окремим суб'єктам права інтелектуальної власності на географічне зазначення, встановлюються законом.
<i>Ст. 231 Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю</i>	<i>Ст. 506. Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю</i> 1. Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є:
Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності.	1) право на використання комерційної таємниці; 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці; 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.
<i>Ст. 232. Розголошення комерційної або банківської таємниці</i>	2. Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.
Умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності.	<i>Ст. 507. Охорона комерційної таємниці органами державної влади</i> 1. Органи державної влади зобов'язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця інформація охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли розголошення необхідне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного комерційного використання.
<i>Ст. 361-1 Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут</i>	2. Органи державної влади зобов'язані охороняти комерційну таємницю також в інших випадках, передбачених законом.
1. Створення з метою використання, розповсюдження або збуту, а також розповсюдження або збут шкідливих програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електронного зв'язку.	<i>Ст. 420. Об'єкти права інтелектуальної власності</i> 1. До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних);
2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду.	4. Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. 5. Компіляції даних (бази даних) або іншого матеріалу охороняються як такі. Ця охорона не поширюється на дані або матеріал як такі та не зачіпає авторське право на дані або матеріал, що є складовими компіляції.

Література:

1. Оніщенко Н. М. *Правова система: проблеми теорії*. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — С. 7.
2. Ковальський В. С. *Охоронна функція держави як система* // *Юридична Україна*. — 2003. — № 11. — С. 26—31.
3. Маляренко В. Т. *Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Монографія*. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — С. 326—334.
4. *Право інтелектуальної власності. Акад. курс: Підручник* / О. П. Орлюк, О. Б. Андрощук та ін. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. — С. 71.
5. Кохановская Е. В. *О цивилистическом понимании категории защиты права интеллектуальной собственности* // *XI Международная научно-практическая конференция "Актуальные проблемы интеллектуальной собственности"*. Материалы выступлений. Ялта, 2007. — С. 47—51.

ЦІКАВО ЗНАТИ**REEBOK ПРОТИ NIKE**

Відома британська компанія Reebok Internftional Limited, виробник спортивного одягу та взуття, звернулась з позовом до суду на свого конкурента, також досить відому американську компанію Nike. Позивач вважає, що Nike незаконно використала запатентовану компанією Reebok технологію з виробництва взуття. Мова йде про кросівки, що компактно складаються, завдяки чому, їх дуже зручно брати з собою в подорож.

За матеріалами: http://www.uatm.com.ua/show_news.

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПИТАННЯ МЕЖ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ

Ігор Полуктов,
юрист компанії “УКРЗЕМКОМ”, аспірант НДІ
інтелектуальної власності АПрН України

Останнім часом у засобах масової інформації та на сторінках науково-популярних видань активно обговорюються питання та проблеми, пов'язані з одним із феноменів нашого часу, який все активніше інтегрується у життя багатьох людей — Інтернетом. При цьому фахівцями аналізуються переваги та недоліки використання можливостей всесвітньої комп'ютерної мережі у всіх сферах людської діяльності, включаючи проблеми, які породжує Інтернет, особливо в сфері його комерційного використання.

У зв'язку із розвитком електронної торгівлі, багато компаній намагаються позначити себе та власні товари і послуги в глобальній мережі Інтернет за допомогою таких засобів індивідуалізації як торговельні марки¹, комерційні найменування, географічні зазначення, які допомагають їм привернути більше уваги покупців-користувачів Інтернет до

своїї діяльності або до власних товарів і послуг, використовуючи для цього, як правило, доменні імена.

Назви доменних імен призначені для полегшення зв'язку між комп'ютерами через Інтернет. Але, оскільки назви доменних імен зручні для використання і запам'ятовування, вони також стали формою позначення ділових підприємств. У даний час назви доменних імен, зазвичай, використовуються в рекламі, в якості зазначення присутності ділового підприємства в мережі Інтернет. Із розширенням мережі Інтернет назви доменних імен все більше вступають в конфлікт із об'єктами права інтелектуальної власності. Виникнення таких конфліктів пов'язане, насамперед, з відсутністю зв'язку між системою реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, з однієї сторони, та системою реєстрації доменних імен, з іншої. Адміністрацію системи прав інтелектуальної власності

¹ У зв'язку із застосуванням у спеціальних законах в сфері інтелектуальної власності та Цивільному кодексі України різної термінології, що позначає об'єкти інтелектуальної власності, які виконують функції засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг, в даній статті буде використовуватися термінологія, визначена Цивільним кодексом України. Це пояснюється тим, що Цивільний кодекс України є нормативним актом, що має вищу по відношенню до законів юридичну силу та набрав законної сили пізніше за вказані закони. Для зручності в даній статті буде застосовуватися узагальнюючий термін — “засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг”, який об'єднує в собі такі об'єкти інтелектуальної власності як торговельні марки, комерційні найменування та географічні зазначення. Можливість використання такої узагальнюючої категорії зумовлена схожістю функцій, які покликанні виконувати вказані об'єкти інтелектуальної власності.

здійснюють державні організації на територіальній (національній або регіональній) основі. Адміністрацію системи доменних імен, зазвичай, здійснюють неурядові організації, які не зв'язані якими-небудь обмеженнями. Така система діє за принципом "першим прийшов — першим зареєстрований". Назви доменних імен пропонують глобальну присутність в мережі Інтернет як родових доменів верхнього рівня, так і кодів країн доменів верхнього рівня. "Кіберсквотери"² використовують вказані вище відмінності двох систем, користуючись перевагами реєстрації в глобальній системі доменних імен. Останнім часом, у зв'язку із введенням таких нових родових доменів верхнього рівня, як .info, .biz, .coop, .museum, .aero, .name і .pro, збільшилася кількість конфліктів між назвами доменних імен і засобами індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг [1].

З огляду на вищезазначене стає зрозумілим, що постійне збільшення кількості конфліктів в мережі Інтернет пов'язане з тим, що доменні імена мають певну цінність та використовуються для ідентифікації осіб в мережі Інтернет, фактично виконуючи функції, що притаманні засобам індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг. Але при цьому, доменні імена за законодавством України на даний момент не вважаються об'єктами права інтелектуальної власності. Більше того, порядок набуття, використання та захисту прав на них

взагалі не визначений чинним українським законодавством.

Практика свідчить, що найчастіше в мережі Інтернет порушуються права інтелектуальної власності на торговельні марки, тоді як конфлікти з приводу незаконного використання чужих комерційних найменувань та географічних зазначень зустрічаються набагато рідше. Тому в контексті обраної тематики нами буде приділено більше уваги саме конфліктам між правами на торговельні марки та доменні імена в мережі Інтернет. Для висвітлення зазначеної проблематики нам видається необхідним зупинитися на дослідженні правовідносин, що виникають у зв'язку з існуванням в мережі Інтернет конфліктів, пов'язаних із недобросовісною реєстрацією доменних імен, яка порушує права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг. Оскільки дані питання безпосередньо пов'язані з цивільно-правовим інститутом меж здійснення прав на засоби індивідуалізації в мережі Інтернет, у цьому дослідженні необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити проблематику конкуренції прав на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, їх товарів та послуг та доменних імен в мережі Інтернет;
- розкрити особливості застосування правової категорії недобросовісного користування правами в мережі Інтернет;
- розкрити деякі особливості меж здійснення, а також зловживан-

² Термін "кіберсквотінг" походить від двох слів англійської мови cyber та squatter, утворюючи разом конструкцію, яку дослівно можна перекласти як "кіберпоселенець". Цим терміном в останній час все частіше позначають осіб, що реєструють доменні імена з недобросовісними намірами або без достатніх підстав на проведення такої реєстрації

ЗАХИСТ ПРАВ

ня правами на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг в мережі Інтернет;

- провести аналіз можливостей застосування загальних положень про зловживання правом для врегулювання конфліктів між користувачами доменних імен та власниками прав на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, їх товарів та послуг.

Для реалізації поставлених перед нами завдань, звернемось до короткого порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства, а також практики розгляду спорів, що ґрунтуються на конфлікті доменних імен і прав на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг в зарубіжних країнах. Розпочавши з осмислення ідей і системи базових, змістовних понять, що лягли в основу всесвітньої системи доменних імен, ми, як наслідок, обов'язково прийдемо і до аналізу протилежних груп інтересів.

Статистика свідчить, що кількість спорів між претендентами на доменні імена невідомо зростає. На думку директора Центру посередництва і арбітражу Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) Френсіса Гуррі, це *"[...]можна пояснити важливістю мережі Інтернет для бізнесу. Однак існує й інша обставина, яка зумовлює збільшення спорів: доступність доменів перетворила їх в ідеальний плацдарм для недобросовісної конкуренції"* [2].

Однією із головних проблем в сфері захисту прав інтелектуальної власності на сьогодні є те, що спеціального законодавства про захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет в жодній з країн не існує.

Тому захист прав власників об'єктів інтелектуальної власності у випадку використання останніх в мережі Інтернет відбувається, зазвичай, на підставі спеціальних законів в сфері інтелектуальної власності, які прийняті у більшості розвинутих країн світу. У Великобританії, наприклад, використання доменних імен регулюється законодавством, яке встановлює права на окремі об'єкти інтелектуальної власності. Зокрема, права на торговельні марки врегульовано Актом про торговельні марки 1994 року, за яким, у разі реєстрації особою доменного імені, що включає у себе торговельну марку, така особа порушує положення зазначеного нормативно-правового Акта. У відповідності до ст. 10 вказаного Акта, порушення має місце у випадку, коли винна особа демонструє наявність нібито існуючого взаємозв'язку між ним і власником торговельної марки.

Як правило, положеннями аналогічних законів у інших країнах (наприклад США, Німеччини, Росії, України) закріплено, що власник прав на торговельну марку, комерційне найменування або географічне зазначення має виключне право на використання таких прав з комерційною метою. Порушенням прав власника торговельної марки визнається використання тотожного або схожого з торговельною маркою позначення у комерційній діяльності без дозволу власника прав у відношенні тотожних або схожих товарів і послуг, що створює можливість змішування останніх на ринку. Судова практика таких країн, базуючись на нормах спеціальних законів про торговельні марки, визнає порушенням прав власника торговельної марки несанкціоноване використан-

ня в доменному імені позначення, що тотожне або схоже з торговельною маркою, яка використовується у відношенні тотожних або схожих товарів і послуг. У багатьох судових рішеннях, що прийняті в спорах про доменні імена, вказується на те, що використання у якості доменного імені позначення, яке тотожне або схоже з торговельною маркою і використовується у відношенні тотожних або схожих товарів і послуг особою, що не має на це дозволу власника прав на торговельну марку, створює загрозу змішування товарів і послуг на ринку і є недобросовісним використанням прав [3, С. 54].

Одним із найбільш відомих прецедентів, який фактично визначив наступну судову практику у відношенні конфлікту торговельних марок і доменних імен не тільки в Англії, але і в США та багатьох країнах Європи, стала справа *Marks&Spencer plc. v One in a Million Ltd* (1998, CA).

Основною сферою діяльності компанії *One in a Million Ltd.* була реєстрація у якості доменних імен торговельних марок і фірмових найменувань без згоди їх власників з наступним продажем таких доменних імен. Позивачем у справі виступила відома компанія *Marks&Spencer plc.*, яка звинуватила Відповідача в незаконному використанні бренду компанії, під яким малася на увазі репутація компанії *Marks&Spencer plc.* і права на торговельну марку та фірмове найменування. Представники Позивача заявили, що дії Відповідача представляють загрозу для подальшого використання торговельної марки і ділової репутації (good will) компанії і вимагали заборонити використання доменного імені.

Відповідач погодився з тим, що торговельна марка Позивача добре відома у світі і містить у собі набір прав, які стосуються ділової репутації компанії. Він не заперечував, що доменне ім'я було зареєстроване ним для продажу власникам бренду, оскільки ті не мають можливості зареєструвати доменне ім'я повторно, або колекціонерам, але не погоджувався з тим, що це загрожує використанню торговельної марки.

В результаті розгляду справи, позов компанії *Marks&Spencer plc.* був судом задоволений. Апеляційний суд відмовив Відповідачу у задоволенні апеляційної скарги і видав наказ про постійну заборону використання фірмою *One in a Million Ltd.* доменного імені, що містить у собі торговельну марку компанії *Marks&Spencer plc.* Суд ухвалив, що реєстрація такої добре відомої торговельної марки, як *Marks&Spencer*, у якості доменного імені викликає у інших осіб враження про те, що особа-власник доменного імені пов'язаний із власником прав на торговельну марку. Крім того, реєстрація таких доменних імен серйозно порушує good will Позивача, якому була або могла бути нанесена шкода. Суддя у справі Віце Канцлер Сер Ричард Скотт зазначив, що доменні імена, які містять у собі чужі комерційні позначення, слід розглядати як інструмент цивільно-правового шахрайства. Подібні дії порушують права і створюють реальну можливість завдання шкоди правовласникам, а також свідчать про нечесні наміри особи (у даному випадку — Відповідача), мотивом якого було отримання грошової винагороди під загрозою продажу доменного імені третім особам, що могло спричинити негативні наслідки для ділової репутації Позивача [4].

ЗАХИСТ ПРАВ

Розгляд даного спору, і особливо, рішення у справі свідчать про те, що судді зробили основний акцент саме на порушенні не тільки і не стільки права на торговельну марку, скільки на завданні шкоди шляхом "цивільно-правового шахрайства", яке полягало у недобросовісному використанні власного права на реєстрацію доменного імені в мережі Інтернет, порушивши тим самим права на ділову репутацію іншої особи (Позивача). Даний склад цивільного правопорушення дуже вдало розкриває сутність передбаченого Цивільним кодексом України, а саме ч. 3 ст. 13, поняття зловживання правом, яке могло б бути застосовано і українським судом для аргументації мотивувальної частини при винесенні рішення в подібному спорі.

Для того, щоб мати можливість на практичних прикладах проаналізувати випадки недобросовісного користування правами, а також зловживання правами в мережі Інтернет, звернемось до практики розгляду справ Центром Всесвітньої організації інтелектуальної власності по арбітражу та посередництву (далі Центр ВОІВ), який є спеціально створеним органом для розгляду в порядку провадження третейського суду справ, що стосуються доменних імен і прав інтелектуальної власності. Провадження в Центрі ВОІВ здійснюється на підставі спеціально розроблених "Єдиних правил вирішення спорів про найменування доменів".

Так, 12 жовтня 2000 року Центром ВОІВ була розглянута справа за позовом відомої співачки *Мадонни* (США) проти реєстрації найменування домену "madonna.com", що належав громадянину США *Дану Парізі*. Арбітр, виносячи рішення у справі

відзначив, що не отримав задовільних пояснень від Відповідача у відношенні обраного останнім для реєстрації доменного найменування. Посилання Відповідача на те, що "мадонна" — звичайне слово, яке наводиться у словниках, суд не прийняв, враховуючи зміст сайту, який мав порнографічний характер. Як виявилось, власник сайту виявив передбачливість, попередньо зареєструвавши словесне позначення "MADONNA" у якості торговельної марки в Тунісі, що фактично могло означати неможливість застосування спеціального законодавства про торговельні марки, адже в такому випадку у якості доменного імені використовувалась захищена власними правами Відповідача торговельна марка. Однак цікавим у даному рішенні є як раз те, яким чином арбітр мотивував задоволення позову. Цілком справедливо пославшись на те, що у Тунісі відсутня система експертизи заявленого позначення по суті, арбітр не прийняв даний факт як доказ законних інтересів Відповідача, оскільки метою такої недобросовісної реєстрації була спроба уникнути винесення рішення на користь співачки Мадонни [5, С. 67].

У даному спорі позов був задоволений на тій підставі, що Відповідач, зловживаючи власним правом, зареєстрував на своє ім'я загальновідоме позначення "Мадонна" в країні, де система реєстрації прав на торговельні марки є однією з найбільш ліберальних, а згодом, захищаючись таким правом, зареєстрував на свої ім'я домен у мережі Інтернет. Тобто в даній ситуації недобросовісна особа (Відповідач) скористалася своїм правом на реєстрацію торговельної марки та до-

менного імені, але і в першому, і в другому випадках порушила права та законні інтереси іншої особи — співачки Мадонни, оскільки завдала або могла завдати останній шкоду, що підпадає під ознаки так званого "зловживання правом". Якщо спробувати розглянути даний спір з точки зору застосування українського законодавства, то можливо зазначити, що здійснення таких дій за законодавством України може тягнути за собою такі наслідки як відмова у захисті прав, які і застосував в аналізованому спорі арбітр Центру ВОІВ.

Досить цікавим, з точки зору досліджуваної в рамках даної статті проблематики, є розгляд Центром ВОІВ спору між *Монті Робертсом* (Позивачем), одним із власників компанії *Monty and Pat Roberts, Inc.* (США), яка займається продажем і тренінгом коней та громадянином США *Білом Кейтчем* (Відповідачем). Позов було подано у відношенні назви домену "montyroberts.net", який був зареєстрований на ім'я Біла Кейтча.

Позивач, відомий в США і за кордоном як жокей, переможець міжнародний перегонів, автор книг присвячених вихованню і тренуванню коней. Відповідач під час розгляду справи заявив про те, що створював сайт для розміщення інформації, що стосувалася Монті Робертса, зокрема критичної інформації у відношенні його методів виховання коней.

Розглядаючи питання про наявність законних інтересів, арбітр відзначив, що вказану назву домену Відповідач використав для привернення уваги користувачів мережі Інтернет до власного сайту з метою отримання прибутку, оскільки відвідувачі сайту думали, що власником

останнього є Монті Робертс. Захист Відповідача будувався на тому, що він хотів привернути увагу публіки до тієї шкоди, яку завдає нібито сумнівна техніка виховання коней, яка викладалася Робертсом. Тому закриття сайту, на якому люди, що знають обговорювану техніку виховання, мають можливість висловити незадоволення нею, на думку Відповідача, стало б порушенням права на свободу слова. Він заявив, що публічні фігури відкриті для критики у вільному суспільстві.

Питання про можливе порушення свободи слова — це досить серйозне звинувачення, яке цього разу в рамках Центру ВОІВ було піднято вперше. Дана проблема була ретельно досліджена, в результаті чого на наступному засіданні арбітр відзначив, що право свободи слова, яке включає вільне поширення інформації, в тому числі через мережу Інтернет, є незаперечним. Однак, ставлячи на ваги право Позивача на знак та право Відповідача на вільне вираження своїх поглядів, арбітраж прийшов до висновку, що *Відповідач "неприпустимо використав у своїх інтересах комерційні інтереси позивача на знак"* [5, С. 67] і в той же час "право виражати свої погляди не є правом, аналогічним праву на використання чужого імені для ідентифікації себе у якості джерела цих поглядів" [5, С. 67]. Підводячи підсумки, можна зазначити наступне: те, що основною метою Відповідача у створенні сайту було бажання критикувати Позивача, не виключає факту, що він прямо або опосередковано пропонував до продажу товари зі свого сайту і з інших сайтів, пов'язаних з ним гіперзсилками.

Рішення арбітрів у даній справі виносилося із врахуванням великої

ЗАХИСТ ПРАВ

значущості добре відомих найменувань для привернення уваги до доменів відвідувачів сайтів, які можуть мати думку, що знаходяться на сайті відомої особи, яка є власником прав на торговельну марку, комерційне найменування або географічне зазначення. Не слід забувати й про те, що подібна поведінка відповідачів зумовлена досягненням комерційної мети. Розглядалися і інші факти у подібних справах, зокрема пропозиції власників доменів продати їх не лише самій відомій особі, але також і третім особам.

У деяких випадках в якості доказів недобросовісності реєстрації використовується інформація про наявність у відповідача численних реєстрацій найменувань доменів, що містять імена відомих людей або використовують засоби індивідуалізації. Наприклад, в ході розгляду вищенаведеної справи *Монті Робертс v. Біл Кейтч арбітр відзначив, що "відповідач використав доменне ім'я "montyroberts.net" для привернення Інтернет — користувачів до свого сайту за допомогою введення в оману його схожістю до ступеню змішування із знаком позивача, причому це робилося для отримання як прямої, так і опосередкованої вигоди"* [5, С. 68]. Враховуючи, що відвідувачі сайту відповідача, введені в оману схожістю домену з іменем відповідача, можуть скористатися комерційною пропозицією і відмовитися від наступних пошуків, які могли б привести їх на сайт позивача (що загрожувало останньому нанесенням фінансової шкоди), арбітр визнав питання про недобросовісність доведеним.

Підводячи підсумки даного дослідження, з нашої точки зору, необхідно відзначити, що конфлікти,

які виникають в мережі Інтернет у зв'язку з використанням права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг в більшості випадків намагаються врегулювати за допомогою спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. При цьому, правовідносини, які виникають у зв'язку із співіснуванням доменних імен та засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів і послуг на даний момент врегульовані явно недостатньо, тому складається ситуація за якої власники прав інтелектуальної власності, не мають можливості захистити такі права за допомогою спеціального законодавства в сфері інтелектуальної власності. У зв'язку із чим, можливо зробити висновок, що апелювання осіб, які захищають власне право інтелектуальної власності, а також науковців, які досліджують питання захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет, до загальних норм цивільного законодавства, в тому числі, п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України (добросовісність користування правами) та ч. 3 ст. 13 ЦК України (заборона вчинення дій з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах) — є не випадковим та цілком виправданим.

Зокрема, у роботі В.О. Калятина застосування норм про заборону зловживання правом пропонувалося в ситуації, "*[...]коли особа, що має однакове із відомою особою прізвище, реєструє відповідне доменне ім'я в розрахунок на наступний перепродаж даного доменного імені цій відомій особі"* [6]. Ю.Л. Німець, у свою чергу, припустив можливість звернення до норми про заборону

зловживання правом інтелектуальної власності у випадках, "[...]коли доменне ім'я, що тотожне або подібне до ступеня змішування з товарним знаком (знаком обслуговування) третьої особи, належить фізичній особі (що виключає застосування законодавства про конкуренцію), яка або не використовує його взагалі, або не застосовує у відношенні однорідних товарів (не порушуючи, таким чином законодавства про товарні знаки)" [7].

На підставі проведених досліджень, а також викладених у цій статті матеріалів, можливо припустити, що, крім наведених випадків, застосування норм про заборону зловживання правом є можливим у таких випадках:

- коли власник прав на торговельну марку реєструє доменне ім'я на себе, але при цьому обмежує права на реєстрацію такого доменного імені іншого законного власника прав на тотожну (або схожу) торговельну марку, яка зареєстрована за іншими класами товарів і послуг (які не є однорідними). В такому випадку, у разі виникнення конфлікту, необхідно дослідити відсутність зловживання правом;
- коли власник прав на один об'єкт інтелектуальної власності реєструє доменне ім'я на себе, але при цьому обмежує права іншого законного власника прав інтелектуальної власності, який має зареєстровані права на інший об'єкт і розраховував зареєструвати доменне ім'я на себе;
- коли застосовується варіант так званого "зворотного захоплен-

ня". Тобто для того, щоб вступити у правовий конфлікт з метою отримання прав на доменне ім'я, яке є відомим або має певну цінність, недобросовісна особа, зловживаючи правом, спочатку реєструє на своє ім'я торговельну марку, а згодом подає позов до власника доменного імені про заборону використання останнього та передачу прав на нього до власника прав на торговельну марку. Як видається, єдиним правовим механізмом, який дозволяє на сьогоднішній день захиститися від такого роду нападів для добросовісної особи, є апелювання до норм про заборону зловживання правом (ст. 13 Цивільного кодексу України) та звернення до суду з вимогою припинити зловживання правом недобросовісної особи.

Основним підсумком цього етапу дослідження став сформульований автором висновок про те, що у випадках зі "зловживанням правом" в мережі Інтернет порушується рівність потенційних можливостей суб'єктів права до дії, або, інакше кажучи, страждає юридично визнана свобода, що надається в однаковому обсязі об'єктивним правом кожному з членів суспільства на певному етапі розвитку правової системи. Тому, на підставі викладених у статті досліджень, нами зроблено висновок, що для захисту прав на засоби індивідуалізації, у разі їх порушення в мережі Інтернет шляхом використання в доменних іменах, необхідно застосовувати статтю 13 Цивільного кодексу України. ♦

Література:

1. *Вопросы, касающиеся названий доменов в Интернете: Рекомендации*

- Генеральной Ассамблеи Всемирной организации интеллектуальной собственности. — Женева., 2004. — 3 с.
2. Особливості набуття права власності на доменні імена // Фонд інформаційне суспільство. Інтернет ресурс: www.isu.org.ua.
 3. Серго А., Воробьев А. Зарубежная практика разрешения конфликта доменное имя — товарный знак // ИС. Промышленная собственность, .- 2004, — № 2. С. 53—59.
 4. Чупрова А. Юридические аспекты защиты доменных имен // Интернет ресурс: [www.sartraccc.sgap.ru](http://www.sartraccc.sgap.ru;);
 5. Оплачко В. "Звёздные" домены в сети "Интернет" // ИС. Промышленная собственность, — 2005, — № 10. С. 64—74.
 6. Калятин В. Доменные имена. // М.: ИНИЦ Роспатента, 2002. — С. 144.
 7. Немец Ю. Новый объект права интеллектуальной собственности // Хозяйство и право, — 2001, — № 5. С. 18.

ЦІКАВО ЗНАТИ**ІСТОРІЯ КУЛЬКОВОЇ РУЧКИ**

Винахід кулькової ручки належить одному угорському журналісту на ім'я Джозеф Ласло Біро. Через те, що йому доводилося багато писати звичайним пером, що вимагало чорнильниці і залишало ляпки. Тому він і сконструював кулькову ручку наприкінці 1930-х років.

Винахід здавався багатообіцяючим у грошовому плані. Майже відразу патент на виробництво кулькових ручок викупили ВПС Великобританії для своїх пілотів. Далі Біро подався до Аргентини і перереєструвавши свій патент продав його за \$1 млн компанії Eversharp. Аргентинська компанія налагодила перше у світі масове виробництво кулькових ручок для всіх.

Але коли Eversharp стала замислюватися над захопленням світового ринку, трапилася неприємність, викликана відсутністю сучасної системи РСТ. Кулькова ручка була запатентована автором лише в Угорщині й Аргентині — там, де він жив. Для того щоб не допустити використання свого винаходу у світовому масштабі, Біро треба було б власноруч запатентувати винахід у всіх країнах світу.

Один американський комівоєжер Милтон Рейнолдс, подорожуючи Аргентиною придбав на вулиці кілька ручок. Навівши довідки, що цей угорський винахід запатентовано тільки у двох країнах, а найбагатший ринок США не закритий для нього ніякими патентами. У 1943 р. Рейнолдс запатентував кулькову ручку в США і наладив її виробництво. Успіх був величезним. Тільки за один день в одному магазині було продано 10 000 штук кулькових ручок. Мільтон став мільонером.

Автор винаходу спробував відстояти своє право на патент в американському суді, але програв.

За матеріалами: <http://www.basik.ru>

ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВОГО НАКАЗУ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАХИСТОМ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Андрій Шабалін,

*викладач правових дисциплін кафедри економіки та
права економічного факультету НУХТ м. Києва,
здобувач НДІ інтелектуальної власності АПРН України*

Процеси проведення судово-правової реформи в Україні та прийняття нового Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК) 18 березня 2004 року значним чином змінили місце суду у суспільстві та державі, а також безпосередньо реформували порядок провадження цивільних справ в загальних судах загальної юрисдикції.

Новий ЦПК України відзначається численними новелами, запровадивши у цивільному процесі нові види провадження, серед яких особливе місце займає наказне провадження.

Наказне провадження, з одного боку, є новим видом вітчизняного цивільного судочинства, а з іншого — є давно забутим видом провадження. Так, ЦПК УСРР, в редакції 1924р., передбачав можливість видачі судового наказу (статті 210-219). Судовий наказ видавався без виклику відповідача, одноособово народним суддею незалежно від розміру відповідної вимоги та мав силу виконавчого листа. Судові накази застосовувалися до стягнення грошей або вимог про передачу або повернення майна, заснованих на таких безспірних документах:

- 1) опротестованих векселях;
- 2) актах, для яких встановлено обов'язковий нотаріальний по-

рядок посвідчення за умови його дотримання;

- 3) угодах щодо розміру утримання дітям та другому з подружжя, укладених при реєстрації розірвання шлюбу в порядку ст. 22 Кодексу законів про шлюб, сім'ю та опіку;
- 4) розрахункових книжках на заробітну плату;
- 5) документах, що встановлюють прострочення боржниками або їх поручителями позик, отриманих від кредитних товариств;
- 6) документах, що встановлюють прострочу обумовлених платежів за індивідуальним товарним кредитом;
- 7) за колгоспними зобов'язаннями при купівлі з розстрочкою платежу сільгосптехніки;
- 8) у деяких випадках — плата за навчання;
- 9) за зобов'язаннями про сплату страхової премії за державним обов'язковим неокладним страхуванням;
- 10) за мировими угодами, прийнятими судом та занесеними до судового протоколу.

Судовий наказ не був тоді окремим процесуальним документом, він робився народним суддею шляхом напису на самому оригіналі документа та підлягав негайному вико-

нанню [1, с.89]. ЦПК УССР, у редакції 1929р., закріплював можливість видачі судового наказу за судовими актами, які належали до справ окремого провадження.

Згодом, в силу політико-ідеологічних причин, наказне провадження було виключене із вітчизняного цивільного процесуального законодавства до прийняття нині діючого ЦПК України.

У сучасній українській юридичній літературі питання присвячені наказному провадженню були висвітлені у працях таких вчених-процесуалістів, як: М.Й.Штефан, С. Я.Фурса, С.С.Бичкова, Я.П.Зейкан, С.І.Черноченко. В той же час, серед всього комплексу піднятих у літературі проблем, як вказаними так і іншими авторами, мало було приділено уваги можливості застосування судового наказу для захисту різноманітних за юридичною природою правовідносин. У тому числі і правовідносин, які виникають у сфері інтелектуальної власності.

Виходячи з того, що наказне провадження є новим інститутом чинного цивільного процесуального законодавства України і тому є необхідність у дослідженні різних аспектів даного інституту, в першу чергу тих, які пов'язані із можливістю застосування судового наказу.

Беручи до уваги зазначене, вважаємо за потрібне розглянути можливість застосування судового наказу у справах по спорах, що виникають з правовідносин інтелектуальної власності. З цією метою спочатку розглянемо правову природу судового наказу, а потім зупинимось на особливостях судового наказу при розгляді справ, що виникають з правовідносин інтелектуальної власності.

Судовий наказ — це особлива форма судового рішення про стяг-

нення з боржника грошових коштів або витребування майна за заявою особи, якій належить право такої вимоги (ч.1 ст. 95 ЦПК України). Видача судового наказу проводиться без судового засідання і виклику заявника та боржника для заслуховування їх пояснень (ч.2 ст.102 ЦПК України).

Порядок видачі судового наказу детально регулюється розділом II "Наказне провадження" (статті 95-106) ЦПК України. Відповідно до процесуального закону, заява про видачу судового наказу подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності (ст. 97 ЦПК України). У наказному провадженні у спрощеному прискореному порядку можливе задоволення безспірних вимог, підтверджених документами, визначеними ст. 96 ЦПК України, і на підставі яких видається судовий наказ [2, с.315]. Так, відповідно до зазначеної статті судовий наказ може бути видано, якщо:

- 1) заявлено вимогу, яка ґрунтується на правочині вчиненому у письмовій формі;
- 2) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати;
- 3) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника.

Згідно частини 1 статті 202 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) правочином вважається дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Надалі частина друга статті 202 ЦК України вказує, що правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори). Стаття 208 ЦК України

закріплює, що у письмовій формі належить вчиняти:

- правочини між юридичними особами, а також правочини між фізичною та юридичною особою, крім правочинів, передбачених частиною першою статті 206 ЦК України;
- правочини фізичних осіб між собою на суму, що перевищує у двадцять і більше разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, крім правочинів, передбачених частиною першою статті 206 ЦК України, і інші правочини, щодо яких законом встановлена письмова форма.

Отже, виходячи із вище викладеного, до правочинів закон відносить широке коло договорів, які можуть регулювати різні за змістом правовідносини. У тому числі і правовідносини з приводу та використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Разом з тим, для видачі судового наказу необхідна не тільки наявність письмового договору, а і наявність безспірного права кредитора на заявлену вимогу.

Цілком зрозуміло, що не всі договори, які укладаються з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності в разі їх порушення стороною будуть відповідати вимогам процесуального закону (як підставі) для видачі судового наказу. У той же час аналіз діючого законодавства в сфері інтелектуальної власності дає можливість визначити таку велику групу договорів, як договори про передачу права на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Відповідно до частини 2 статті 426 ЦК України, особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної

власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з дотриманням при цьому прав інших осіб. Частина третя вказаної статті закріплює, що використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених цим Кодексом та іншим законом. Також частина четверта тієї ж статті встановлює, що умови надання дозволу (видачі ліцензії) на використання об'єкта права інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором, який укладається з дотриманням вимог цього Кодексу та іншого закону.

Під ліцензією розуміється надання за певну плату права на використання об'єктів промислової власності, ноу-хау і інших науково-технічних досягнень. Продавець (ліцензіар) передає за ліцензійним договором право на використання об'єкта промислової власності чи іншого науково-технічного досягнення в об'ємі, встановленому цим договором для виробництва чи (або) продажу продукції (освоєння технології) іншій особі (ліцензіату) [3, с.256].

Можливість укладення договорів про передачу права на використання об'єктів права інтелектуальної власності також передбачена і у спеціальних нормативно-правових актах.

Так, відповідно до статті 33 Закону України "Про авторське право і суміжні права", договори про передачу права на використання творів укладається у письмовій формі. У договорі про передачу права обов'язково повинне бути зазначено: термін дії договору, спосіб використання

ЗАХИСТ ПРАВ

твору та розмір і порядок виплати авторської винагороди.

Згідно пункту 8 статті 16 Закону України "Про охорону на знаки для товарів і послуг" власник свідоцтва на товарний знак має право надати будь-якій особі дозвіл на використання товарного знака на підставі ліцензійного договору. Ліцензійний договір повинен бути укладений у письмовій формі. У ньому також повинне бути зазначено розмір та порядок виплати винагороди за використання товарного знака.

Відповідно до пункту 7 статті 28 Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" власник патенту має право будь-якій особі надати дозвіл (ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) на підставі ліцензійного договору. За даним договором особа, якій надане право на використання винаходу (корисної моделі), зобов'язана вносити плату за використання, у сумі та строки обумовлені ліцензійним договором.

Аналогічні положення містяться і у Законі України "Про охорону прав на промислові зразки" та Законі України "Про охорону прав на сорти рослин".

Усі договори про передачу права на використання об'єктів права інтелектуальної власності вважаються укладеними після досягнення згоди сторонами за всіма пунктами та їх підписання, а у випадках встановлених законом, після реєстрації у центральному органі виконавчої влади з питань інтелектуальної власності.

З наведеної позиції законодавця можна зробити висновок, що як на підставі договору про передачу права на використання твору так і на підставі ліцензійного договору може бути заявлена вимога про видачу судового наказу (п.1. ч.1 ст. 96 ЦПК

України). Подібна вимога може бути заявлена суб'єктом права інтелектуальної власності у разі несвочасного та безпідставного не отримання ним плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності від особи, якій таке право надане на підставі договору.

Для отримання судового наказу суб'єкт права інтелектуальної власності, чиї законні права порушені або оспорені повинен звернутися із відповідною заявою до суду першої інстанції. Заява подається до суду за загальними правилами підсудності встановленими статтями 107-117 ЦПК України. Відповідно до ст. 98 ЦПК України заява подається у письмовій формі і у ній обов'язково повинне бути зазначене:

- 1) найменування суду, в який подається заява;
- 2) ім'я (найменування) заявника та боржника, а також ім'я (найменування) представника заявника, якщо заява подається представником, їхнє місце проживання або місцезнаходження;
- 3) вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються;
- 4) перелік майна у разі його витребування;
- 5) перелік документів, що додаються до заяви.

Заява повинна бути підписана заявником або його представником. За подання заяви про видачу судового наказу сплачується судовий збір у розмірі 50% ставки, яка визначається з оспорюваної суми уразі звернення до суду з позовною заявою [4, с.272]. Разом із заявою необхідно надати всі докази, які підтверджують зобов'язання боржника, а також докази, що підтверджують факт невиконання даного зобов'язання. Такими доказами є оригінал договору про передачу права на ви-

користання об'єкту права інтелектуальної власності. Саме договір є тим документом, що підтверджує правомірність і розмір вимоги так і її безспірність. Факт невиконання внаслідок строку встановлений договором може бути підтверджений фінансово-бухгалтерськими документами (виписки з особистого рахунку, довідка бухгалтерії, розрахункового листа із зазначенням розміру боргу). Ще одним важливим документом, який підтверджує правомірність вимог заявника та неправомірність дій кредитора є претензія або лист-вимога про негайне виконання зобов'язання. У такому документі крім вимоги про сплату грошових коштів доцільно вказати і строк для добровільного виконання вимоги, а також вказати про можливі наслідки для боржника у разі його добровільного невиконання, у тому числі про можливість звернення кредитора до суду для видачі судового наказу. Повідомлення необхідно надіслати боржникові рекомендованим листом або вручити під розписку. Оригінал вказаного документа чи його належно завірених копій, разом із доказами про направлення його боржникові, необхідно додати до заяви про видачу судового наказу.

Потрібно зауважити, що відповідно до вимог чинно ЦПК України направлення боржникові повідомлення про можливість звернення до суду не є обов'язковим. Але, на нашу думку, наявність такого документу серед доданих значно підвищило рівень реалізації принципу процесуальної рівності сторін, а також рівень реалізації одного із основних принципів цивільного судочинства-встановлення об'єктивної істини при вирішенні судами питання про видачу судового наказу, як вказаної так і інших категорій справ.

Беручи до уваги викладене, пропонуємо розглянути пропозицію щодо можливості закріплення у розділі II "Наказне провадження" ЦПК України положення про обов'язковість повідомлення боржника про можливість звернення до суду з метою видачі судового наказу у разі добровільного невиконання ним зобов'язання.

Пропонуємо закріпити у процесуальному законі і обов'язковість надання до суду, разом із заявою про видачу судового наказу, оригіналу або належно завірених копій, документа про повідомлення боржника. Обов'язково такий документ повинен додаватися разом із доказами про направлення його боржникові.

І ще одним важливим моментом є те, що реалізація запропонованої нами пропозиції, щодо удосконалення цивільно-процесуального законодавства, надасть змогу уникнути зловживань з боку кредитора при заявленні ним необґрунтованої вимоги, що у свою чергу також дозволить уникнути можливості постановлення судом незаконного акту.

Отримавши заяву про видачу судового наказу та доданих до неї документів, суддя повинен перевірити: чи відповідає вона за формою і змістом вимогам процесуального закону (статті 96-98 ЦПК України), правильність сплати судового збору та витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи (ст. 81, 99 ЦПК України), а також чи немає законних підстав для відмови у прийнятті цієї заяви (ст. 100 ЦПК України). Якщо прийнята заява про видачу судового наказу повністю відповідає вимогам закону, то суд зобов'язаний у триденний строк видати судовий наказ по суті заявлених вимог. За своїм змістом судовий наказ повинен відповідати вимогам статті 103 ЦПК України.

Судовий наказ складається і підписується суддею у двох примірниках, один з яких залишається у справі, а інший також скріплюється печаткою суду і після набрання законної сили видається заявникові.

Необхідно зазначити, що судовий наказ набирає законної сили не з моменту його видачі. Після видачі судового наказу його копія, разом з копією заяви заявника та копіями доданих до неї документів, негайно надсилається боржнику рекомендованим листом із повідомленням.

Відповідно до статті 104 ЦПК України боржник має право у разі заперечення проти вимог заявника протягом десяти днів з дня отримання судового наказу подати заяву про його скасування.

Якщо протягом трьох днів після закінчення терміну подачі заяви про скасування судового наказу така заява не надійшла від боржника до суду і при умові наявності даних про отримання боржником копії судового наказу, заяви про його видачу та копій доданих документів, то судовий наказ набирає законної сили (ст. 105 ЦПК України). Судовий наказ видається судом заявникові для подальшого пред'явлення його до виконання.

Згідно частини 2 статті 95 ЦПК України судовий наказ підлягає виконанню за правилами, встановленими для виконання судових рішень, що набрали законної сили, у порядку встановленому Законом України "Про виконавче провадження" від 21 квітня 1999р. № 606-XIV (із змінами та доповненнями)

На сьогоднішній день договори про передачу права користування об'єктами права інтелектуальної власності є найбільш ефективною формою реалізації законних економічних прав і інтересів осіб, яким належать майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності. З цього приводу важливого значення набуває питання швидкого, повного та оперативного захисту таких інтересів, а наказне провадження, є спрощеним та динамічним видом цивільного судочинства, і саме воно у повній мірі може забезпечити подібний захист.

Резюмуючи все вище викладене хотілось би зазначити, що розкриття можливостей судового наказу, сприяє зміцненню безпосередньо позицій наказного провадження та вітчизняного цивільного судочинства в цілому. ♦

Література:

1. Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. *Цивільний процес України: Проблеми і перспективи: Науково-практичний посібник*. — К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006. — 448с. — (Серія "Процесуальна література").
2. Штефан М. Й. *Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. спец. вищ. навч. закл.* — К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2005. — 624с.
3. Бромберг Г. В. *Интеллектуальная собственность. Основной курс: Учебное пособие*. — М.: "Приор-издат", 2004. — 464с.
4. Безлюдько І. О., Бичкова С. С., Бобрик В. І. та ін. *Цивільне процесуальне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. С. С. Бичкової*. — К.: Атіка, 2006. — 384с.

ПАТЕНТНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Борис Прахов,

*заведующий отделом промышленной собственности
НИИ интеллектуальной собственности АПрН
Украины, кандидат юридических наук*

Общеизвестно, что во многом именно эффективная патентно-правовая охрана научно-технических достижений определяет успех экономических операций. Надежная патентная правовая защита товара служит не только гарантом его новизны и высоких технико-экономических показателей, но и является сертификатом лояльности производителя и поставщика этой продукции к правам производителей аналогичной продукции, выступающих в роли конкурентов. Иными словами, она является рекламой патентно-правовой деятельностью производителя и свидетельствует о его намерениях осуществлять коммерческие операции строго в рамках правовых институтов, определяющих правила "игры" на соответствующем рынке. Кроме того, патентная защита выступает в качестве превентивного барьера для потенциально недобросовестных конкурентов, патентная защита способствует формированию режима наибольшего благоприятствования в осуществлении коммерческой деятельности.

Однако, как показывает практика, указанные позитивные факторы патентно-правовой охраны срабатывают лишь при условии профессиональной организации действий, на-

правленных на обеспечение комплексной патентной защиты разработок и продукции. Совокупность таких действий, приёмов и методов определяет то, что именуется патентной политикой.

Целью данного методического пособия является изложение апробированных приемов и методов организации работ по патентно-правовому обеспечению коммерческой деятельности.

Пособие учитывает постоянно изменяющуюся отечественную нормативную базу по промышленной собственности, а также обстоятельства, связанные с формированием национальных систем правовой охраны объектов промышленной собственности в зарубежных странах и содержит универсальные рекомендации по организации работ в области патентно-правового обеспечения коммерческой деятельности.

I. Общие принципы формирования и реализации патентной политики при осуществлении коммерческих связей.

По мере расширения коммерческих связей отечественные предприниматели вынуждены вносить довольно серьёзные коррективы в технологию формирования и методы

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

реализации своей научно-технической и хозяйственной политики. Причем в силу отсутствия опыта нередко это приходится делать с известной долей импровизации и, следовательно, риска. Поэтому, несомненно, позитивную роль в решении соответствующих проблем может сыграть знание опыта ведущих фирм.

В этой связи представляется целесообразным рекомендовать отечественным предпринимателям опираться на апробированные приёмы и методы, используемые в практике. Эта рекомендация в полной мере относится к проблеме патентной политики. В последнем случае к числу таких приёмов относятся:

1. Защита разработок и промышленной продукции (прежде всего экспортной) блоком патентов, препятствующим проникновению конкурентов в соответствующую область техники.

Наличие блока патентов, защищающих все наиболее эффективные варианты использования конкурентной продукции, позволяет блокировать самостоятельные шаги конкурентов на рынке данной продукции. Последние, будучи не в силах обойти мешающие ему патенты, вынуждены действовать под диктовку патентообладателя, например, в соответствии с жесткими условиями лицензионного договора.

2. Патентование впрок иногда просто на всякий случай для создания климата "наибольшего благоприятствования" в предверии возможного выхода на рынок новых товаров.

Этот приём следует рассматривать как превентивную меру многоаспектного действия. С позиции маркетинга — это зондаж рынка,

вызов (провокация) реакции патентных конкурентов. Наконец, в целом это довольно эффективная реклама нового товара. С позиции психологии рыночных отношений — это предупреждение конкурентов о грядущих шагах патентообладателя и своего рода сертификат новизны товара. С чисто экономической позиции это свидетельство финансового благополучия и надёжности, поскольку такую иррациональную тактику патентования может позволить лишь очень состоятельный и стабильный в экономическом отношении предприниматель.

3. Патентование с целью вытеснения конкурентов и захвата новых рынков (патентная экспансия). Это своего рода обвальная тактика патентования по всем направлениям деятельности той или иной фирмы на конкурентном рынке. Она в сущности сочетает два ранее упомянутые приёма и направлена, прежде всего, на подавление конкуренции со стороны национальных производителей.

4. Патентование с целью продажи лицензии и извлечения дополнительных доходов от продажи научно-технической продукции. Следует отметить, что данной цели в качестве генеральной следуют только мелкие предприниматели (фирмы). Крупные же рассматривают её в качестве вспомогательной. Причем реализуемой, как правило, уже на грани морального старения патентуемой продукции или технологии.

Если же ориентироваться на ранее действовавшие нормативные акты, регулировавшие отношения в области зарубежного патентования отечественных научно-технических достижений, то необходимо отметить, что в них в качестве основных

целей патентования отечественных изобретений за границей рассматривалась лишь правовая защита экспорта отечественной продукции и предметов лицензии. Естественно, что существенно ограничивало возможности для манёвра отечественных производителей и разработчиков при осуществлении ими коммерческой деятельности, в большинстве случаев заранее обречённая на неудачу их патентные операции на зарубежных рынках.

При формировании патентной политики следует учитывать и другие факторы.

Так, во всех развитых странах принят достаточно жесткий разрешительный порядок зарубежного патентования: подача заявок за границу допускается, как правило, после подачи заявки в национальном патентном ведомстве и с разрешения последнего. Разрешение может носить явный и неявный характер. В первом случае осуществляется выдача официальных, документально оформленных разрешений на патентование, во втором — выдача разрешений формально не производится. Однако патентное ведомство в течение определённого срока с даты подачи заявки (обычно не превышающего трёх месяцев) может вынести решение о запрете зарубежного патентования, о чём уведомляется заявитель.

Традиционным мотивом для такого решения является обеспечение интересов национальной безопасности. Поэтому заявителям следует весьма взвешенно подходить к оценке своих изобретений с учётом указанного фактора.

В любом случае при формировании патентной политики необходимо использовать положения Париж-

ской конвенции по охране промышленной собственности, Договора о патентной кооперации, а также Соглашения о взаимном признании охраняемых документов на изобретения.

2. Выбор оптимальной тактики правовой охраны объектов коммерческих операций.

При подготовке конкретных предложений для патентования за границей изобретений или промышленных образцов необходимо учитывать нормы патентного законодательства тех стран, где планируется осуществить соответствующие операции. Это позволяет определять наиболее рационально тактику зарубежного патентования как с точки зрения чисто экономических аспектов (минимизации расходов на патентование), так и с правовых, обеспечивая требуемую полноту правовой охраны патентуемых объектов.

Особой проработки требует вопрос о патентовании изобретений, применение которых может ограничиваться внутренними потребностями потенциальных конкурентов.

Аналогичной проработки, кроме того, требуют и вопросы, когда для воспроизведения изобретения совершенно не обязательны специальные знания ("ноу-хау"). Отсутствует необходимость участия фирм-изготовителей комплектующих, а по изделиям, произведённым на основе запатентованной технологии невозможно определить, каким способом они выполнены.

Дело в том, что в указанных случаях заявители (патентообладатели) практически не имеют возможности осуществлять эффективный контроль за использованием таких изобретений за границей. И вполне вероятно, что они будут использовать

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ся несанкционированно, т.е. без разрешения владельца исключительных прав. Естественно, что патентование таких изобретений за границей с коммерческой точки зрения становится бессмысленным. Наконец, далеко не всегда целесообразно патентование за границей так называемых малозначимых изобретений, а также тех, которые могут быть обойдены другими вариантами исполнения.

Традиционно одним из наиболее проблематичных вопросов является выбор стран патентования.

При возникновении затруднений в выборе стран патентования заинтересованные лица могут обратиться за соответствующими рекомендациями в Министерство внешнеэкономических связей, Торгово-промышленную палату, ВЦПУ и другие компетентные организации. Вместе с тем выбор стран может быть достаточно эффективно осуществлён и самостоятельно: в результате проведения патентных исследований, в том числе, (при отсутствии или недостаточной удокомплектации собственного патентного подразделения) и на договорной основе с рядом специализирующихся на данном виде деятельности организаций и фирм, например, с уже упоминавшимся ВЦПУ. Разумеется вопрос о выборе стран патентования несколько упрощается в случае целевых экспортных контрактов. По крайней мере, в данном случае первоначально страны патентования могут быть ограничены с учётом условий контракта. Однако реально круг этих стран может быть и более широким — определённым с учётом возможного расширения экспорта отечественной продукции.

Во всех случаях патентующее лицо (организация, предприятие, гра-

жданин) должно обеспечить оперативную подготовку документов, необходимых для подачи заявки за границу без потери конвенционного приоритета. Для заявления конвенционного приоритета это лицо обязано не только в сжатые сроки подготовить описание заявляемого объекта в соответствии с требованиями патентных законодательств стран, где предполагается патентование, причём на соответствующих иностранных языках, но и провести достаточно сложный комплекс других организационно-технических мероприятий. В частности ему необходимо решить вопрос о технологии подачи заявки в зарубежное патентное ведомство. При этом следует иметь в виду, что подача заявки возможна лишь через патентного поверенного, зарегистрированного в патентном ведомстве страны, в которую планируется подать заявку.

С точки зрения поиска оптимальных путей решения данной проблемы, а также с учётом традиций, сложившихся в отечественной практике зарубежного патентования, наиболее целесообразным представляется обращение за помощью в Торгово-промышленную палату, поддерживающую постоянные контакты с зарубежными патентными поверенными и имеющую богатейший опыт работы по патентованию отечественных изобретений в зарубежных патентных ведомствах. Весьма вероятно, что с течением времени у нас в стране появятся и другие организации, фирмы, специализирующиеся в данной области, которые смогут составить реальную конкуренцию ТПП. Однако пока, пожалуй, лишь ТПП может оказать действительно профессиональные услуги отечественным заявителям. Кстати, что касается под-

готовительных работ, в частности, помощи в оформлении заявок для подачи в зарубежные патентные ведомства, то, помимо ТПП, соответствующие работы могут выполнять на договорной основе ВЦПУ и Информпатент (г. Санкт-Петербург), имеющие также значительный опыт выполнения этих работ.

Итак, направление заявок на патентование отечественных изобретений в зарубежные патентные ведомства и переписку по ним наиболее целесообразно осуществлять через ТПП. Для этого необходимо оперативно оформить ряд, на первый взгляд, формальных документов (доверенности на ведение дел, передаточные акты, подписи об авторстве и т.д.), которые, тем не менее, обязательны для подачи заявок в зарубежные патентные ведомства. Только после этого ТПП вступает в права доверенного лица отечественного заявителя и начинает осуществлять уже конкретные шаги по зарубежному патентованию: направляет заявки через своих зарубежных патентных поверенных в патентные ведомства соответствующих стран, осуществляет контроль за своевременностью их подачи уже патентными поверенными в патентные ведомства и ведения с ними переписки. Кроме того, ТПП на основе договора с отечественным заявителем или патентующим лицом оказывает ему помощь в переводе решений зарубежных патентных ведомств, в подготовке ответов на решения и запросы патентной экспертизы, заказывает копии противопоставленных материалов, контролирует своевременность уплаты пошлин и т.д.

Важным элементом тактики правовой охраны объектов внешнеэкономических операций является вы-

бор оптимальной процедуры патентования, этому элементу тактики посвящается отдельная глава методического пособия.

3. Некоторые особенности основных процедур патентования отечественных научно-технических достижений за границей.

При принятии решения о целесообразности зарубежного патентования необходимо иметь в виду следующие хрестоматийные процедуры патентования:

- Патентование в соответствии с требованиями национальных законодательств стран патентования (традиционная процедура);
- Патентование в соответствии с требованиями Договора о патентной кооперации;
- Патентование в соответствии с требованиями Европейской патентной конвенции ЕПК;
- Испрашивание правовой охраны в соответствии с Соглашением о взаимном признании (СВИ) авторских свидетельств и иных охраняемых документов на изобретения;
- Патентование в соответствии с требованиями Африканской организации интеллектуальной собственности (АОИС) и Африканской региональной организации по охране промышленной собственности (АРИПО).

Конкретная процедура патентования определяется помимо финансовых соображений, с учётом предполагаемых рынков влияния, условий получения патентов, требований законодательств стран и др.

Правовую охрану объектов коммерческой деятельности по национальной процедуре целесообразно осуществлять при выявлении пер-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

спективы их реализации в отдельно взятых странах и в странах, не являющихся участниками международных и региональных соглашений по охране интеллектуальной (промышленной) собственности.

Процедура правовой охраны в соответствии с требованиями Договора о патентной кооперации предусматривает возможность предварительной подачи одной (международной) заявки с указанием стран (из числа участников Договора), в которых необходимо получить патенты. Международная заявка подаётся в одно патентное ведомство на одном языке. Эта процедура позволяет заявителю истребовать получение патентов в указанных им странах через 20-30 месяцев с даты приоритета изобретения.

После чего патентование осуществляется по традиционной процедуре. Правда использование данной процедуры требует дополнительных затрат по сравнению с традиционной процедурой (в связи с необходимостью уплаты международной пошлины).

Следует иметь в виду, что подача заявок по процедуре Договора о па-

тентной кооперации целесообразна при необходимости:

- получения конвенционного приоритета, когда он может быть сохранён лишь подачей международной заявки;
- получению более раннего приоритета в случае невозможности использования (испрашивания) конвенционного приоритета;
- проведения дополнительных научных исследований и разработок (НИОКР) для определения конкретных технико-экономических показателей патентуемого объекта техники (технологии), оценки перспектив его коммерческой реализации на рынке соответствующей страны и др.

Считается, что применение данной процедуры оправдано при патентовании изобретения более чем в трёх странах-участницах Договора.

Патентование по процедуре ЕПК предусматривает получение единого охранного документа — европейского патента, который действует как национальный в указанных заявителем странах-участницах ЕПК. ♦

ЦІКАВО ЗНАТИ

ЩОБ НЕ ЗАСНУТИ ЗА КЕРМОМ

Відомо, що багато дорожньо-транспортних пригод трапляються через те, що водії під час руху неувважні або не в змозі зосередитися, а то і зовсім засинають за кермом.

Подолати проблему засинання за кермом вирішили грецькі вчені інституту ІМЕТ, які розробили комплексну систему, що не дозволить заснути водію під час руху. Новий винахід оснащений спеціальними камерами і сенсорами, буде слідкувати за кліпанням вій водія, положенням його голови, силою натиску на кермо, а також рухом автомобіля, відносно інших учасників руху.

В разі, якщо система помітить збій одного з параметрів, тоді на динамік, що вмонтований в ремінь безпеки, буде поданий звуковий сигнал.

За матеріалами: <http://www.vzglyad.ru/>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Олена Штефан,
*завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності АПРН України,
кандидат юридичних наук, доцент*

Питання співвідношення права інтелектуальної власності та права власності належить до дискусійних питань національної правової доктрини права власності та інтелектуальної власності. Так, на думку одних науковців, не можна застосовувати правовий режим права власності, котрий складається з правомочностей володіння, користування та розпорядження об'єктами матеріального світу до нематеріальних носіїв результатів творчості. Тому до продуктів інтелектуальної творчості повинен застосовуватись режим виключних прав, зміст якого полягає у тому, що тільки творці цих продуктів мають право користуватися та розпоряджатися ними, за винятком випадків прямо передбачених законодавством [1]. Інша точка зору полягає у тому, що можна застосовувати правомочня володіння, користування та розпорядження до об'єктів виключних прав (інтелектуальної власності). Так, володіння означає знаходження матеріалів у володінні суб'єкта інтелектуальної власності (не тільки творця), користування — це експлуатація матеріальних носіїв творчості у відповідності до їх призначення, розпорядження — це надання власнику можливості визначити юридичну до-

лю об'єкта правовідносин інтелектуальної власності [2].

Деяку ясність у це дискусійне питання спробував внести національний законодавець. У ст. 419 Цивільного кодексу України (надалі — ЦК України) нормативно закріплюються два положення:

- 1) право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать один від одного;
- 2) перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ.

Проте запропонована законодавцем норма є невдалою. Це пояснюється тим, що якщо брати до уваги положення Глави 13 ЦК України "Речі. Майно", то незрозуміло, що мав законодавець на увазі — чи речі матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки, чи матеріальний об'єкт (виріб), в якому втілений твір, винахід, корисна модель тощо. Питання також виникає і щодо того, як будуть співвідноситись зазначена стаття ЦК України та ст. 12 Закону України "Про авторське право і суміжні права". Відповідаючи на ці питання можна дійти висновку, що законодавець у ст. 419 ЦК України закріпив принцип розмежування

права інтелектуальної власності — це одна категорія, а право власності на матеріальний об'єкт (виріб), в якому втілений твір, винахід, корисна модель тощо — це зовсім інша категорія. Відповідно, суб'єкти права інтелектуальної власності — це одна категорія, а власники речей — це інша категорія суб'єктів права. Логіка самої статті дає можливість зробити висновок, що саме у цьому контексті варто розглядати співвідношення права інтелектуальної власності і права власності на річ.

Розмежування права власності у загальному цивілістичному розумінні (на річ, майно) і права інтелектуальної власності (на результати інтелектуальної, творчої діяльності) пов'язане із особливостями об'єкта та змісту правовідносин, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням і розпорядженням об'єктами права інтелектуальної власності та предметами (речами), які є копією таких об'єктів, або об'єктами права інтелектуальної власності, які не мають властивостей до тиражування, наприклад, твори мистецтва, архітектурні форми.

Незалежність права інтелектуальної власності та права власності на річ (матеріальний носій об'єкта права інтелектуальної власності — його копія) проявляються через зміст суб'єктивних прав суб'єкта права інтелектуальної власності та власника речі (копії об'єкта інтелектуальної власності), який розкривається через право володіння, користування та розпорядження зазначеними об'єктами права.

Право володіння це фактичне володіння об'єктом — об'єктом права інтелектуальної власності або його копією. Особливість прояву цього права полягає в тому, що володіти

об'єктом права інтелектуальної власності і одночасно володіти його копією можуть різні особи, яким належить відповідно — право на використання об'єкта права інтелектуальної власності або право власності на копію об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому виникає потреба у розмежуванні таких осіб на два види.

Перший вид — суб'єкти права інтелектуальної власності — це автори або ті особи, які набувають майнових прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності від автора на підставі, наприклад, договору. Мова в даному разі може йти про виготовлення копій (тиражування) твору.

В офіційних документах ВОІВ вживається термін "власник авторського права". Власником авторського права на твір, як стверджується в цих документах, принаймні з початку створення цього твору, є його творець, тобто автор твору.

Другий вид — ті, які в процесі розповсюдження твору купують копію об'єкта права інтелектуальної власності, і стають володільцями (власниками) копій твору — літературного або аудіовізуального твору тощо.

Звідси випливає, що володіння може бути також двох видів — первісне володіння фактичного власника — первинного суб'єкта права інтелектуальної власності (автора/творця) і похідне володіння, яке здійснюється з дозволу автора особами, що набувають відповідних матеріальних прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності на підставі договору. Крім цього, існує право володіння річчю, в якій втілена копія цього об'єкта, що

не збігається з правом володіння об'єкта права інтелектуальної власності.

Стосовно творів науки, літератури і мистецтва як об'єктів права інтелектуальної власності, то до їхнього оприлюднення (опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення, тощо) вони знаходяться у фактичному володінні їх авторів. Ніхто інший цими творами без дозволу автора володіти не може. Після опублікування твору чи оприлюднення його іншим способом в силу здатності твору до тиражування право володіння копією цього твору на підставі цивільно-правового договору набуває невизначене коло осіб, тобто мова вже йде про право володіння річчю.

Серед суміжних прав невід'ємною від особистості є виконавська діяльність, якою володіє виключно сам виконавець, що характеризується майстерністю виконавця, у якій проявляється його індивідуальність, художній рівень та мистецький хист. Треті особи можуть володіти (бути власниками) лише матеріальними носіями (річчю), на яких зафіксоване виконання. Що стосується інших видів суміжних прав — прав виробників фонограм, відеограм, програм організацій мовлення, то знову-таки право володіння виробленими фонограмами, відеограмами чи програмами організацій мовлення належить їх авторам. Інші особи можуть володіти матеріальними носіями фонограм, відеограм чи програм організацій мовлення лише з дозволу їх виробників чи авторів.

Результати інтелектуальної, творчої діяльності знаходяться у виключному володінні їх авторів/творців до їх визнання, кваліфікації відпо-

відним державним органом у якості конкретного виду об'єкта права інтелектуальної власності. Після визначення результату науково-технічної, творчої діяльності як винаходу, промислового зразка або якогось іншого об'єкта права інтелектуальної власності публікуються офіційні відомості про цей результат, які стають загальнодоступними. Описом результату науково-технічної, творчої діяльності може володіти будь-яка особа. При цьому володіти інформацією про суть технічного або технологічного рішення можна без дозволу творця, а використовувати саме науково-технічне або технологічне рішення можливо лише з дозволу творця та/або роботодавця чи їх правонаступників. В першому випадку мова йде про володіння річчю — паперовим або іншим носієм інформації, наприклад, про винахід. У другому — про право володіння об'єктом права інтелектуальної власності.

З наведеного, на нашу думку, можна зробити висновок, що твори літератури, науки і мистецтва, а також результати науково-технічної творчості можуть бути у фактичному володінні автора. Автор позбавляється свого володіння лише тоді, коли об'єкт права інтелектуальної власності гине, тобто перестає існувати фізично, або він поступається ним іншим особам. Окремо слід зауважити, що є такі об'єкти права інтелектуальної власності, які не мають властивості до тиражування, або які можуть відчужуватися від їх власників не з метою отримання матеріальної вигоди в майбутньому, а для задоволення інших (духовних, моральних) інтересів набувача об'єкта права інтелектуальної власності, наприклад, твори мистецтва (карти-

ни, скульптури тощо). В даному випадку, такий набувач об'єкта права інтелектуальної власності стає його фактичним володільцем і до нього переходять майнові права на такий об'єкт в повному обсязі, але не переходять особисті немайнові права суб'єкта права інтелектуальної власності, тобто він не стає автором/творцем такого об'єкта права інтелектуальної власності. Таким чином, здійснення права володіння на річ не залежить від здійснення права володіння на об'єкт права інтелектуальної власності.

Право користування об'єктами права інтелектуальної власності також належить суб'єкту права інтелектуальної власності або його правонаступникам. Воно полягає в тому, що суб'єкт цього права має законну підставу використовувати належний йому результат інтелектуальної, творчої діяльності з метою отримання корисних якостей, що може дати людині такий результат. Якщо йдеться про літературні чи художні твори, то їх, як правило, можуть використовувати шляхом випуску у світ, тиражування і в такий спосіб одержувати прибуток. Автор твору чи його правонаступники можуть також видавати дозвіл (ліцензію) на використання зазначених творів іншим особам. Якщо ж йдеться про результати науково-технічної творчості, то їх також можуть використовувати роботодавець та/або сам творець та/або його спадкоємці, або за ліцензією власника (суб'єкта права інтелектуальної власності) інші особи. Використання винаходу чи інших результатів науково-технічної, творчої діяльності здійснюється, як правило, шляхом впровадження їх у виробництво. Внаслідок такого впровадження

ефективність виробництва зростає і приносить певний прибуток власнику зазначеного результату науково-технічної, творчої діяльності. В даному випадку право на користування винаходом, як об'єктом права інтелектуальної власності, буде належати суб'єкту права інтелектуальної власності, а устаткування, прилади тощо, що були виготовлені із використанням винаходу — речі, право власності на які належить особі не залежно від того, чи є вона суб'єктом права інтелектуальної власності чи ні.

Способи використання об'єктів права інтелектуальної власності зумовлюються характером самого об'єкта права інтелектуальної власності (твір, винахід, селекційне досягнення, тощо), а також його доцільністю. Проте, є ще одна особливість використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, яка не властива об'єктам речового права власності. Йдеться про виключення із загального правила, за яким результат інтелектуальної, творчої діяльності може бути використаний лише тільки з дозволу його творця чи правонаступника. Спеціальні закони України, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, передбачають низку випадків, коли використовувати результат інтелектуальної, творчої діяльності можна без дозволу його власника. Усі ці випадки передбачені чинним законодавством і, так зване "вільне використання", має відповідати вимогам закону. Допускається також і примусове ліцензування використання творів науки, літератури чи мистецтва або інших об'єктів права інтелектуальної власності. "Вільне використання" річчю закон не допускає.

Використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності за загальним правилом здійснюється тільки на платній основі крім випадків, коли творець (автор) використовує об'єкт права інтелектуальної власності у власних цілях і мова не йде про виключення із загального правила ("вільне використання"). Користувач має сплатити суб'єкту права інтелектуальної власності певну винагороду. Але не можна стверджувати, що така особливість притаманна лише праву інтелектуальної власності. Об'єкти речового права власності також передаються іншим особам у користування, як правило, за плату, наприклад, оренда плати.

Право розпорядження є правомочністю, яка також властива праву інтелектуальної власності. Вона полягає в тому, що суб'єкт права інтелектуальної власності має визначити правову долю результату інтелектуальної, творчої діяльності, права на який належать йому. Право розпорядження в суб'єктивному розумінні — це закріплена в нормах права можливість визначити юридичну чи фактичну долю об'єкта права інтелектуальної власності. Право розпорядження — це така правомочність, яку за загальним принципом цивільного права здійснює особисто власник. Проте чинне законодавство передбачає винятки, коли розпорядження майном здійснюють інші особи в інтересах власника. Щодо права інтелектуальної власності, то законодавство України також передбачає випадки, коли право розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності здійснює не суб'єкт права інтелектуальної власності, а інша особа в його інтересах.

Право розпорядження реалізується власником шляхом припинення або обмеження належного йому права власності. Це загальний принцип і він в однаковій мірі діє і щодо об'єктів права інтелектуальної власності і щодо речей. Так, суб'єкт права інтелектуальної власності може передати належні йому майнові права інтелектуальної власності на об'єкт права інтелектуальної власності іншим особам (продати, подарувати, обміняти тощо). Суб'єкт права інтелектуальної власності може обмежити обсяг своїх майнових прав інтелектуальної власності шляхом укладення, наприклад, ліцензійного договору. Але таке припинення чи обмеження не є примусовим, а вчиняється самим суб'єктом права інтелектуальної власності за його вільним волевиявленням. У зміст правомочності розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності входить також право суб'єкта права інтелектуальної власності відмовитися від свого права, наприклад, шляхом знищення належного йому об'єкта права інтелектуальної власності тощо.

Право розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності можуть здійснювати й інші особи, яким первинний суб'єкт права інтелектуальної власності на свій розсуд передає майнові права інтелектуальної власності на цей об'єкт повністю або частково. Закон передбачає випадки, коли право розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності також може бути реалізоване примусово, шляхом видачі примусової ліцензії.

Власник речі (копії об'єкта права інтелектуальної власності), так само може вирішити юридичну чи фактичну долю речі, проте таке рішення

ня не впливає на право розпорядження суб'єктивними правами інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності. Разом з тим, слід мати на увазі, що суб'єкти права інтелектуальної власності, крім творця, не мають права знищити об'єкт права інтелектуальної власності. Всі інші правомоччя щодо розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності притаманні суб'єктам права інтелектуальної власності в тій мірі, в якій вони набули майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт. Наприклад, автор об'єкта авторського права може у будь-який час мати доступ до свого твору, вносити в нього зміни з метою його подальшого відтворення, а власник копії твору не має права заборонити автору чинити такі дії. Власник оригіналу твору мистецтва чи архітектури без дозволу автора (спадкоємців) і відшкодування вартості цього твору не має права його руйнувати.

Розуміння сутності змісту права власності на об'єкти інтелектуальної власності та особливостей реалізації правомоччя суб'єктами права інтелектуальної власності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами інтелектуальної власності є актуальним не лише в цивілістичній науці, а й у правозастосовчій діяльності. Так, предметом розгляду Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України були спірні правовідносини, які виникли з питання розпорядження і користування об'єктом авторського права [3].

У грудні 2002 р. Г звернувся до суду з позовом до ТОВ "Гравіс" і ТОВ "Клініка краси "Амазонка" про захист авторських і суміжних прав, виплату компенсації за порушення майнових суміжних прав та відшко-

дування моральної шкоди. Позивач обґрунтовував свої вимоги тим, що він є автором певних музичних творів, які вперше були опубліковані в 1998 р. в музичному альбомі і випущені компанією "Nova Records" на аудіокасетах, а в 2001 р. відтворені на компакт-дисках. Його авторські права на зазначені твори зареєстровані в ДПІ "Українське агентство з авторських і суміжних прав" (далі — Агентство), що підтверджено свідоцтвом від 17 квітня 2001 р. У листопаді 2002 р. йому стало відомо про те, що названі ТОВ використовують ці твори без його згоди з комерційною метою в рекламному фільмі, який систематично транслюється на телеканалі "Гравіс". Посилаючись на те, що він як автор не укладав із цими юридичними особами угоди про використання своїх творів, Г. стверджував, що відповідачі порушили його авторські права (немайнові та майнові) на зазначені музичні твори і просив стягнути компенсацію за порушення майнових суміжних прав як виконавця творів із ТОВ "Гравіс" — у розмірі 55 тис. 500 грн, із ТОВ "Клініка краси "Амазонка" — 110 тис. грн, а також моральну шкоду, заподіяну внаслідок: порушення суміжних майнових і немайнових прав як виконавця музичних творів — по 48 тис. грн; неправомірного використання творів, яке є несумісним із їх первісною ідеєю, — у тому ж розмірі.

Оболонський районний суд м. Києва рішенням від 12 березня 2003 р., залишеним без зміни ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 9 червня того ж року, у задоволенні позову відмовив.

У касаційній скарзі Г. порушив питання про скасування постановле-

них у справі судових рішень і направлення її на новий розгляд, мотивуючи свою вимогу порушенням судами норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши доповідача, обговоривши наведені у касаційній скарзі докази та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Відмовляючи в задоволенні позову, суди виходили з того, що відповідачі не порушили авторські майнові й немайнові права, суміжні немайнові права позивача, а тому Г. не було спричинено моральну шкоду. Проте з таким висновком погодитися не можна.

Суд встановив, що, відповідно до угоди від 5 березня 2002 р., Г. передав Агентству виключне право управляти його (Г.) майновими правами на твори (у разі використання шляхом публічного виконання, публічного показу, публічного сповіщення) на території України, СНД і всіх інших країн світу, а також укладати з юридичними та фізичними особами-користувачами творів (платниками) ліцензійні угоди про використання творів зазначеними способами і збирати на користь автора належну винагороду (гонорар).

Відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII "Про авторське право і суміжні права" (далі — Закон) передача майнових прав автора оформляється авторським договором. Але в даному випадку позивач не передав (відчужив) Агентству ці права, а уклав згідно зі ст. 46 Закону договір-доручення про управління своїми майновими правами, тобто про здійснення

повіреном комплексом певних юридичних дій від імені й на користь автора.

Таким чином, використання творів, автором яких є позивач, без його дозволу, є порушенням саме його майнових авторських прав, а не Агентства, отже суд помилково визнав Г. неналежним позивачем у справі.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону автору належить особисте немайнове право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі та його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо.

Як вбачається з матеріалів справи, ТОВ "Гравіс" не згадувало імені Г. як автора та виконавця творів при їх використанні, хоча таке згадування було можливим (наприклад, у титрах до чи після реклами). Тим самим відповідачі порушили його немайнові авторське й суміжне права.

Необґрунтованим є також висновок суду щодо правомірного сповіщення в ефірі виконання творів позивача, зафіксованих на опублікованих із комерційною метою фонограмах.

У п. "в" ч. 1 ст. 39 Закону передбачено, що майновим правом виконавця є його виключне право дозволити чи забороняти іншим особам відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх виконань, зафіксованих без його згоди у фонограмі чи відеограмі, якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку він дав свою згоду.

Як зазначено в позовній заяві, виконання творів Г. було зафіксоване у фонограмі на аудіокасетах і компакт-дисках з метою розповсюд-

ження серед шанувальників музики та надання останнім можливості приватно прослуховувати ці записи в колі сім'ї, друзів тощо. Відповідачі ж без згоди позивача використали виконання творів при створенні рекламного фільму, який у подальшому був публічно сповіщений, і тим самим порушили суміжні майнові права Г.

Виходячи з викладеного і керуючись ст. 338 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Г. задовольнила — рішення Оболонського районного суду м. Києва від 12 березня 2003 р. та ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 9 червня того ж року скасувала і

направила справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Таким чином, ми бачимо, що такий правозастосовчий орган як Верховний Суд України розуміє зміст виключних прав автора та сутність дій, пов'язаних з розпорядженням та користуванням об'єктами інтелектуальної власності. Оскільки надане автором доручення щодо управління його майновими правами будь-якому суб'єкту не надає будь-якій особі права без попереднього отриманого дозволу у будь-який спосіб використовувати або змінювати твір. Виключним правом автора є також й отримання винагороди за будь-яке використання його твору. ♦

Література:

1. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. *Право інтелектуальної власності: Навч. посібник* — К.: Юрінком Інтер, 2004. — С. — 11; Калятин В.О. *Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для вузов.* — М.: Норма, 2000. — С. 4—7.
2. Гальперин Л.Б., Михайлова Л.А. *Интеллектуальная собственность: сущность и правовая природа* // *Право промышленной и интеллектуальной собственности.* — Новосибирск, 1992. — С. 15.
3. *Рішення Верховного Суду України. Вип. 13. 2006.* — С. 15—17.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ПЕЧАТКА У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ

Цікаво, якою була печатка у 3000 році до нашої ери. Наприклад, у стародавньому Іраку печатку виготовляли з каміння, або ж використовували слонячу кістку, фаянс, скло, деревину, метал, а іноді висушену сонячними променями глину.

Малюнок або надпис гравірувалися на циліндр, прокручуванням якого вироблявся відбиток на глиняній табличці.

Такі печатки на той час гарантували дійсність, засвідчували власність, застосовувались при укладанні юридичних справ і давали гарантію від злочинства.

За матеріалами: <http://www.subscribe.ru/archive/>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ СУМІЖНИХ ПРАВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Леонід Комзюк,
*завідувач кафедри приватного права та
інтелектуальної власності Черкаського національного
університету ім. Богдана Хмельницького, кандидат
юридичних наук, доцент*

Прийняття нового Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. [далі — ЦК], особливо включення до нього Книги четвертої "Право інтелектуальної власності" (далі — ІВ), помітно посилило увагу до проблем авторського права (далі — АП) і суміжних прав (далі — СП). Безпосередньо СП в ЦК, як відомо, присвячені Глава 37 "Право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму, програму (передачу) організації мовлення (суміжні права)", окремі норми Глави 35 "Загальні положення про право ІВ" та деякі інші норми. У ст. 449 ЦК і в ст. 35 Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 23.12.1993 р. (в редакції від 11.07. 2001 р., далі — Закон) міститься невичерпний перелік об'єктів СП (виконання, фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення), який, на наш погляд, потрібно розширити, гармонізувавши з нормами права ЄС.

Маємо на увазі, насамперед, Директиву 2006/115/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 року про право на прокат, право на позичку і деякі суміжні авторському права у сфері інтелектуальної власності (далі — Директива 2006/115/ЄС) [1] та Директиву

2006/116/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 року про строк охорони авторського права і деяких суміжних прав (далі — Директива 2006/115/ЄС) [2]. Обидві директиви набрали чинності 25 січня 2007 р., замінивши, відповідно, Директиву 92/100 ЄЕС Ради Європейського Співтовариства від 19 листопада 1992 року про право на прокат, право на позичку і деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності [3, 82-89] та Директиву 93/98 ЄЕС Ради Європейського Співтовариства від 29 жовтня 1993 року про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав [3, 100-106], які втратили чинність.

Законом України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" від 18.03.2004 р. № 1629-IV вивчення та узагальнення відповідного досвіду держав Центральної та Східної Європи з метою створення ефективного загальнодержавного механізму адаптації законодавства у сфері ІВ до законодавства ЄС віднесено до пріоритетних завдань юридичної науки.

Вказаній проблемі поки що не приділено достатньої уваги вітчизняними дослідниками, зокрема, у

відомих працях С.Бондаренка [4, 138-142], В.Дроб'язка і Р.Дроб'язка [5, 223] вона навіть не поставлена. Лише деякі її аспекти частково розглянуті в дисертації Н.Яркіної [6, 9-13], статті Р.Дроб'язка [7, 18-21] та колективній монографії за редакцією Ю.Капіци [8, 98-110; 128-138], які, проте, зі зрозумілої причини, базуються на дещо застарілих в даний час джерелах. Все це актуалізує питання вдосконалення законодавства про СП й викликає необхідність дискусій на цю тему. Тим більше, що навіть в досить солідних виданнях деякі з цих нових об'єктів СП без достатнього, на нашу думку, обґрунтування трактуються як такі, що повинні охоронятися в Україні як об'єкти АП, а не СП [8, 134].

Для більшої ефективності адаптаційної діяльності варто було б використати відповідний досвід постсоціалістичних європейських країн, зокрема Польщі. Особлива важливість для нас, у цьому контексті, польського досвіду розвитку теорії і практики охорони АП і СП зумовлена, принаймні, кількома обставинами. Це,

по-перше, схожість загальноісторичного досвіду, проблем і завдань постсоціалістичної трансформації суспільних відносин у цій державі та в Україні;

по-друге, значна подібність української і польської правових систем;

по-третє, зацікавленість України наслідувати успішну адаптацію польського права до права ЄС у процесі євроінтеграції.

У преамбулі Директиви 2006/116/ЄС визнається можливість (а не обов'язок) для держав-членів ЄС підтримувати або вводити "нові", "інші суміжні" (виділено нами — Л.К.) пра-

ва, зокрема відносно охорони критичних і наукових видань (*publications*)" [2], інформуючи про це Комісію. А ст. 5 встановлено, що "Держави-члени можуть охороняти критичні або наукові видання (*publications*) творів, які стали публічним (за термінологією українського законодавства — "суспільним". — Л.К.) надбанням. Максимальний строк охорони таких прав становить 30 років від моменту (*time*), коли видання (*publication*) було правомірно опубліковано вперше" [2].

Відповідно до ст. 4 Директиви 2006/116/ЄС, "будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права правомірно публікує або правомірно публічно сповіщує (в офіційному англійському тексті — "*communicates to the public*". — Л.К.) раніше не опублікований твір, користується охороною, рівнозначною охороні майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить двадцять п'ять років від моменту (*time*), коли твір було вперше правомірно опубліковано або правомірно публічно сповіщено [2]. Використовуємо тут прийнятий нашими поважними попередниками [8, 713] не дуже вдалий термін "публічно сповіщено" досить умовно, з певними застереженнями, оскільки вважаємо його лише в буквальному розумінні найбільш точним відповідником оригінального англійського "*communicated to the public*". Варто враховувати, що український законодавець вкладає в поняття "публічне сповіщення" зовсім інший зміст, а саме: "передача в ефір" чи "передача на віддал за допомогою проводів" чи кабелю (ст. 1 Закону). Не повністю, на нашу думку, підходить тут і варіант, запропонований Р.Дроб'язком —

"сповіщено невизначеному колу осіб" [3, 104]. Можливо, доцільніше було б вжити для перекладу більш загальне поняття "оприлюднено" (чи "обнародовано"), але й воно також вживається у ст. 1 Закону в де-що іншому значенні.

Як наголошується в зарубіжній літературі, охорона прав на нові об'єкти СП в ЄС виходить за рамки універсальних міжнародних конвенцій (Римської конвенції, Угоди TRIPS, Інтернет-договорів BOIV та ін.) і є значним кроком у розвитку СП, що матиме вплив на законодавство багатьох (насамперед європейських) країн [9, 100].

Нині чинний в редакції 2000 р. [10] Закон Польщі про авторське право і суміжні права від 4 лютого 1994 р. був доповнений статтями 99-1, 99-2, 99-3 та 99-4 [11]. Тим самим до польського права були імплементовані (з деякими цікавими особливостями) положення Директиви 93/98 ЄЕС, якими передбачено охорону прав на нові об'єкти СП.

Цими об'єктами є:

- а) перші, чи так звані "посмертні видання" творів, *editio princeps*, "час охорони яких закінчився, а їх екземпляри не стали ще публічно доступними" (ст. 91-1), і які відповідали всім необхідним вимогам щодо авторсько-правової охорони;
- б) видання критичні чи наукові, які не є творами (ст. 99-2), а тому й не відповідають вимогам щодо авторсько-правової охорони.

Проте, ст. 99-3, на відміну від підходу, передбаченого на той час Директивою 93/98 ЄЕС, а нині також Директивою 2006/116/ЄС, допускає застосування приписів щодо охорони перших видань, наукових

або критичних видань і до творів і текстів, які з огляду на час їхньої появи чи характер ніколи не охоплювались охороною АП (наприклад, старожитності, нормативні акти).

Оскільки ініціювали внесення згаданих змін до польського закону про АП і СП видавці [12, 88], то стає зрозумілим, чому у ст. 99-1 як про суб'єктів права на перші видання йдеться не про будь-яких осіб (як у Директиві 93/98 ЄЕС, нині також у Директиві 2006/116/ЄС), а про видавців, котрі "перші правомірно опублікували або в інший спосіб розповсюдили твір". Саме за ними закріплене "виключне право на розпорядження і користування тим твором на всіх полях експлуатації протягом двадцяти п'яти років від дати публікації або розповсюдження". Визначення поняття "видавця" в цьому законі відсутнє, проте має місце презумпція, що видавцем є особа, прізвище або назва котрої міститься на предметах, на яких твір відтворено, або подана до публічного відому в будь-який спосіб у зв'язку з розповсюдженням твору. За видавця належить вважати того, хто вирішує про дане видання і є за нього відповідальним, а не того, хто виконує лише технічно-редакційну, друкарську чи подібну роботу. Ним може бути, наприклад, юридична особа, вищий навчальний заклад і т. ін. Такий ліберальний підхід дещо наближається до варіанта, передбаченого в Директиві 93/98 ЄЕС [13, 662].

Що ж до об'єктів права на наукові або критичні видання, то ними визнаються результати діяльності, що характеризуються використанням наукових методів. Найчастіше йдеться про наукові видання старих рукописів, листів, хронік, документів, карт, архітектурних планів і т.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

ін., що супроводжуються "науковим апаратом" (поданням джерел, примітками, анотаціями).

Змістом права на наукові або критичні видання охоплюється виключність розпорядження таким виданням і його використання в обсязі, передбаченому законом [13, 671].

В польській науковій літературі існує дискусія навколо тлумачення положень ст. 99-2 щодо первинних суб'єктів права на наукові або критичні видання. На думку Я.Барти і Р.Маркевіча, ними можуть бути "творці видання" (літературознавці, історики, музикознавці), котрі зробили до нього свій науковий внесок [13, 670]. Натомість, А.Матляк вважає, що законодавець мав тут на думці осіб, які ініціювали, організували і фінансували видання, що, з його точки зору, більше відповідає традиційному розумінню СП і бажанню охороняти виключно майнові права на видання [9, 140].

Згідно зі ст.ст. 2, 3, 5, 9 Директиви 2006/115/ЄС (а раніше Директивою 92/100 ЄЕС) передбачено запровадження у державах-членах ЄС виключних прав на прокат і позичку та невідчужуване право на справедливу винагороду, а також "права розповсюдження" (шляхом продажу чи в інший спосіб) щодо оригіналу і копій фільмів, зокрема, для "продюсерів перших записів фільмів". Ці права подібні за змістом, але все ж значно відрізняються як від майнових АП продюсерів аудіовізуальних творів, так і від СП виробників відеогам, передбачених в українському законодавстві. Адже, відповідно до ч. 1 ст. 2 Директиви 2006/115/ЄС та ч. 3 ст 3 Директиви 2006/116/ЄС, термін "фільм" означає "кінематографічний або аудіовізуальний твір (виділено нами — Л.К.) або ж рухомі

зображення із звуковим супроводом або без такого" [1]. Тому ми не можемо погодитися з твердженням, що "наведене у чинному українському законодавстві ... поняття "відеограма" тотожне поняттю "фільм", наведеному у Директиві", а "згаданий у Директиві "виробник першого запису фільму" фактично є аналогом "виробника відеограми" в розумінні ст 1 Закону [8, 108], оскільки це значно звужує зміст поняття "фільм" і зводить його лише до об'єкта СП. Натомість, новим об'єктом СП слід вважати саме "перший запис фільму", а не сам фільм.

Директива 2006/115/ЄС (ст.ст. 3, 9) передбачає, що вказані вище права "продюсерів перших записів фільмів" можуть бути "передані, відступлені або стати предметом ліцензійного договору" [1].

Привернемо увагу до ще кількох СП, які в директивах ЄС чи в науковій літературі розглядаються як нові, нетрадиційні СП чи за своїм характером подібні до них, а отже до їхньої охорони може бути адекватно застосований аналогічний правовий режим.

Йдеться про можливість запровадження в державах-членах ЄС, відповідно до ст. 6 Директиви 2006/116/ЄС (як і Директиви 93/98 ЄЕС), охорони прав на фотографії, які не є творами, а отже не можуть бути об'єктами АП. Законодавство Австрії, Італії та Німеччини відносить звичайні, "нетворчі" фотографії, що містяться в каталогах та збірниках, до об'єктів СП [8, 134]. Відповідно ж до п. 8 ст. 31 розробленого Державним департаментом інтелектуальної власності проекту Закону України "Про АП і СП", розміщеного на сайті Департаменту (www.sdip.gov.ua) напередодні Парламентських слухань "За-

хист прав інтелектуальної власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування" (21.03.2007 р.), пропонувалось встановити скорочений строк чинності авторського права на фотографії, які отримані за допомогою технічних засобів, подібних до створення фотографічних творів, але яким не притаманний критерій оригінальності (тридцять років після правомірного опублікування). З нашої точки зору, такий варіант є неприйнятним, оскільки суперечить принципам авторського права.

До СП дуже наближене за своєю сутністю виключне право *sui generis* виробників некреативних (інвестиційних) баз даних, передбачене Директивою 96/9 ЄЕС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу від 11 березня 1996 року про правову охорону баз даних [див.: 3, 107-118]. Тому й не дивно, що законодавство деяких держав (наприклад, Грузії) і ряд зарубіжних науковців прямо відносять його до СП [14, 297-305; 9, 104-105], що, втім, викликає у нас певні застереження, оскільки згаданою директивою все ж передбачено щодо них дещо інший правовий режим. У цьому випадку також заслуговує на творче використання в Україні польський варіант запровадження (відповідно до вимог ЄС) додаткової (понад авторсько-правову) спеціальної, *sui generis*, охорони прав на бази даних шляхом прийняття спеціального закону [15], що передбачав би можливість їх комплексної кумулятивної охорони [16, 13-14].

Отже, проведене нами дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки і рекомендації щодо вдосконалення законодавства України про охорону СП і адаптації його до права ІВ ЄС.

1. Потрібно продовжити дослідження проблематики охорони "нових" СП, особливо наукові дискусії щодо запровадження охорони прав на "нетворчі" фотографії, які не можуть охоронятися нормами АП, виключних прав видавців [6, 13] і т. ін.
2. Внести зміни до ст. ст. 420, 449 ЦК та ст. ст. 1, 35 Закону, доповнивши визначення термінів та перелік об'єктів СП новими об'єктами, передбаченими статтями 2, 3, 5, 9 Директиви 2006/115/ЄС та статтями 3, 4, 5 Директиви 2006/116/ЄС;
3. Внести зміни до ст. 450 ЦК та ст.ст. 1, 36 Закону, доповнивши визначення термінів та перелік суб'єктів СП новими, передбаченими зазначеними статтями Директиви 2006/116/ЄС та Директиви 2006/115/ЄС;
4. Внести зміни до ЦК та до Закону, доповнивши їх, відповідно, статтями 455-1 та 41-1, в яких закріпити положення щодо, відповідно, використання нових об'єктів СП та майнових прав на них, якими наділяються нові суб'єкти СП, передбачені зазначеними статтями Директиви 2006/116/ЄС та Директиви 2006/115/ЄС;
5. Внести доповнення і уточнення до ч.1 ст. 39 та ч.1 ст.40, ст.41 та 42 Закону щодо права на прокат і позиčku, права на відтворення та права на розповсюдження (надання) для виконавців стосовно запису їх виконання, для виробників фонограм і відеогам стосовно їх фонограм і відеогам, для продюсерів перших записів фільмів стосовно оригіналу і копій їх фільмів, для організацій мовлення сто-

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

- совно записів їх передач, які впливають із статей 2, 3, 5, 7, 8, 9 Директиви 2006/115/ЄС;
6. Внести зміни до ст. 456 ЦК та ст. 44 Закону, доповнивши їх положеннями про строки охорони прав на нові об'єкти СП, передбачені зазначеними статтями Директиви 2006/116/ЄС та Директиви 2006/115/ЄС;
 7. Виключити ч.8 ст.28 Закону, оскільки вона помилково відносить публікації раніше неопублікованих творів, які стали суспільним надбанням, до об'єктів АП;
 8. Внести зміни до ЦК та до Закону, доповнивши відповідні статті положеннями щодо обмежень, здійснення та захисту прав на нові об'єкти СП, що впливають з Директиви 2006/116/ЄС та Директиви 2006/115/ЄС;
 9. Усунути неточності у використанні терміну "захист" замість терміну "охорона" в Законі (ч.1 статті 3, ч.4 ст. 44, п.п. 6 і 10 Прикінцевих положень та ін.);
 10. Внести відповідні зміни до багатьох інших спеціальних законів та підзаконних актів, що регулюють питання охорони і захисту СП. ♦

Література:

1. *Directive 2006/115/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property (codified version)* // *Official Journal of the European Union*. L 376. — 27.12. 2006. — P. 0028-0035.
2. *Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version)* // *Official Journal of the European Union*. L 372. — 27.12. 2006. — P. 12—18.
3. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х книгах / За ред. А.С.Довгерт. — Книга 1: Нормативно-правові акти і документи. Європейська інтеграція України. — К., 2001. — 520 с.
4. Бондаренко С.В. Авторське право і суміжні права: навч. посібник. — К.: ІВП, 2004. — 258 с.
5. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 512 с.
6. Яркіна Н.Є. Суміжні права в авторському праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03 / Національна юридична академія України ім.Ярослава Мудрого. — Харків, 2000. — 19 с.
7. Дроб'язко Р.В. Право на прокат і деякі суміжні права в Європейському Союзі // *Інтелектуальний капітал*. — 2004. — № 2. — С. 15—21.
8. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України* / За ред. Ю.М.Каніци. — К.: Слово, 2006. — 1104 с.
9. Matlak A. *Prawo autorskie w europejskim prawie wspólnotowym*. — Krakow: ZAKAMYCZE, 2002. — 428 s.

10. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych - tekst jednolity // Dz. U. — 2000. — Nr. 80. — Poz. 904 (ze zmianami).
11. Ustawa z dnia 9 czerwca 2000 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych // Dz. U. — 2000. — Nr. 53. — Poz. 637.
12. Golat R. Prawo autorskie i prawa pokrewne. 3 wyd. — Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2005. — 273 s.
13. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych: Komentarz. Wyd. III., zmienione. / Red. naukowa: J.Barta, R.Markiewicz. — Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 2003. — 870 s.
14. Bently L., Sherman B. Intellectual Property Law. Second Edition. — Oxford: Oxford University Press, 2004. — 1131 p.
15. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych // Dz. U. — 2001. — Nr. 128. — Poz. 1402.
16. Комзюк Л.Т. Актуальні проблеми гармонізації законодавства Польщі про бази даних з нормами права ЄС: досвід для України // Международная научно-практическая конференция "Интеллектуальная собственность — ключ к экономическому успеху" / Академия правовых наук Украины. НИИ интеллектуальной собственности, г.Алушта, 2—5 сентября 2004 г. — Алушта, 2004. — С. 12—14.

ЦІКАВО ЗНАТИ

БРЕНД “ПОШЕХОНСЬКИЙ” СИР ПОВЕРНЕТЬСЯ ДО РІДНОГО МІСТА

Бренд “Пошехонський” сир повернеться до рідного міста

Мабуть всім добре відомий “пошехонський” сир, назва якого походить від назви російського міста Пошехонь. Сирний промисел у цьому місті почав розвивався завдяки Миколі Верещагіну — старшому брату відомого художника. До революції там існувало 85 сироварень і маслоробних артілі. За радянських часів у місті з’явився сироварний завод, який виготовляв сир, який здобув всесвітню відомість. На початку 90-х років завод збанкрутував і був закритий. Але на той час сир “пошехонський” вже став брендом.

Як повідомляє влада міста, що досить скоро тут має з’явитися новий сирний завод.

Це дозволить повернути місту “сирну” славу. А відомий бренд відберуть у всіх недобросовісних виробників.

За матеріалами: http://uatm.com.ua/show_news.

ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, РІШЕННЯ

Володимир Нежиборець,
*учений секретар НДІ інтелектуальної власності
АПРН України, кандидат економічних наук*

На початку ХХІ століття найважливішим завданням державної політики в Україні стає формування інституціональних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки на усіх рівнях — національному, регіональному, локальному.

Базовими поняттями інноваційної економіки стають інновація, інноваційна діяльність, інноваційна інфраструктура.

Незважаючи на це, на цей час немає чіткого визначення нормативно-правовими актами України всіх елементів ринкової інноваційної інфраструктури, що можуть бути за призначенням віднесені до групи об'єктів підтримки інноваційної діяльності.

В практиці міжнародних і вітчизняних установ, що працюють у сфері інноваційної діяльності, широко використовуються наступні поняття щодо визначення інноваційної інфраструктури.

Інноваційна інфраструктура — сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно — комунікативні, юридичні, освітні тощо) [1].

До об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва відносяться: бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технопарки, лізингові центри, фінансово-кредитні установи (кредитні спілки, інші установи взаємного кредитування, кредитно-гарантійні установи), фонди підтримки підприємства, інвестиційні, інноваційні фонди і компанії, довірчі товариства, фондові і товарні біржі, інформаційно-консультативні установи, страхові компанії, аудиторські фірми [2].

Інноваційна інфраструктура — організації (установи), які сприяють здійсненню інноваційної діяльності, себто комплекс організацій (установ), що мають підлеглий і допоміжний характер, які обслуговують інновацію і забезпечують умови нормального протікання інноваційного процесу. До складу інфраструктури входять: інноваційно-технологічні центри, технологічні інкубатори, технопарки, учбово-ділові центри і інші спеціалізовані організації [3].

Інноваційна інфраструктура зумовлює темпи (швидкість) розвитку економіки країни. Досвід розвинених країн світу підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку неминуче виграє той, хто має розвинену інфраструктуру.

туру створення і реалізації інновацій, хто володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності.

Ми згодні з думкою авторів [4], що економіка суспільства є інноваційною, якщо в суспільстві є розвинені інноваційні інфраструктури, які здатні оперативно і гнучко реалізовувати необхідні в даний момент інновації, засновані на високих виробничих технологіях, і розвернути інноваційну діяльність.

Ці структури мають бути універсальними і здійснювати створення будь-яких інновацій і розвиток будь-яких виробництв на конкурентоздатній основі. При цьому повинна бути налагоджена гнучка система випереджаючої підготовки і перепідготовки кадрів-професіоналів у сфері інноватики і інноваційної діяльності, ефективно реалізуючих комплексні проекти відновлення і розвитку вітчизняних виробництв і територій.

В їх розумінні інноваційна інфраструктура є основним інструментарієм і механізмом інноваційної економіки, вона здатна підняти економіку країни на дуже високий рівень. Виходячи з такого розуміння, інноваційна інфраструктура — це сукупність взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих виробничо-технічних систем, організацій, фірм і відповідних організаційно-керуючих систем, необхідних і достатніх для ефективного здійснення інноваційної діяльності і реалізації інновацій.

Цілеспрямована державна політика у створенні сприятливих умов для розвитку інноваційних процесів — основа корінного перелому в підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних виробництв. Створена з активною державною підтримкою інноваційна інфраструктура —

інноваційно-технологічні центри, технопарки, інкубатори бізнесу, інформаційні системи, фонди підтримки інновацій, зокрема, венчурні, розвинена система підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в галузі менеджменту — дозволяє розширити масштаби інноваційних процесів, залучаючи в них все нових і нових учасників [5].

Формування інноваційної інфраструктури повинне базуватись на таких принципах: адекватність інфраструктури рівню розвитку регіону, відповідність реальним потребам, раціональне територіальне розміщення, функціональна концентрація на гострих проблемах інноваційної діяльності, доступність послуг для підприємців (територіальна, інформаційна, вартісна), залучення державних і недержавних ресурсів.

З метою удосконалення інноваційної інфраструктури слід ширше залучати науково-технічний потенціал регіону (науково-виробничі підприємства, конструкторські бюро, лабораторії).

На даному етапі важливими завданнями залишається упорядкування діяльності існуючих об'єктів інноваційної інфраструктури та координація процесів створення і розвитку нових установ, їх організаційне та методичне забезпечення.

Для мотивації бізнесу до інновацій, необхідно створювати адекватні правові, економічні, податкові механізми, всіляко сприяти розвитку інноваційної інфраструктури.

Якнайкращим варіантом розвитку інноваційного середовища є налагодження тісного контакту між державою, безпосередньо зацікавленою в зростанні інновацій, що підвищують соціально-економічне благополуччя громадян, освітою в особі ви-

щикх учбових закладів, що виступають як джерело інноваційних ідей, і бізнесом, здатним здійснити фінансування інноваційних розробок. Можливість здійснити вищезазначене завдання надає створення мережі технопарків.

Стимулювання зростання інновацій у сфері високих технологій повинне здійснюватися за рахунок залучення фінансових коштів в область інноваційного підприємництва і утримання висококваліфікованих кадрів шляхом створення нових робочих місць високого рівня престижу. Це і є основними завданнями технопарків в світовій практиці.

Досягнення даних завдань можливе за рахунок тісної взаємодії капіталу (відособленого майна) і науково-технічного центру (вищого учбового закладу), чію науково-дослідну, дослідно-конструкторську та технологічну діяльність даний капітал покликаний фінансувати. Вказаний капітал утворюється за рахунок внесків інвесторів в статутний капітал комерційної організації, сама конструкція якої припускає відособлення майна юридичної особи від майна його засновників, а отже, служить формуванню капіталу.

Таким чином, технопарк — така форма організації співпраці комерційної організації, науково-технічного центру і підприємства (тут під підприємством розуміється не майновий комплекс, а суб'єкт підприємницької діяльності — комерційна юридична особа), націлених на виробництво високотехнологічної продукції, при якому комерційна організація здійснює фінансування науково-дослідної і дослідно-конструкторської діяльності науково-технічного центру, науково-технічний центр надає результати своєї діяльно-

сті комерційної організації, що здійснює впровадження результатів даної діяльності у виробництво на підставі договору з підприємствами [6].

Не дивлячись на те, що технопарки існують більш півстоліття, на даний момент не існує загальноприйнятого їх визначення або сталої класифікації. Міжнародна асоціація технологічних парків [7] на початку 2002 роки запропонувала наступне визначення:

"Технологічний парк — це організація, керована фахівцями, головною метою яких є збільшення добробуту місцевого співтовариства за допомогою просування інноваційної культури, а також змагальності інноваційного бізнесу і наукових організацій. Для досягнення цієї мети технопарк стимулює і управляє потоками знань і технологій між університетами, науково-дослідними інститутами, компаніями і ринками. Він спрощує створення і зростання інноваційних компаній за допомогою інкубаційних процесів і процесів виведення нових компаній з тих, що існують (*spin-off processes*). Технопарк крім високоякісних площ забезпечує інші послуги" [8].

Таке широке визначення технопарку мало на своїй меті обійняти всі існуючі в світі моделі. Таким чином дане визначення задає мінімальний набір стандартів і вимог для претендента на звання "технологічний парк". Міжнародна асоціація технопарків особливо відзначає еквівалентність таких понять як "технологічний парк", "технопол", "технологічний ареал", "дослідницький парк" і "науковий парк". У Великобританії звичайно використовують термін "науковий парк", в США — "дослідницький парк", в Росії — "технопарк".

Організації, покликані стимулювати створення технологічних парків на своїй території визначають їх конкретніше. Так, Інноваційна рада Квінсленда пропонує наступне формулювання:

"Технологічний парк — це юридична особа, створена для адекватнішого використання наукових і технологічних ресурсів для поліпшення економічної бази регіону. Місією технопарку є стимулювання регіонального розвитку, деіндустріалізація, а також спрощення реалізації комерційних і промислових інновацій. Діяльність технопарку збагачує наукову і/чи технічну культуру регіону, створює робочі місця і додану вартість" [8].

За даними Міжнародної асоціації технологічних і наукових парків, яка об'єднує нині 325 таких організацій в 70-ти країнах, дві третини всіх технопарків світу були створені після 1980 року.

У Росії першими технопарками вважаються ще радянських часів "наукогради", а в 2007 році з федерального бюджету на розвиток семи нових технопарків планується виділити 2 мільярди карбованців (приблизно 75 мільйонів доларів).

У більшості технопарків — і за кордоном, і тепер в Росії — передбачається створення так званих "інкубаторів" бізнесу, тобто таких підрозділів, які спеціально використовуються для "виращування" нових компаній інноваційного бізнесу буквально "з нуля".

Бізнес-інкубатори за своєю суттю це комплекс (приміщення, комунікації, бухгалтерія, господарська частина), який обслуговуватиме роботу створених фірм. Тут можуть "виращуватися" 10-20-100 підприємств, які за декілька років повинні встати

на ноги і піти працювати на економіку краю і Росії [9].

Мета створення технопарків — стимулювання зростання інноваційної складової, як одного з найважливіших системних чинників економічного розвитку, формування конкурентних переваг вітчизняної економіки, забезпечення національної безпеки країни.

Завдання:

- залучення фінансових коштів в галузь інноваційного підприємництва;
- створення інфраструктурного середовища для розвитку інноваційних продуктів;
- утримання висококваліфікованих кадрів шляхом створення нових робочих місць відповідного рівня престижу [10].

Світовий досвід становлення технологічного ринку в США, Японії, Швеції, Тайвані і ін., показує, що основним елементом державної політики в розвинених країнах є програми стійкого розвитку і створення техноекополісів і *технопаркових структур як інноваційних центрів*. Економічний розвиток на зразок техноекополісів і технопарків перетворює периферійні області з відносно відсталою економікою у високорозвинуті регіони, забезпечені високими технологіями в різних сферах промислового і сільськогосподарського виробництва, транспорту, зв'язку. При цьому розв'язуються регіональні завдання соціального розвитку, зокрема, створення додаткових робочих місць, підготовка власних фахівців, створення інфраструктури і ін.

У розвинених країнах ці структури розміщуються при великих наукових центрах. Користувачами технопарків виступають маленькі приватні фірми, засновані, як правило,

молодими вченими, які прагнуть започаткувати конкурентоспроможний бізнес. Без відповідної допомоги, на початковому етапі, поява високотехнологічного бізнесу просто неможлива. Чим складніша наукова концепція, закладена в основу бізнес-проекту, тим більша підтримка має бути надана. Зазвичай послуги технопарку після відповідного обговорення бізнес-проекту незалежні експерти надають на період до 5-7 років. За цей час необхідно відпрацювати технологію, знайти партнерів і, найголовніше, — споживачів продукції. Фінансова діяльність компанії протягом цього періоду перебуває під безпосереднім контролем якогось банку (як правило, приватного), який може надати необхідну допомогу, але водночас контролює кожну угоду і стежить за тим, аби всі зусилля започаткованої справи, були спрямовані на розвиток бізнесу.

На жаль, у наших реаліях технопарками оголошуються підприємства, в яких працюють десятки і більше людей, використовуючи вже досить розроблені й налагоджені технології.

У надрах деяких науково-дослідних інститутів трапляються по-

дприємницькому налаштовані люди, які прагнуть розпочати бізнес, побудований на науковому досвіді. Проте через відсутність справжніх технопарків вони фактично займаються прихованою комерцією на робочих місцях, маскуючи свою діяльність під науку й використовуючи інфраструктуру інститутів не за призначенням [8].

З усіх визнаних у світі елементів забезпечення інноваційної діяльності в Україні присутні певним чином тільки технологічні парки, якими вироблено наукоємної продукції лише на 1,5 млрд. дол. і створено 3 тисячі нових робочих місць, що у кілька десятків разів менше, ніж в окремих технопарках Китаю чи Індії [9].

Кількість об'єктів інноваційної інфраструктури в Україні [11] наведено в табл. 1.

На Всесвітньому форумі ООН (Ріо-де-Жанейро, 1992) за прийнятою Програмою стійкого розвитку, в розділі "Засоби здійснення" інвестиції, які виділені на організацію нових форм поселень, у 4-7 разів перевищують такі найважливіші розділи як охорона здоров'я, ліквідація бідності і освіта. Близько половини від фінансування всієї Програми йде

Таблиця 1

Кількість об'єктів інноваційної інфраструктури в Україні

№ з/п	Об'єкти інноваційної інфраструктури	1998 р.	2000 р.	2002 р.	2004 р.
1	Бізнес-інкубатори	28	46	63	73
2	Бізнес-центри	57	132	257	300
3	Регіональні центри підтримки підприємства	48	72	107	149
4	Технопарки	-	7	15	17

на організацію Поселень. Співвідношення виділених ООН коштів відображають розуміння громадськістю всієї важливості розробки науково-обґрунтованих соціально-економічних структур для майбутнього людства.

Теоретичною основою для вирішення вказаних проблем стала концепція Ф. Перро "полюси зростання", згідно якої розвиток периферійних районів йде навколо "вогнищ або полюсів зростання" [12].

В умовах обмеженості державного фінансування ідея осередкового фінансування привернула увагу економістів і політиків спочатку в США, а потім і в інших країнах. Сам термін "технополіс" з'явився в Японії. У інших країнах дотепер застосовуються його синоніми: високотехнологічні центри, наукові і технологічні парки і т.п. Якщо поняття "технопоселення", "технопарки" і "академгородки" використовуються для будь-якого територіального утворення наукового і високотехнологічного профілю, то поняття "технополіс" в його сучасному сенсі відноситься звичайно до цілого регіону або міського поселення в цілому. Її кінцева мета полягає в створенні сприятливих умов життя і діяльності населення на периферійних територіях на основі інтенсифікації освоєння власних ресурсів за умови економічної ефективності, екологічної безпеки і соціального комфорту.

Концепція технополісів останнім часом зазнала ще і доповнення екологічними програмами, в ряді випадків стала називатися концепцією техноекополісів і є синтез чотирьох напрямів: стратегії досліджень у області наукоємкої технології, програм регіонального розвитку, процесу нововведень і поєднання інтересів

сьогодення і майбутнього покоління. Найбільш закінчену форму ця концепція набула в Японії при розробці програми "Технополіси".

Програми стійкого розвитку, що враховують інтереси нинішнього і майбутніх поколінь з погляду соціальних, економічних і екологічних вимог, стають основними в державній політиці найбільш розвинених країн. Одним із стержньових напрямів цієї політики є розробка і створення технополісів і технопаркових структур, які орієнтують інноваційну політику цих країн.

В умовах глобального дефіциту бюджету пошук і формування ефективних принципів і моделей державної регіональної політики грає виключно важливу роль. В рамках єдиної держави політика створення технополісів направлена на забезпечення самостійного соціально-економічного розвитку регіонів на основі використання їх внутрішнього потенціалу і поєднання інтересів регіону і центру [12].

Останніми роками намітився інтерес до проблеми створення техноекополісів в Росії, що пов'язане, в першу чергу, з потребою в нових концепціях господарювання і взаємодії територій і держави у процесі становлення ринкових відносин. При цьому необхідно враховувати, що будь-які спроби використання зарубіжного досвіду розвитку техноекополісів в Росії повинні бути, безумовно, узгоджені з місцевими умовами, такими як соціально-економічні, природнокліматичні, демографічні та інші.

Зараз в Росії розробляється декілька програм техноекополісів, які можна об'єднати в генеральну програму "Російський Техноекополіс". Теоретична база проекту техноеко-

поліс показується на результатах, одержаних в ІПУ РАН при розробці наступних проектів: Федеральна Програма соціально-економічного розвитку Далекого Сходу і Забайкалля (Техноекіполіс Комсомольск — Амурськ — Сонячний); Федеральна Програма розвитку Півночі; Федеральна Програма "Сибір"; Технополіс "Російський ядерний Центр-Арзамас-16" і т.п.)

Загальний обсяг інвестицій у створення технопарків у сфері високих технологій в семи регіонах РФ складе близько \$2 млрд. [9].

Тільки до бюджету Московської області щорічні надходження від нових технопарків, які з'являться в Димитрові, Дубні, Чорноголівці, Троїцьку і інших містах Підмосков'я, складуть 17 млрд. крб. Взагалі, у Підмосков'ї із створенням технопарків з'явиться 40 тис. нових робочих місць, буде створено вісім інкубаторів бізнесу, в яких створюється близько 60 нових промислових підприємств [13].

Для використання наукової бази Академії наук РФ у сфері приватно-державного партнерства в інноваційних галузях, на базі Наукового центру Російської Академії наук (РАН) в підмосковному м. Чорноголівка буде створено технопарк [14].

Важливість активізації формування інноваційної інфраструктури в Україні обумовлюють і увагу до неї з боку державних, законодавчих органів, вчених та практичних фахівців. Це взагалі підтверджується наступним.

Мінекономіки України розробило законопроект, який передбачає створення промислових парків. Вони можуть стати альтернативним варіантом вільним економічним зонам (ВЕЗ) і територіям пріоритетного

розвитку (ТПР) та інструментом залучення інвестицій.

Ідея промпарків полягає в підготовці інфраструктури для початку різнопрофільних виробництв, які компактно розташовуватимуться в єдиній зоні.

Уряд вже запланував реалізацію пілотних проектів, зокрема, в Криму, в Київській, Львівській, Одеській і Харківській областях. Найпершим став парк в 30 км від столиці, уздовж траси Київ — Москва. За будівництво промпарка узялася "Київська інвестиційна група", яка має намір вкласти в об'єкт мінімум \$60 млн. Розпочато будівництво аналогічних зон поблизу Вишгорода і Глевахи, а також в Одеській і Харківській областях. Крім того, починається будівництво парку на території Соломонове в Закарпатській області, де компанія "Єврокар" займається автоскладальним виробництвом [15].

- Кабінет Міністрів України затвердив порядок розгляду проектів технологічних парків. Проект відповідних змін до Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" (від 12 січня 2006 року N 3333-IV) затверджено на засіданні 14 березня 2007 року [16].

- Постановою Кабінету Міністрів України № 517 від 21 березня 2007 р. затверджено порядок проведення моніторингу і здійснення контролю за реалізацією проектів технологічних парків.

Згідно Постанови порядок визначає процедуру проведення Міністерством освіти і науки моніторингу і здійснення контролю за реалізацією проектів технопарків, направлених на дослідження соціально-еконо-

мічних результатів функціонування технопарків шляхом проведення перевірок виконання зобов'язань з реалізації проектів [17].

- На основі договору між Східно-українським національним університетом ім. В. Даля і Луганською міською радою, міською молодіжною радою і приватними підприємцями буде здійснений проект "Інкубатор бізнесу".

Мета проекту — розширення можливостей застосування наукових розробок, впровадження інноваційних технологій, сприяння подальшому розвитку малого і середнього бізнесу серед молодих учених і студентської молоді. Проект покликаний підтримувати пріоритетні напрями розвитку молодіжного бізнесу в Луганську, сприяти розвитку системи взаємодій підприємців з органами державної влади, адміністрації міста і суспільства [18].

- Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. N 1657 "Деякі питання організації діяльності технологічних парків" затверджено "Порядок державної реєстрації технологічних парків" [19].
- Прийнято Закон України "Про науковий парк "Київська політехніка" (від 22 грудня 2006 року N 523-V) [20].

Цей Закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані зі створенням і функціонуванням наукового парку "Київська політехніка", і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, виробництва, впровадження високотехнологічної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення надходжень до державного та місцевих бюджетів шляхом поєднання освіти, науки і виробництва.

У даний час правова основа формування і вдосконалення інноваційної структури являє собою комплекс законодавчих і нормативно-правових актів, які регламентують такі питання:

- створення та функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів;
- визначення порядку формування і розгляду пріоритетних напрямів їх діяльності;
- удосконалення пільгового режиму діяльності технопарків;
- стимулювання діяльності територіальних інноваційних структур.

Законодавством України передбачається також створення таких основних видів інноваційних структур, як інноваційні бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, технополіси, ефективність яких доведена досвідом розвинених країн.

Підводячи підсумок сказаному, хотілося б відзначити наступне.

1. За підрахунками спеціалістів, у цей час у країні діють 14 законодавчих актів, близько 50 нормативно-правових урядових актів, 100 різноманітних відомчих документів, що регламентують інноваційну діяльність за такими важливими аспектами, як визначення науково-технологічних та інноваційних пріоритетів, фінансове забезпечення інноваційної діяльності, функціонування технопарків тощо.

Разом з тим, більшість механізмів фінансової підтримки та податкового стимулювання, передбаченого цими актами, не застосовуються в повному обсязі. Крім того, відсутність сформованого системного підходу, науково обґрунтованих концептуальних засад щодо державної

науково-технологічної та інноваційної політики не компенсується кількістю законодавчих актів, численними змінами та доповненнями до них.

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що чим частіше змінюються правові норми, тим гірше вони виконуються.

2. На даний момент немає:

- чіткого визначення нормативно-правовими актами України всіх елементів ринкової інноваційної інфраструктури, що можуть бути за призначенням віднесені до групи об'єктів підтримки інноваційної діяльності;

- загальноприйнятого визначення або сталої класифікації технопарків.

3. Світовий досвід становлення технологічного ринку в розвинених країнах показує, що основним елементом державної політики є програми стійкого розвитку і створення техноекіполісів і технопаркових структур, які виступають як основне джерело впровадження високих технологій у виробничий процес. ♦

Література:

1. Закон України Про інноваційну діяльність від 04.07.2002 № 40-IV).
2. Методичні рекомендації щодо формування та реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва, <http://www.kyiv-obl.gov.ua/Docs/Metod.doc>
3. Инновационный дайджест. Национальный информационно-аналитический центр по мониторингу инновационной инфраструктуры научно-технической деятельности и региональных инновационных систем (НИАЦ МИИ-РИС), 18 — 24 декабря 2006 г. www.miiris.ru
4. Т. А. Исмаилов, Р. С. Гамидов. Инновационная экономика — стратегическое направление развития России в XXI веке./ Ж. "Инновации", № 1, 2003. <http://stra.teg.ru/lenta/innovation/515>)
5. Арзамасцев Н.В., Продвижение на рынок наукоемкой продукции — основная задача государственной инновационной политики. <http://www.ptechology.ru/Innovac/Innovac2.html>
6. Григорий Томчин. Роль Технопарков в инновационном развитии экономики./ Пленарное заседание Общественной палаты РФ "Промышленная политика и инновации в РФ" <http://www.tomchin.ru/items/52.html>.
7. http://technopark.al.ru/tpark/iasp/01_intro_a.htm.
8. Технопарки как инструмент интенсификации развития производства. Понятие, функции и задачи технопарков. <http://www.raexpert.ru/researches/technopark/part1/>.
9. Александр Гостев, Сергей Сенинский. Развитие и концепция создания технологических парков. http://www.ras.ru/digest/showdnews.aspx?id=5d58ca91-1556-414a-9969-41346bee6017&_Language=ru.

10. Татьяна Гусева. Цель создания технопарков.
<http://www.rabotodатели.ru/article/546.html>.
11. І.Ю.Матющенко. Перспективи створення національної інноваційної системи в Україні. Матеріали I Міжнародного інноваційного форуму співдружества незалежних держав. (10—16 вересня 2006 року, г. Алушта).
12. Ф.Ф. Пащенко, И.С. Дургарян. Инновационные центры и технопарковые структуры. <http://www.ptechtechnology.ru/Innovac/Innovac25.html>.
13. Технопарки увеличат бюджет Московской области на 103,7 млрд. руб. (<http://innopolis.info/news/inno/2007/04/02/8737.html>).
14. На базе научного центра РАН создадут технопарк.
<http://innopolis.info/news/inno/2007/04/02/8735.html>.
15. Кабмін України створить промислові парки.
<http://innopolis.info/news/inno/2007/04/25/8887.html>.
16. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та інших законів України, 12.01. 2006, № 3333 — IV.
17. Постанова КМУ від 21 березня 2007 р. N 517 "Про затвердження Порядку проведення моніторингу та здійснення контролю за реалізацією проектів технологічних парків".
18. У Луганську створюють "Інкубатор бізнесу".
<http://innopolis.info/news/inno/2007/04/19/8844.html>.
19. Постанова КМУ від 29 листопада 2006 р. N 1657 "Деякі питання організації діяльності технологічних парків".
20. Закон України "Про науковий парк "Київська політехніка", 22.12.2006, № 523 — V.

ЦІКАВО ЗНАТИ

СТВОРЕНО НАДІЙНИЙ ЗАСІБ ВІД ХРАПУ

Проблема хрипіння під час сну, досить неприємна. Адже страждає не тільки людина, яка хрипе, але й її близькі. Щоб подолати хрипіння застосовують різноманітні методи: вживають трав'яні настої, роблять спеціальні вправи. Але, не завжди це допомагає.

Вирішити проблему хрипіння зумів німецький вчений Дариуш Базаргані, він як ніхто інший розумів "хрипунів", адже сам страждав від власного храпу. Вчений створив спеціальну комп'ютеризовану подушку, що дозволить боротися із храпом. Подушка підключається до комп'ютера і регулює положення голови сплячого доти, поки той не перестав хрипіти. Комп'ютер регулює подачу повітря у відсіки подушки, змінюючи положення голови людини. Сам комп'ютер розміром завбільшки за невеличку книгу, що дуже зручно. Крім того, цей винахід здатен робити масаж шиї, що також непогано.

За матеріалами: <http://obozrevatel.com/news>

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Вікторія Бєлєвцева,

*науковий співробітник НДІ інституту інтелектуальної
власності АПРН України*

Постанова Верховної Ради України "Про Рекомендації парламентських слухань на тему "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації" від 27.06.2007 р. № 1244/V підтвердила необхідність переходу нашої країни на інноваційний шлях розвитку, курсу на побудову інноваційної економіки — економіки, заснованої на знаннях [19].

Для реалізації цієї стратегічної політичної установки держава повинна мати в своєму розпорядженні науково обґрунтовану і практично орієнтовану програму переходу національної економіки до режиму інтенсивного інноваційного розвитку. Головним і найбільш ефективним, як показує світовий і вітчизняний досвід, механізмом такого переходу повинні стати національна інноваційна система (далі НІС) як сучасна інституційна модель генерації, розповсюдження і використання знань, їх втілення у нових продуктах, технологіях, послугах у всіх сферах життя суспільства.

У різні часи питання щодо сутності, структури та проблем розвитку національних інноваційних систем, а також питання формування та реалізації інноваційної політики держави розглядали у своїх працях

вітчизняні та закордонні автори, зокрема, Б.Амабль, Р.Барре, Р.Буайє, М.Бунчук, І.С.Кузнецова, Б.Лундвалл, М.Марушкіна, Р.Нельсон, С.Николаєнко, В.Фрідлянов, К.Фримен та інші [2, 12, 21, 24, 25, 27, 29, 30]. Дослідженню проблем формування та здійснення інноваційної політики України приділили увагу такі українські учені як В.І.Нежиборець, О.П.Орлюк, С.І.Ревуцький та інші [15, 17].

В умовах ринку як системи економічних відносин купівлі-продажу товарів, у рамках яких формується попит, пропозиція і ціна, основними компонентами інноваційної діяльності виступають нововведення та інвестиції. Нововведення формують ринок новачків; інвестиції — ринок капіталу (інвестицій); інновації — ринок чистої конкуренції нововведень. Ці три основних компоненти утворюють сферу інноваційної діяльності [13].

Під інноваціями в широкому сенсі розуміється прибуткове використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продуктів та послуг, організаційно-технічних та соціально-економічних вирішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру. Період часу від за-

родження ідеї, створення і розповсюдження нововведення і до його використання прийнято називати життєвим циклом інновацій. З урахуванням послідовності проведення робіт, життєвий цикл розглядається як інноваційний процес. У теорії і практиці немає єдиного підходу до складу етапів життєвого циклу продукту і тим більше виду послуг [13]. У методології комплексна система управління якістю продукції широко використовується у країнах СНД.

Перш ніж розглянути власне ситуацію з формуванням української інноваційної системи, доцільно надати загальну оцінку науково-технічному потенціалу СРСР і проаналізувати ступінь реалізації цього потенціалу, тобто виділити інноваційну складову радянської науки і промисловості.

Аналіз слід починати з найсильнішої ланки радянської науки — фундаментальних досліджень — вони проводилися в Академії наук та у вищих учбових закладах. У короткі терміни після встановлення радянської влади у складі Академії з'являються науково-дослідні інститути як нова і оптимальна форма організації наукової праці. Проте, відокремлення інститутської науки від реального (перш за все цивільного) сектора, заявлена як принцип, тільки закріпилася в сталінську епоху [22].

Централізована система НДІ добре показала себе в масштабних проєктах, що вимагають мобілізації великих ресурсів на пріоритетному напрямі, але для роботи в умовах відсутності чітких пріоритетів, спущених зверху, — роботи по всьому спектру високих технологій (особливо орієнтованих на споживчий ри-

нок) вона виявилася абсолютно нездідною. Що, власне, і було продемонстровано в останнє десятиліття, природно, були і виключення, але в цілому ні знайти покупця на готову технологію, ні довести свої розробки до рівня, коли вони зможуть вписатися в ринкову кон'юнктуру, українські НДІ виявилися генетично не здатні — їм були потрібні помічники [узагальнено за 6, 11, 14, 16, 20, 22].

Тоді ж почали створюватися галузеві інститути, що проводили прикладні дослідження і науково-технічні розробки. Вони підкорялися відповідним міністерствам. Нарешті, на найбільших підприємствах з'явилися конструкторські бюро і лабораторії заводської науки. Таким чином, структура радянської науки, що історично склалася, включала академічну, вузівську, галузеву і заводську науку. Дана структура охоплювала всі ступені руху наукової ідеї від її зародження до практичного використання. Проте, і академічна, і вузівська наука також мали відношення до області прикладних досліджень і науково-технічних розробок. Так, в 1990 р. в АН СРСР 60,5% від всіх видів робіт займали фундаментальні дослідження, 26,7% — прикладні дослідження і 12,8% — розробки [узагальнено за 6, 11, 14, 16, 20, 22].

Істотним недоліком цієї системи була наявність бюрократичних методів управління і відомчих перегородок, що ускладнювали встановлення зв'язків між різними підрозділами науки [узагальнено за 6, 11, 14, 16, 20, 22].

У рамках сучасних досліджень НІС центральне місце займає визначення основних елементів НІС та аналіз форм циркуляції знань усередині НІС. Набір елементів, що вхо-

дять до НІС, не є жорстко фіксованим. Проте, узагальнюючи проведені за останні роки дослідження, можна назвати ті елементи, яким приділяється основна увага більшістю авторів [2] (Edquist, 1998; Lundvall, 1992).

По-перше, це комплекс інститутів, що беруть участь у виробництві, передачі і використанні знань [2, 29]:

- фірми та створені ними мережі;
- наукова система;
- інші дослідницькі установи;
- елементи економічної інфраструктури.

По-друге, це решта елементів, що впливає на інноваційний процес [узагальнено за 2, 26-29, 30]:

- контекст, що створюється макроекономічною політикою та іншими формами державного регулювання;
- система освіти і професійної підготовки;
- особливості товарних ринків;
- особливості ринків чинників виробництва;
- особливості ринку праці;
- система фінансування інновацій;
- комунікації.

Практично у всіх роботах, присвячених НІС, акцентується увага на тому, що потоки *технологій і інформації* між людьми, підприємствами і інститутами грають ключову роль в інноваційному процесі. Технологічний розвиток є результатом складного комплексу взаємозв'язків між учасниками системи — підприємствами, університетами і державними науковими установами. Тому у дослідженнях щодо НІС важливе місце займають вимірювання *і оцінка потоків знань і інформації* [31] (OECD, 1997).

Виділимо чотири типи таких потоків [узагальнено за 2, 26-29, 30]:

Взаємодія між підприємствами, перш за все спільна дослідницька діяльність і інша технічна співпраця. Основними методами тут є обстеження фірм і обстеження на основі літературних джерел. У останньому випадку інформація про промислові альянси збирається на основі оглядів газетних і журнальних статей, спеціалізованих книг і журналів, а також щорічних звітів корпорацій і промислових довідників. Найбільш обширним джерелом інформації про коопераційні угоди між фірмами є база даних "Коопераційні угоди і технологічні індикатори" (САТІ), створена Маастріхтським економічним дослідницьким інститутом інновацій і технологій (MERIT).

Взаємодія між підприємствами, університетами і державними науковими установами. У матеріалах по НІС підкреслюється, що якість наукових досліджень, що фінансуються державою, і взаємодія наукових установ з промисловістю може бути одним з найбільш важливих національних активів при просуванні інновацій. Дослідницькі установи, що фінансуються державою, є для промисловості джерелом не тільки фундаментальних знань, але і нових методів, інструментів і корисних навиків. Потоки знань між державним і приватним секторами можна вимірювати різними способами, але в національних інноваційних обстеженнях застосовувалися переважно чотири інструменти:

- індикатори спільної дослідницької діяльності;
- сумісні патенти і сумісні публікації;
- аналіз цитування;
- обстеження фірм.

Розповсюдження технологій. Найбільш традиційним типом потоку

знань в інноваційній системі є розповсюдження технології у формі нових машин і устаткування. Для різних країн і секторів економіки характерні різні темпи впровадження технологій. В той же час очевидний той факт, що інноваційна активність фірм все більше залежить від використання технологій, створених поза цими фірмами. Знання про технології можуть бути одержані від споживачів і постачальників, а також від конкурентів і державних установ. Розповсюдження технологій особливо важливе для традиційних виробничих галузей і сфери послуг, які самі можуть не проводити НДОКР і не створювати інновації.

Мобільність робочої сили. Рух людей і знань, носіями яких вони є ("неявні знання"), — це один з ключових потоків усередині НІС. Більшість досліджень щодо передачі технологій показують, що навички і комунікаційні можливості персоналу грають критично важливу роль при впровадженні нових технологій. Інвестиції в просунуті технології повинні супроводжуватися розвитком цієї "здібності до впровадження", яка в значній мірі визначається кваліфікацією, навиками і мобільністю робочої сили. Мобільність робочої сили вимірюється за допомогою різних підходів, найбільш ефективним з яких виявилось використання статистики ринку праці для виявлення руху персоналу з певними навиками між різними галузями промисловості, а також між промисловим сектором, дослідницьким сектором і сектором вищої освіти.

Наукова діяльність традиційно вважається сферою активної державної політики. Наукові ідеї не можуть бути безпосередньо використані у господарській діяльності, ме-

тою яких є прибуток. Тому організації і компанії майже не йдуть на пряме фінансування досліджень, хоча відчують велику потребу в їх результатах. У сучасних умовах держава бере на себе функцію забезпечення бізнесу науковими знаннями та ідеями, тому, в офіційних документах провідних країн, НТП розглядається як єдина мета: наукові ідеї і розробки — інноваційний бізнес — широкомасштабне використання. Активно працюючи у науковій та інноваційній сфері, держава покликана формувати цілі і принципи своєї політики і власні пріоритети в цій галузі. Основні принципи державної політики:

- свобода наукової і науково-технічної творчості;
- правова охорона інтелектуальної власності;
- інтеграція наукової і науково-технічної діяльності та освіти;
- підтримка конкуренції у сфері науки і техніки;
- конкуренція ресурсів на пріоритетних напрямках наукового розвитку;
- стимулювання ділової активності в науковій та інших сферах діяльності;
- розвиток міжнародної співпраці [3, 4, 5].

Цими принципами керуються у здійсненні державної, наукової та інноваційної політики всі провідні країни світу, проте, питома вага їх впливу на механізм реалізації дуже різна, чим й обумовлена класифікація в цій галузі. Між розвиненими країнами спостерігаються істотні відмінності у частці витрат на дослідження і розробку у валовому суспільному продукті [3, 4].

Національну інноваційну систему можна представити у вигляді чо-

тирьох великих секторів, зв'язаних сукупністю правових механізмів і фінансово-економічних інструментів підтримки основних процесів: наукових досліджень, розробок технологій, виробництва інноваційної продукції і її кінцевого споживання.

В Україні функціонують такі основні елементи інноваційної інфраструктури, як технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційні центри. Теза, що наука в Україні є неефективною і збитковою помилкова. Суть в тому, що коли загальні інвестиції країни (як державні, так й приватні) у наукову і науково-технічну діяльність не перевищують 0,4% від ВВП, то функція науки у суспільстві є винятково соціокультурною; якщо ці інвестиції не перевищують 0,8%, наука грає в суспільстві пізнавальну роль. І лише коли інвестиції в цю сферу перевищують 0,8%, наука здатна певною мірою грати економічну роль [21]. В Україні останніми роками цей показник не перевищував 0,5 відсотка, і тому чекати від наших науковий працівників великої віддачі було неможливо [21].

В Україні у 2004 р. була прийнята "Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004—2015 роки", реалізуючи яку українські учені приступили до вироблення концепції інноваційної моделі розвитку економіки. Але роль і місце НІС у даній концепції не визначено, не конкретизована її структура, аналізуються лише окремі сегменти такі, як формування інституційного пристрою інноваційної економіки, технологічні пріоритети інноваційного розвитку виробничої сфери економіки, фінансування науково-технічної і інноваційної діяльності, розвиток інноваційного

підприємництва, ринок об'єктів права промислової власності, державна політика в національній інноваційній системі.

За оцінкою українських експертів, сучасна криза НІС України виявилася не тільки в дефіциті фінансових ресурсів, але і в падінні платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію з боку держави і підприємницького сектора, в погіршенні якісних характеристик наукових кадрів і матеріально-технічної бази досліджень, так що формування інноваційної системи нового типа тільки почалося [21].

Для реалізації наукових і науково-технічних розробок в рамках системи управління науково-технічним прогресом створюється державно-суспільна система впровадження досягнень науки і техніки [7, 8, 9].

Завданням цієї системи є відбір, оцінка і доведення до стадії впровадження наукових і науково-технічних розробок, формування бази даних про передові досягнення науки і техніки і маркетингова робота з авторами і споживачами науково-технічної продукції.

Базовою організацією з інформаційного і маркетингового забезпечення інноваційної діяльності є територіальний центр науково-технічної і економічної інформації (ЦНТЕІ) [10].

Місцеві відділення Національної і інших академій наук, наукові і науково-технічні організації, що працюють в регіоні, відбирають та вносять в банк даних інноваційної системи наукові та інші розробки, придатні для впровадження в Україні, і беруть участь в інноваційній діяльності в межах своїх можливостей. На основі регіональних банків даних створюється централізований

державний банк даних. Зібрана в ньому інформація розповсюджується на території України і за її межами в порядку, встановленому державою [9, 21].

Громадські організації спільно з державними і іншими науковими і науково-технічними організаціями і ЦНТЕІ здійснюють науково-технічну пропаганду пропонованих для впровадження розробок, підбирають необхідних фахівців, формують тимчасові творчі колективи [21].

Інноваційна діяльність здійснюється з дотриманням принципів охорони авторських прав і максимальної зацікавленості розробників шляхом їх особистої участі або на договірній основі [23, 24].

Фінансова підтримка цього виду діяльності необхідна тільки на початковому (стартовому) етапі і надалі швидко окупується.

ВИСНОВКИ

1. Сама по собі концепція інноваційних систем — це, перш за все, зручний аналітичний інструмент, який дозволяє одержати базову інформацію для коректування державної політики. Наприклад, спираючись на неї, можна порівнювати моделі інноваційного розвитку різних країн і визначати чинники, що задають національну специфіку для кожної конкретної моделі. Системний підхід до інноваційного процесу дозволяє використовувати напрацювання системного аналізу, і, таким чином, прогнозувати тенденції розвитку економіки.

Зі всієї різноманітності дефініцій, найбільш використовуваним і цитованим в науковій літературі є визначення, запропоноване фахівцями ОЕСР. Згідно йому, *під національною інноваційною системою ро-*

зуміється сукупність інститутів, що відносяться до державного і приватного секторів, які індивідуально та у взаємодії один з одним забезпечують розвиток і розповсюдження нових технологій в межах конкретної держави [2].

Тобто, тлумачення інноваційної системи вийшло за переділи сфери економіки, зберігши при цьому свою якісну визначеність — категорія і тепер відображає систему інститутів, що просуває нові знання та уміння в соціумі.

Завдяки своїй лаконічності та універсальності це визначення часто використовується як базове в прикладних дослідженнях механізмів оновлення соціальних систем. Так, наприклад, в Україні був узятий курс на інноваційний розвиток всіх сфер суспільного життя, або іншими словами, на формування багатогранної національної інноваційної системи, економічний аспект якої складає лише одну її грань.

Таким чином, очевидно, що коріння низької інноваційної активності економіки лежить в нерозвиненості інноваційної системи — учасників інноваційного процесу і сталих каналів зв'язку між ними.

Закони розвитку систем такі, що в ході руху інноваційної системи такі канали рано чи пізно виникнуть, будуть піддані відбору і закріплені природним чином. Проте цей процес може бути істотно прискорений цілеспрямованим втручанням держави за такими напрямками:

- по-перше, створення істотних стимулів для суб'єктів науки і економіки до індивідуального і кооперативного просування нововведень;
- по-друге, ініціація створення і підтримка розвитку організацій-

них структур, що працюють як своєрідні майданчики для інтеграції учасників інноваційного процесу. Прикладами таких структур є технополіси, технопарки, інноваційні інкубатори бізнесу, інноваційні центри, агентства трансферу технологій і т.д.;

- по-третє, сприяння розвитку інститутів-посередників в ресурсному забезпеченні інноваційної діяльності. Такими є, наприклад, інститути венчурного капіталу, інноваційного менеджменту, науково-технічної експертизи проектів і т.п.;
- по-четверте, організація імпорту ресурсів, необхідних для розвитку інноваційної системи — технологій, устаткування, кадрів.

2. Основу інноваційної системи складають проектні, конструкторські і конструкторсько-технологічні організації, спеціалізовані фірми, позабюджетні та недержавні фонди, банківські та інші установи і організації. Кожна з організацій приймає на себе на договірній основі частину функцій загальної інноваційної системи на принципах розмежування галузей науково-технічного впливу і видів інноваційної діяльності.

За рішенням центральних і регіональних органів державного управління в регіонах створюються спеціалізовані інноваційні структури (технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори і ін.). За ініціативою громадських організацій і громадян можуть створюватися у встановленому державою порядку малі інноваційні структури.

Прикладів успішних державних стратегій інноваційного розвитку в світовому досвіді досить. Тут можна говорити про стратегії США, Японії, нових індустріальних країн, Ізраї-

лю, Індії, Китаю. Ядром їх стратегій є послідовне висхідне будівництво інноваційних систем — від розвитку економічного блоку до створення національної фундаментальної науки, а також створення "точок зростання" економіки на основі інновацій [8].

3. Стратегія децентралізованого регулювання є складним механізмом за участю держави у науковій та інноваційній сферах. У цій стратегії держава відіграє важливу роль, але відсутні характерні риси активного втручання, жорсткі директивні зв'язки. Вплив держави на наукову та інноваційну діяльність здійснюється за наступними напрямками:

- держава виступає у якості фактора пропозиції науково-технічних зв'язків і створення інфраструктури інноваційної сфери;
- створюються умови, що сприяють підвищенню інноваційної активності всіх учасників інноваційної сфери. Виділяються державні ресурси для формування початкового попиту на нововведення, яке знаходить широке розповсюдження у господарській практиці. У цій стратегії також існують податкові пільги та інші стимулятори наукової та інноваційної активності.

Проте, слід підкреслити особливо, що вихідні позиції України і ряду пострадянських держав принципово інші — ці країни спочатку мають в своєму розпорядженні унікальний тандем — розвиненою фундаментальною наукою і кадровим потенціалом, здібним до сприйняття наукового знання. Отже, стратегія побудови національної інноваційної системи України повинна принципово відрізнятися від стратегій "перенесення" і "запозичення", які ре-

алізовувалися, наприклад, в азіатських країнах. ♦

Література:

1. Абдулов А.Н., Кулькин А.М. Структура и динамика научно-технического потенциала России. М., 1996.
2. Бунчук М. Национальные инновационные системы: основные понятия и приложения (по материалам зарубежных авторов) // www.opes.ru
3. Голиченко О.Г. Инновационная система России: проблемы развития // Вопросы экономики, 2004. — № 12.
4. Голиченко О.Г. Система науки в современном инновационном процессе // Фундаментальные исследования в современном инновационном процессе: организация, эффективность, интеграция. Киев, 2004.
5. Голиченко О.Г., Лотош Я.М. Проблемы создания современной инновационной системы в России. // Наука в России: современное состояние и стратегия возрождения. — М.: Логос, 2004.
6. Грэхэм Р. Лорен Очерки истории российской и советской науки. М.: Янус — К, 1998.
7. Еременко Г.А. Эффективность государственной инновационной политики России: институциональные проблемы. — М.: ВНИИЦ, 2001.
8. Заварухин В.П., Федорович В.А. Администрация Клинтона: научно-техническая политика и глобальная конкуренция // США: Экономика, политика, идеология. — 1997. — №7. — С. 15—32.
9. Иванова Н. Национальные инновационные системы. — М.: Наука, 2002. — 244 с.
10. Инновационная система России: Модель и перспективы развития. Научный руководитель проекта д.э.н. Голиченко О.Г. — М.: РИЭПП, 2004. — выпуск 3.
11. Келле В.Ж. Инновационная система России: формирование и функционирование. М.: УРСС, 2002.
12. Кузнецова И.С. Инновационные системы: суть, структура и проблемы развития // Интернет-журнал "Іновації в Києві", № 1, 2006 // www.sprlabs.net.ru/pub/imagazine/article4_3.php
13. Материалы семинара "Создание национальных инновационных систем: российская и европейская практика" //г.Москва, 12 июля 2005 г.
14. Медовников Дан Стратегическое сырье // Эксперт, №16, 2000.
15. Нежиборець В.І., Ревуцький Теоретичні та практичні передумови довгострокового і середньострокового інноваційного прогнозування в економіці України // "Теорія і практика інтелектуальної власності", № 2, 2007.

16. Общий аршин. Эксперты о будущем России. — М.: Европейский деловой клуб в РФ, Фонд "Российский общественно-политический центр", Комитет "Россия в объединенной Европе", 2002.
17. Орлюк О.П. Актуальні проблеми законодавчого забезпечення та розвитку національної системи захисту прав інтелектуальної власності в контексті світового досвіду, стандартів ЄС, СОТ та ВОІВ // "Інтелектуальна власність", № 3, 2007.
18. От знаний к благосостоянию: преобразование российской науки и технологии с целью создания современной экономики, основанной на знаниях, Доклад Всемирного Банка, 2002.
19. Постанова Верховної Ради України "Про Рекомендації парламентських слухань на тему "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації" від 27.06.2007 р. № 1244/V
20. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия. М., 1989.
21. С.Николаенко Национальная инновационная система - дорога в будущее // Урядовий кур'єр від 09.08.2005.
22. Трофимов Д. Инновационная система России в условиях социально-экономических и политических трансформаций // trophy_den@hotmail.com
23. Федорова А. Гуманитарная инноватика. Инновации живут в сознании людей // Сообщение, №4, 2002.
24. Фридлянов В., Марушкина М. Интеграция инновационной сферы // Экономист. — 1997. — №2. — с. 18—27.
25. Amable, B., R. Barre and R. Boyer, Les systemes d'innovation a l'ere de la globalisation, Paris: Economica, 1997.
26. Freeman C., "The 'National System of Innovation' in Historical Perspective", Cambridge Journal of Economics, 19, 5—24, 1995.
27. Freeman C., "The Economics of Technical Change", Cambridge Journal of Economics, 18, 463-514, 1994.
28. Freeman, C., Technology Policy and Economic Performance: Lessons from Japan, London: Frances Pinter, 1987.
29. Lundvall B.-A., National Systems of Innovation. Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning, London: Pinter Publishers, 1992.
30. Nelson R., ed., National Innovation Systems: A Comparative Analysis, N.Y.: Oxford University Press, 1993.
31. OECD, Science, Technology and Innovation Policies, Federation of Russia, Volume I, Evaluation Report, (Centre for Co-Operation with the Economies in Transition: Paris), 1994; Wagstyl Stefan, "Research In Russia: The Campus Town Housing The Country's Scientific Institutes Is Adapting To The Market Economy", Financial Times, May 8, 2001.

НЕГАТИВНА ПРАКТИКА ЩОДО ПОРУШЕННЯ ТА НЕВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНУ ТА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Сергій Ревуцький,
*завідувач сектору інновацій НДІ інтелектуальної
власності АПрН України, старший науковий
співробітник, кандидат економічних наук*

Аналіз правового забезпечення розвитку науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні дозволяє зробити висновок, що в країні створено мінімально необхідну нормативно-правову базу для практичної реалізації науково-технологічної та інноваційної політики в Україні.

В нашій державі існує досить широке законодавство в цій сфері. Проте його реалізованість є недостатньо ефективною через недотримання та порушення основних положень законів та законодавчих актів країни у сфері науково-технологічної та інноваційної діяльності.

Це стосується, перш за все, основних положень щодо фінансування науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні. Розглянемо більш детально ці питання.

Фінансування науково-технологічної діяльності

З перших же років незалежності України багато уваги приділяється пріоритетним напрямам розвитку наукової та науково-технологічної діяльності, підходи та норми до яких містяться у Законі України "Про пріоритетні напрями науки і техніки" (2001р.). В цьому Законі були визначені пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2006 р., (стаття 17).

Пізніше Міністерством освіти і науки України розроблено Державну програму прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004-2009 роки. Але розвиток науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні суттєво стримується в результаті хронічного недофінансування в цю галузь економіки.

Так, Законами про державний бюджет України протягом останніх років постійно блокуються норми законів України стосовно рівня фінансового забезпечення наукової, науково-технологічної сфери, а також створення пільгових умов для розвитку інноваційної діяльності. Фактичне фінансування науково-технічної діяльності з Державного бюджету протягом останніх 5 років не перевищує 0,4% ВВП при визначених статтею 34 Закону України "Про наукову та науково-технічну діяльність" 1,7%. Питома вага програмно-цільового фінансування наукових досліджень не перевищує 10% загальних витрат на науку при законодавчо встановлених 30%.

Для порівняння можна навести такі дані. За даними офіційних джерел, у 2003 р. показник бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності в Україні становив 0,40% ВВП, тоді як у 1990р. він становив 2,3% [1].

У 2005 р. загальний обсяг фінансування науки в Україні зменшився на 2,3% порівняно з 2004 р. і склав 5535,5 млн.грн., у тому числі обсяг коштів державного бюджету - на 2,8% (1767,3 млн.грн.).

У 2005 р. питома вага загальних асигнувань на наукову діяльність у ВВП склала 1,30% (у 2004 р. — 1,37%, у 2003 р. — 1,35%) у тому числі коштів державного бюджету — 0,41% (у 2004 р. — 0,44%) [2].

Механізм невиконання Закону України "Про наукову та науково-технічну діяльність" простий: щорічно Законом України про бюджет накладається мораторій на статтю 34, яка містить зобов'язання держави щодо забезпечення згаданого рівня фінансування наукової та науково-технічної діяльності. Менш того, практично щорічно практикується недофінансування навіть тих сум, які виділялися. І все це за умови, що згідно того ж закону витрати на наукову та науково-технічну діяльність є захищеними статтями витрат Державного бюджету. Проте, ця норма щодо захищеності статті фінансування науки також є частиною саме цієї статті на, яку накладається мораторій.

В цьому контексті слід підкреслити, що у високорозвинених країнах світу фінансування на науку та інноваційну діяльність передбачається не менше 3,5% від ВВП.

В Україні, яка до того ж має найнижчий рівень ВВП на одну особу, щорічні витрати з бюджету становлять не більше 0,45% від ВВП, а загальні витрати не більше 1,2 % від ВВП.

Особливо низьке фінансування надається Державному фонду фундаментальних досліджень — 0,002% ВВП, що у 50 разів менше від передбаченої зазначеною Постановою Верховної Ради України "Про дотри-

мання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні" від 16 червня 2004 р (№ 1786 — IV).

Держава опинилась у дуже складній ситуації, яка загрожує розвитком технологічної відсталості та скочування до становища економічно відсталих держав світу. Україна сьогодні має найменший у Європі показник ВВП на душу населення та найменший індекс конкурентоспроможності економіки, що негативно характеризує економічний рівень держави.

Однією з базових ланок перспективного запровадження інновацій в усі сфери нашого життя є система державних науково-технічних програм (ДНТП).

Так, вже у 1994 р. Верховна Рада прийняла Постанову про перелік національних науково-технічних програм, якою передбачено формування трьох таких програм:

- "Енергоресурси",
- "Агропродкомплекс",
- "Матеріали і речовини".

Проте розпочати масштабну і кропітку роботу, спрямовану на їх формування, а головне — організувати передбачений постановою перерозподіл ресурсів не дуже поспішали, бо у Постанові було записано, що на першу з національних програм має бути виділено 10% коштів передбачених у державному бюджеті на фінансування науки, а також до 50% щорічних надходжень до інноваційних фондів зацікавлених міністерств і відомств, на другу — відповідно 13 і 50, на третю — 12 і 50%. Отже названі три програми мали поглинути в сумі 35% бюджетних асигнувань на наукові дослідження і половину ресурсів галузевих інноваційних фондів. А забезпечити це було не просто. Врешті було знайдено прийнятну формулу: на-

ціональні науково-технічні програми реалізуються шляхом виконання державних науково-технічних програм.

На практиці це звелось до того, що національних науково-технічних програм так ніхто і не побачив, а на державні науково-технічні програми за пріоритетними напрямами, до яких, окрім цих трьох, додали ще чотири, було виділено значно меншу частку коштів наукового бюджету (жодного разу ця частка не досягала, навіть 10% і з року в рік зменшувалася) [3].

Під проголошенні пріоритетні напрями передбачалось розроблення і освоєння технологічних, технічних, науково-організаційних та інших інвестиційних проектів в рамках низки цільових програм. На фінансування цих програм передбачалось щорічно виділяти 35% коштів з державного бюджету на фінансування науки, а також до 50% щорічних надходжень до інноваційних фондів зацікавлених міністерств і відомств. На виконання цих рішень було підготовлено ряд методичних документів, затверджених відповідно Кабінетом Міністрів, міністерствами і відомствами. Передбачалась також адресна пріоритетна державна підтримка наукових установ, які працюють над новітніми науково-технічними розробками.

Але недоліки в організації та управлінні науково-інноваційними процесами, скорочення обсягів фінансування не дали можливості досягти поставлених цілей в реалізації науково-технологічного потенціалу.

Сучасна практика нормативно-правового регулювання науково-технологічного розвитку економіки України налічує декілька законодавчо затверджених державних пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки, інноваційної діяльності та

технологій, які характеризуються нерівномірною динамікою прийняття, а також часовою та сутнісною неузгодженістю структурних елементів, що, у свою чергу, свідчить про недосконалість механізму перегляду цих технологічних пріоритетів відповідно до економічних результатів їх реалізації, а отже — про відсутність узгодженої на державному рівні процедури моніторингу їх розбудови. Фактичне розширення системи технологічних результатів відображає намагання законодавчої та виконавчої гілок влади максимально охопити можливий перелік технологічних напрямів, найактуальніших на сучасному етапі світового техніко-економічного розвитку, не зосереджуючи при цьому увагу на співвідношенні поставлених цілей з ресурсними можливостями країни та ретельному аналізі недоліків розбудови попередніх технологічних пріоритетів.

Для підтвердження цього положення слід підкреслити, що на виконання Державних науково-технічних програм з пріоритетних напрямків розвитку з Державного бюджету України на 2005 рік було виділено коштів у 100 разів менше ніж передбачено Законом України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки".

На сьогодні в Україні відсутня чітка система у формуванні, розгляді та затвердженні в органах державної влади та управління програм державного рівня.

При розробці і виконанні програм не витримуються типові стадії і процедури, основні принципи програмно-цільового управління: цільова спрямованість, комплексність, альтернативність та керованість програм.

Формування проектів більшості програм соціально-економічного спрямування здійснюється на безальтер-

нативних засадах, без проведення конкурсів та державної експертизи.

У Законі України "Про державні цільові програми" не враховано ряд основних принципів програмного цільового управління, навіть не має згадки про органи управління програмами, чим порушується принцип керованості програм. Покладення контролю за виконанням Державних цільових програм на Кабінет Міністрів України і державних замовників та керівника програми не вирішують питання організації, координації та оперативного контролю, які, згідно з кращим досвідом практичного формування і реалізації цільових програм, повинні покладатися на координаційні (науково-технічні) ради, їх робочі органи, головні наукові організації (головних розробників) програм. [4]

В країні склалася парадоксальна ситуація, коли держава нараз відмовилась від своїх юридично оформлених і підписаних представниками Уряду зобов'язань.

Існуючий спосіб державного управління інноваційною діяльністю є недосконалим. Залишається великою кількістю (понад 40) розпорядників державних коштів в науковій сфері, що призводить до їх розпорощення та не ефективного використання.

Відсутність належної самостійності Державного фонду фундаментальних досліджень, що знаходяться під егідою Міністерства освіти і науки, лишає їх можливості залучати до своєї діяльності інші недержавні кошти.

Недофінансування наукової та науково-технологічної діяльності негативно впливає на розвиток цієї сфери економіки.

Раціональне використання існуючого науково-технічного потенціалу має стати однією з важливих пере-

думов подолання технологічного відставання України від провідних країн Заходу. Дотепер у нас за рік виконується понад 60 тис. науково-технічних розробок. Тематично їх сукупність не надто відрізняється від досліджень у країнах Заходу. Значна кількість робіт присвячена розвитку науки про життя, тобто вирішенню соціально-гуманітарних проблем — здоров'ю людини, збереженню довкілля, що є характерним для розвитку науки у країнах Західної Європи. Разом із тим, рівень впровадження завершених науково-технічних розробок надзвичайно низький — близько 16% загальної кількості виконаних. Темпи втілення їх у життя і масштаб і використання є незадовільними. Кожна розробка доводиться до інноваційного використання лише на 1-2 підприємствах.

Фінансування інноваційної діяльності

Варто підкреслити, що основні перешкоди з фінансування державою для активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання почали виникати одразу ж після прийняття Закону України "Про інноваційну діяльність" у 2002 р.

Так, пройшло порівняно небагато часу і Кабінет Міністрів України прийняв протитворчу постанову "Про затвердження порядку використання коштів спеціального фонду Державного бюджету України, які направляються на фінансову підтримку інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва" [5].

Багато пунктів цієї постанови Кабінету Міністрів України повністю перекреслили статтю 17 Закону України "Про інноваційну діяльність". Зокрема, перекреслилось повне кредитування інноваційних проєктів за рахунок коштів державного

бюджету (зазначалося, що обсяг кредитування не повинен перевищувати 70% вартості проекту). Окрім того, цією постановою були введені додаткові умови, які по суті ліквідували принципи безвідсотковості наданих кредитів. Але це було лише початком ігнорування Закону України "Про інноваційну діяльність" в частині надання пільг суб'єктам інноваційної діяльності зі стимулювання інноваційної діяльності.

17 листопада 2004 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову "Про затвердження порядку надання фінансової підтримки суб'єктам інноваційної діяльності за рахунок коштів Державного бюджету шляхом здешевлення довгострокових кредитів". У цій постанові йшла мова про порядок компенсації з бюджетних коштів суб'єктам інноваційної діяльності відсотків, оплачуваних ними комерційним банкам за кредитування інноваційних проектів.

Якщо Закон України "Про інноваційну діяльність" передбачає повну компенсацію відсотків за наданими кредитами, то за постановою Кабінету Міністрів така компенсація може бути лише частковою.

Згідно діючого Закону України "Про інноваційну діяльність" не у рівному становищі опиняються суб'єкти інноваційної діяльності за їх фінансовою підтримкою з боку держави. Стаття 17 "Види фінансової підтримки інноваційної діяльності" гарантує повне безвідсоткове кредитування лише під пріоритетні інноваційні проекти, перелік яких досить обмежений порівняно з іншими інноваційними проектами. А це, в свою чергу, призводить до того, що більша кількість інших суб'єктів інноваційної діяльності не може отримати державної фінансової підтримки. Це є однією з основних причин такої низької інноваційної

активності функціонуючих промислових підприємств.

Таким чином, входить в практику "призупинення" окремих статей чинних законів, що стосуються наукової, науково-технологічної та інноваційної діяльності, законодавчими або ж підзаконними актами. Так, Законом України "Про інноваційну діяльність" передбачено стимулювання інноваційної діяльності шляхом встановлення податкових пільг.

Варто зазначити, що у законодавчому забезпеченні розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності має місце тільки імітація проголошення державної підтримки. А стимулюючі норми Закону "Про інноваційну діяльність" фактично ніколи не працювали.

Тому проведений моніторинг законодавчого забезпечення щодо інноваційної діяльності, дає підставу пропонувати пропозицію скасування рішення Верховної Ради України про зупинення чинності Закону України "Про інноваційну діяльність" в статтях 21 та 22, які передбачають пільгове оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності (зниження на 50% податку на додану вартість і так само — податку на прибуток), а також звільнення від мита і того самого ПДВ при ввезенні в Україну сировини, комплектувальних виробів та обладнання, необхідних для випуску інноваційного продукту, що створить можливість спрямувати додаткові кошти на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності та розбудову власних науково-технічних, дослідницьких і експериментальних баз.

Вперше в Законі України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності" (2003 р.) розглядається стратегічні та середньострокові інноваційні пріоритети при розробці

державних прогнозів та програм економічного та соціального розвитку України. В цьому Законі були визначені стратегічні та середньострокові напрями інноваційної діяльності на 2003-2013 рр. (стаття 17).

Але при цьому слід підкреслити те, що виділення пріоритетних напрямків розвитку, тобто таких, які треба реалізовувати перш за все не відбулося належним чином це пов'язано з тим, що було побоювання не забути будь-який напрям з пріоритетних напрямків інноваційної діяльності. А це призвело до фактичного заперечення пріоритетів тому що на цьому шляху пріоритетним є майже все. На практиці це означає, що немає жодних пріоритетів.

Така позиція зумовлена тим, що визначення пріоритетів не має наукового обґрунтування. Не пріоритети визначаються на основі науково обґрунтованого прогнозу, а в прогнозі враховуються пріоритети [3].

Такий підхід щодо пріоритетних напрямків, визначених Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", не узгоджується з пріоритетними напрямами науково-технічної діяльності. А тому не сприяють розвитку високоукладної економіки України та не дозволяють запровадити для різних рівнів відповідні механізми реалізації пріоритетних напрямів.

Тобто, широкий перелік пріоритетів науково-технологічного та інноваційного розвитку перетворює пільги на правило і тому руйнує ефективну економічну діяльність, призводить до перевищення бюджетних можливостей держави, та в кінцевому випадку скасування цих пільг.

Тому, на нашу думку, необхідно значно зменшити перелік пріоритетів, зосередивши увагу лише на тих, що зможуть зробити "прорив"

у науково-технологічній та інноваційній діяльності в Україні.

Варто також зупинитися на джерелах фінансування інноваційної діяльності в Україні. Як і у попередні роки у 2005 р. основним джерелом фінансування витрат на технологічні інновації були власні кошти підприємств. Їх частка у загальному обсязі фінансування інноваційних витрат становила 87,7%, що на 10,4 в.п. більше порівняно з 2004 р. За рахунок власних коштів нововведення здійснювали майже три чверті підприємств. Але за ці ж роки постійно порушуються вимоги Статті 87 Бюджетного кодексу України та чинного законодавства України щодо фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету України. Кошти на фінансову підтримку інноваційної діяльності майже не передбачалися.

Так, на цілі з державного бюджету профінансованого у 2005р. лише 0,5% інноваційних витрат (28,1 млн.грн, у 2004 р. — 1,4% і 63,4 млн.грн.) [2].

Статтею 6 Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" визначено, що найбільш важливі для держави роботи з реалізації інноваційних пріоритетів загальнодержавного та галузевого рівня здійснюються на конкретних засадах через державне замовлення за інноваційними проектами у порядку встановленому законодавством України.

Але в країні на даний час відсутній механізм державного замовлення на інноваційну продукцію, не розроблено і не затверджено Кабінетом Міністрів України механізму формування і реалізації державного замовлення на інноваційну продукцію, а також не визначено центральний орган виконавчої влади, який відповідатиме за

формування обсягів державного замовлення на зазначену продукцію.

Невизначена на сьогодні доля й місце державної інноваційної компанії в інноваційному процесі. Кабінетом Міністрів України не проводиться робота з розвитку системи інноваційних та венчурних фондів.

На практиці дії усіх урядів були направлені на порушення та невиконання основних положень цих правових документів. Таке ставлення до цього питання зумовлює нестабільність законодавчого поля, і перешкоджає створенню стимулів для розвитку науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні, не сприяє нарощуванню інвестицій у високотехнологічні технології. Всі уряди нашої країни виступали проти запровадження будь-яких форм і механізмів щодо стимулювання науково-технологічної та інноваційної діяльності. На жаль, таке становище залишається і на даний час.

При цьому варто підкреслити, що Верховна Рада України не була до кінця не послідовною. Ухваливши прогресивні закони щодо активізації інноваційної діяльності в Україні в

подальшому ж законодавстві погоджувались з пропозиціями Уряду з відміни або призупинення їх дії щодо виконання основних положень законодавств з науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні.

Тобто минулий і нинішній Уряди України не забезпечили виконання Постанови Верховної Ради України "Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні".

Тому необхідно зробити висновки, стосовно того до яких наслідків призводить негативна практика щодо порушення та невиконання основних положень при реалізації законодавства про науково-технологічну та інноваційну діяльність в Україні. Тільки виконання вже прийнятих законодавчих актів дозволить значно активізувати діяльність в цій сфері економіки України. ♦

Література:

1. *Постанова Верховної Ради України "Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні" від 16 червня 2004 р.*
2. *Державний Комітет статистики України. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. К. — 2006.*
3. *О.С. Попович "Використання науково-обґрунтованих підходів до формування та реалізації пріоритетів інноваційної діяльності в законодавстві України" // Проблеми науки, IV,6 2003.*
4. *Ю.Ф. Шквонь "Інституційні чинники реалізації інноваційної моделі структурної перебудови економіки" В монографії: "Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми" К. — 2005.*
5. *Лист Державної податкової адміністрації України "Про правомірне використання пільг учасниками технопарків" №- 230317/23-7017 від 12 березня 2003 р.*

Дроб'язко В.

Міжнародна охорона авторського права і суміжних прав

С. 3 — 11

Автор розглядає питання міжнародно-правового визнання охорони авторських і суміжних прав на основі багатосторонніх конвенцій і договорів, що були укладені між державами ще наприкінці XIX століття. Також досліджується характерність тенденцій, що відображаються у нормах більш пізніх конвенцій та їх вплив на законодавство договірних держав.

Ковальський В.

Кримінально-правова охорона права інтелектуальної власності

Загальні питання

С. 12 — 23

У статті досліджуються проблеми реалізації охорони прав інтелектуальної власності, через застосування норм кримінального і цивільного права. Автор простежує взаємозалежні кореспондуючі зв'язки між нормами Кримінального та Цивільного кодексів, норми яких мають як регулююче, так і охоронне призначення.

Полуектов І.

Засоби індивідуалізації в мережі Інтернет: питання меж здійснення прав

С. 24 — 32

Автор статті досліджує питання порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Основна увага приділяється конфліктам між правами на торговельні марки та доменні імена. Крім того розглядаються конфлікти, які виникають у зв'язку з недобросовісною реєстрацією доменних імен, що містять у собі назви торговельних марок відомих компаній.

Шабалін А.

Застосування судового наказу у справах, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності

С. 33 — 38

Автор у своїй статті аналізує можливість розгляду справ, що виникають із правовідносин інтелектуальної власності, у наказному провадженні. Особливої уваги заслуговують пропозиції автора щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства шляхом внесення змін та доповнень до деяких положень чинного ЦПК України з процедурних питань наказного провадження.

Прахов Б.

Патентно-правовое обеспечение коммерческой деятельности

С. 39 — 44

Статья автора представляет собой, фактически, методическое пособие, изложенное в апробированных методах и приемах организации работ по патентно-правовому обеспечению коммерческой деятельности. Материал излагается с учетом постоянных изменений отечественной нормативной базы по промышленной собственности, а также иных причин, связанных с формированием национальных систем правовой охраны объектов промышленной собственности в зарубежных странах.

Штефан. О.

Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності

С. 45 — 52

У статті автор розглядає такі важливі та дискусійні питання як розмежування права власності у загальному цивілістичному розумінні і права інтелектуальної власності.

Комзюк Л.

Деякі питання гармонізації охорони суміжних прав у контексті Європейської інтеграції

С. 53 — 59

Автор приділяє увагу такому проблемному питанню як адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, оскільки після прийняття нового Цивільного Кодексу України значною мірою було посилено увагу до проблем у сфері інтелектуальної власності, у тому числі щодо авторського права і суміжних прав.

Нежиборець В.

Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, рішення

С. 60 — 69

У статті на підставі аналізу теоретичних положень та практичного використання досвіду вітчизняних та закордонних дослідників з питань формування інституціональних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки на усіх рівнях досліджено проблеми та перспективи формування інноваційної інфраструктури в Україні.

Белєвцева В.

Принципи функціонування та удосконалення державного управління у сфері національної інноваційної системи в Україні

С. 70 — 78

У статті розглянуто основні компоненти, що утворюють сферу інноваційної діяльності, надана загальна оцінка науково-технічному потенціалу країни. Особлива увага приділяється основним елементам національної інноваційної системи. Обґрунтовуються напрями удосконалення функціонування національної інноваційної системи в Україні.

Ревуцький С.

Негативна практика щодо порушення та невиконання основних положень при реалізації законодавства про науково-технологічну та інноваційну діяльність в Україні.

С. 79 — 85

У статті робляться загальні висновки стосовно того, до яких негативних наслідків призводить практика порушення та невикористання основних положень законодавства про науково-технологічну та інноваційну діяльність в Україні. Робиться наголос, що тільки виконання уже прийнятих законодавчих актів дозволить значно активізувати діяльність у цій сфері економіки України.

Наукова рада журналу:

Врублевський В.К., Демченко С.Ф., Довгерт А.С., Кузнєцова Н.С., Майданик Р.А.,
Малишева Н.Р., Пасенюк О.М., Патон Б.Є., Побірченко І.Г., Притика Д.М.,
Редько В.В., Сташис В.В., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С.

Редакційна колегія журналу:

Орлюк О.П. (голова редакційної колегії), Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б.,
Грошевий Ю.М., Дорошенко О.Ф. (заступник голови редакційної колегії),
Дроб'язко В.С., Закалюк А.П., Захарченко Т.Г., Індукаєв В.К., Копиленко О.Л.,
Крупко П.М., Крупчан О.Д., Міроненко Н.М., Москаленко В.С., Нежиборець В.І.,
Панов М.І., Петришин О.В., Підпалов Л.В., Пічкур О.В., Святоцький О.Д.,
Семчик В.І., Сегай М.Я., Сидоров І.Ф., Солощук М.М., Теплюк М.О., Тихий В.П.,
Худолій Б.М.

Прахов Б.Г. — головний редактор

Петренко С.А. — заступник головного редактора

Засновник —

**Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Академії правових наук України**

Свідоцтво про державну реєстрацію:

Серія КВ № 10573 від 07.11.2005 року.

До уваги авторів та читачів

Редакція приймає рукописи статей як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і надруковані на папері.

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт, та мати рецензію.

Авторів просимо разом із матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси і контактних телефонів.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, що містяться у рукописах, відповідальність несе автор.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу “Теорія і практика інтелектуальної власності”, можливе лише за згодою редакції.

Адреса редакції: 03680 МСП, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, корп. 4

Тел.: 228-21-36, 228-31-37

Тел/факс: 200-08-76

www.iv.org.ua

e-mail: icapital@i.com.ua

Комп'ютерна верстка — І. Петренко

Коректор — Л. Цикаленко

Рекомендовано до друку

Ученою радою НДІ інтелектуальної власності АПрН України, протокол № 6 від 25.09.2007 р.

Здано до набору 10.09.07. Підписано до друку 05.09.07 Формат 70х108/16.

Папір офсетний. Офсетний друк. Наклад 650 примірників. Зам. 38

Надруковано з оригінал-макета в ТОВ “Лазурит-Поліграф”, тел/факс (044) 417-21-70

04080.м. Київ, вул. Костянтинівська, 73